

5-6

БАЛЪШАВІК БЕЛАРУСІ

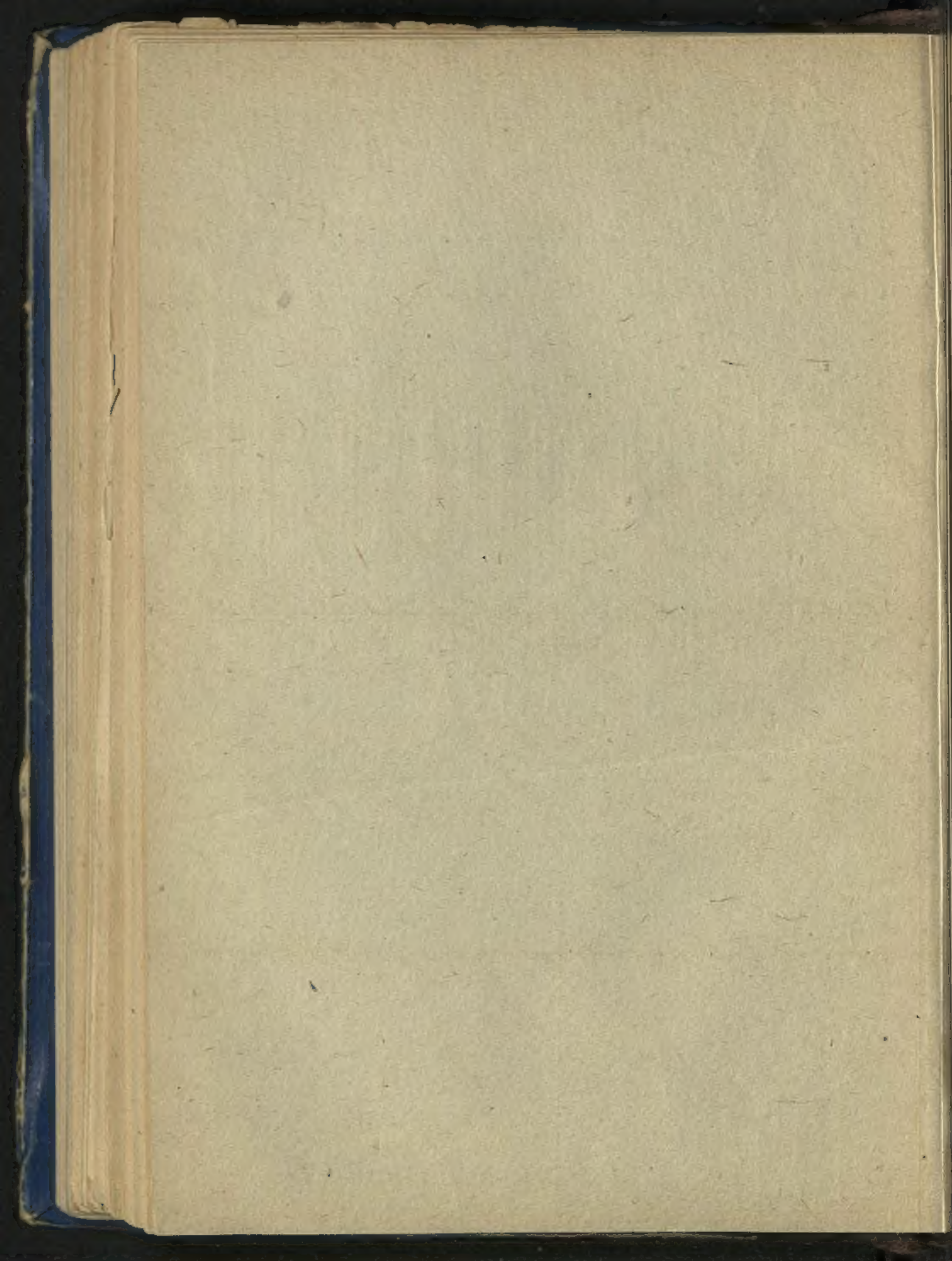
МЕНСК

1931

У НУМАРЫ. А. Салагуб. Разгорнутая прамана беларускага нацыяналі-фашызму. Ю. Браткоўскі. Незалежная Украіна на штыхох польскага фашызму. Ядвіга Сякерская. Мацней агонь па вялікадзяржаўнаму шовінізму. М. М. З. Супроць нацэмаўшчыны і кандрацьеўшчыны ў навукова-дасьледчай і практычнай працы Бел. Дзярж. с/г. Акадэміі. Г. Бондар. Крызіс сельскай гаспадаркі Нямеччыны. Айзэнбэрг і Окур. Капітуляцыя перад кандрацьеўшчынай пад шыгдай нарысизму.

Матэрыялы і дакумэнты.

Аб задачах і тактыцы партыі ў кіраўніцтве сялянскім і нацыянальна-вызва-

Пролетары ўсіх краін, злучайцеся!

БАЛЬШАВІК БЕЛАРУСІ

ЧАСОПІС ПОЛІТЫКІ І ПРАКТЫКІ
ПАРТЫЙНАЙ ПРАЦЫ
О Р Г А Н Ц К К П (б) Б

№ 5-6

МАЙ — ЧЭРВЕНЬ

М Е Н С К — 1931

Кн. 1953 г. 64856.

А. Салагуб

Разгорнутая праграма беларускага нацыянал- фашызму

Пасля разгрому Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады, Таварыства Беларускай Школы і іншых рэвалюцыйных арганізацый Заходняй Беларусі, фашысцкі ўрад Польшчы пераканаўся, што рэвалюцыйная, вызваленчая і класавая барацьба ў Заходняй Беларусі пад Польшчай не затухае, а наадварот, разгараецца і прымае больш шырокі размах, бо апрача легальнай Грамады і НПХ, якія ўрад разagnaў і пасадзіў на лаву падсудных, у Польшчы існуе моцная камуністычная партыя Польшчы, КПЗБ і КПЗУ, якія не на жыццё, а на сьмерць вядуць барацьбу з польскім фашызмам, з сыстэмай эксплёатацыі.

Г.Б. С-Р. Грамада, як левая рэвалюцыйная арганізацыя Заходняй Беларусі, карысталася вялікім поспехам сярод працоўных Заходняй Беларусі, аб чым красамоўна сьведчыць яе колькасны рост (за некалькі месяцаў існаваньня больш 100 тыс. членаў).

Тое нездавальненьне працоўных мас Польшчы і Заходняй Беларусі фашысцкім рэжымам, той крык пратэсту шукаў адпаведных форм свайго выяўленьня пасля майскага перавароту Пілсудзкага ў 1926 г., шукаў пэўнай аддушыны.

А разьвязаць усе супярэчнасьці капіталістычнай сыстэмы ў цэлым і ў прыватнасьці ва ўмовах Польшчы можа толькі соцыяльная пролетарская рэволюцыя.

Грамада — гэта не камуністычная партыя, гэта масавая арганізацыя рабочых і сялян Заходняй Беларусі, якія ўбачылі, што ніякіх ілюзій, ніякіх надзей на палёжку ў Польшчы ад фашыстоўскай клікі працоўным масам няма чаго чакаць і што толькі ў барацьбе здабудзеш свае правы.

Пратэст мільёнаў прыгнечанага сялянства і рабочай класы Заходняй Беларусі, які шукаў выхаду з існуючага стану рэчаў, быў непрадбачаным і нечаканым для дзяржыморд сучаснай Польшчы.

Грамада паставіла сваім лёзунгам патрабаваньне рабоча-сялянскага ўраду, зямлі бяз выкупу, самавызначэньня нацыі аж да адлучэньня. Нацыянальна-вызваленчы рух, на чале якога стала Грамада — рух з нізоў, з мядзьевадых куткоў падняволенай краіны, якая захавала жыць так, як жывуць браты ў Савецкай Беларусі, будаваць тыя гмахі культуры, якія збудаваны ў БССР, дзе сапраўды вырашана нацыянальнае пытаньне, дае ўсе нацыі карыстаюцца аднолькавымі правамі і маюць магчымасьць будаваць сваю нацыянальную па форме і соцыялістычную па зьмесьце культуру — вось што не на жарт напалохла польскіх абшарнікаў і буржуазію.

Расправа была жорсткая, але ізноў-жа нявыгодна і для сябе і для сваіх „лібэральных“ мэцэнатаў. Нельга было замазаць таго існуючага стану рэчаў, пры якім працоўныя масы Заходняй Беларусі, пачынаючы з 1920—22 гг., страцілі ўсе раней адчыненыя пры савецкай уладзе беларускія школы, здабытыя політычныя і соцыяльна-грамадскія правы, правы гутарыць і думаць па-беларуску, права на існаваньне, на будаваньне сваёй культуры і дабрабыту.

Разбураваная імперыялістычнай вайной Заходняя Беларусь не атрымала ніякай дапамогі ад ураду Пілсудскага. *І да сёння сляне прыфронтавой паласы живуць у сырых, зацвёўшых бліндажох-зямлянках.*

Фашысцкая сыстэма землеўпарадкаваньня, так званая парцэляцыя і комасацыя была зроблена ва ўгоду абшарніцтву і кулацтву. Тысячы асаднікаў, прысланыя на землі Заходняй Беларусі з мэтай полёнізацыі і фашызацыі Заходняй Беларусі і на выпадак вайны з СССР — мець сталых і верных абаронцаў польскай дзяржаўнасьці, усе тыя непамерныя падаткі на зьбяднелае сялянства — факты, якіх нельга замазаць ні пры дапамозе брахуноў, політычных спэкулянтаў нацыянал-фашыстаў Антона Луцкевіча, Астроўскага, Акінчыца, а раней праз розных Аляксюкоў, Валэйшаў, Паўлюкевічаў і іншых авантурнікаў з контр-рэволюцыйнага лягеру.

Для таго, каб на землях Заходняй Беларусі панаваў мір і спакой, фашысцкі ўрад Польшчы пайшоў на тонкую і вырафінаваную провокацыю ў адносінах да былых правадыроў Грамады — *Тарашкевіча, Рак-Міхайлоўскага, Мятлы*. Фашызм пайшоў на хітрыкі, яму патрэбна было паслабіць рэволюцыйнае напружаньне ў Заходняй Беларусі і забіць ідэю Грамады.

У клясавай барацьбе ўсе сродкі апраўдваюць мэты.

Паслы Грамады сілай датэрмінова выпушчаюцца на так званую „волю“ з мэтай перацягнуць іх у свой фашысцкі лягер. Манэўр не ўдаецца. Поўны правал церпіць у першую чаргу польскі фашызм і з ім яго малады прысьпешнік — беларускі нацыянал-фашызм.

Прыезд былых паслоў Грамады ў БССР — гэта моцны ўдар на інтэрвэнцыянісцкай політыцы польскага фашызму, удар на лягарах беларускіх нацдэмаў у БССР і нацфашыстаў у Польшчы.

Востры эканомічны крызіс у Польшчы, які па сваіх памерах і глыбіні перасягнуў усе іншыя капіталістычныя краіны, які ахапіў усе галіны народнай гаспадаркі, які выклікаў нябывалы рост беспрацоўя, а там „голад пачынае стukaць да мас“ („Дзеньнік Віленскі“ № 4, 6/І-31 г.).

Зямельны голад, зьбядненьне сялянскіх гаспадарак з прычыны вялікіх падаткаў, запазычанасьць польскай дзяржавы, разбухшы вайсковы бюджэт за кошт недаяданьня польскага работніка, служачага і селяніна, вялікі і грамадзкі бюрократычны апарат фашысцкай дыктатуры — усё гэта выклікае абвастрэньне клясавай барацьбы ў Польшчы, Заходняй Украіне, Заходняй Беларусі і ўзьнімае з нізін вёсак, мястэчак, гарадоў Польшчы настрой пратэсту, бунт супроць фашызму, супроць капіталістычнай сыстэмы гаспадараньня, а там — выразныя пэрспэктывы пролетарскай рэволюцыі ў Польшчы.

Нарастаньне рэволюцыйнай хвалі ў Польшчы непакоіць польскую, беларускую, украінскую буржуазію і кулацтва, якія ў асобе БССР бачаць свайго непрымірымага клясавага ворага.

Польскі фашызм адзіны выхад з свайго эканомічнага крызісу, з таго тупіку, у які ён трапіў, бачыць у авантурыстычнай вайне з СССР.

Захопніцкі, мілітарысцкі лёзунг „ад мора да мора“ шукае свайго ажыццяўлення. Адбываецца перагруппоўка, перастаноўка сіл фашызму, ідзе шалёная падрыхтоўка тылу на выпадак вайны. Польскі фашызм знаходзіць агульную мову з яўрэйскай, беларускай і украінскай буржуазіяй і кулацтвам. Адбываецца консолідацыя фашысцкіх і паўфашысцкіх сіл на барацьбу з унутранай рэвалюцыяй і Савецкім Саюзам, узмацняецца белы тэрор — адказ на бурную рэвалюцыйную хвалю польскага пролетарыяту.

У гэтай падрыхтоўцы вайны супроць СССР і БССР не апошняю ролю адыгрываюць беларускія нацыянал-фашысты і іх агенты нацдэмы ў БССР.

Беларускія нацыянал-фашысты сарвалі канчаткова маскі, выразна сталі ў рады контр-рэвалюцыі і сталі гаварыць на сваёй, уласцівай фашызму мове. Гэта вельмі добра, бо масы будуць ведаць, з якім ворагам маюць дачыненне.

Яскравым доказам гэтага самараскрыцця і выяўлення сваёй кулацка-фашысцкай сутнасці з'яўляецца брошура Ф. Акінчыца „Чаму гэта так сталася“ (Да справы выезду за граніцу былых правадыроў Грамады) — *выданая за грошы дэфэнзавы пад непасрэдным кіраўніцтвам абэр-дэфэнзыўшчыка пана Кірткліса, Луцкевіча-Астроўскага.*

Калі ў сваіх ранейшых артыкулах эканомічнага зместу, у артыкулах, дзе праводзілася выразная кулацкая думка адносна вырашэння зямельнага пытання Акінчыц блудзіў на „левых“ „разлогах“, дык цяпер былы юрыстконсульт Грамады, ставіць усе кропкі над „і“.

Брашура нацыянал-прахвоста Акінчыца мае для нас значэнне ў тым сэнсе, што дапамагае нам зразумець клясавую прыроду нашых ворагаў і выявіць да чаго яны імкнуцца.

Гэтая брошура паказвае нам на тую цесную сувязь паміж беларускімі нацдэмамі ў БССР з нацфашыстамі Луцкевічам-Астроўскім у Польшчы, іх імкненні, пляны. Праз усю брошуру чырвонай ніткай праходзіць з'вязыная ныва ісьць да соцыялістычнага будаўніцтва ў БССР і СССР, да няцігодкі і політыкі нашай партыі, якая ўзяла курс на канчатковае знішчэнне капіталістычных элементаў у нашай краіне, знішчэнне кулацтва як клясы на базе суцэльнай калектывізацыі.

Брахнёй і паклёпамі на нашае будаўніцтва, разгромам беларускіх гімназій, ТБШ, Банку і інш. культасветных арганізацый беларускія нацфашысты стараюцца вымаліць сабе ў польскага фашызму больш правоў на эксплёатацыю беларускім кулацтвам і буржуазіяй беларускіх працоўных мас.

Каб ня быць галаслоўным падамо некалькі вытрымак з гэтага фашысцкага дакумэнту.

„Трэба раз назаўсёды адкінуць нам розныя „орыентацыі“, якія прынеслі нам столькі ліхога і пагадзіцца з тым, што самым рацыянальным і карысным для нас з'яўляецца орыентацыя на нашы ўласныя сілы і супрацоўніцтва з тым польскім грамадзянствам (чытай з польскім фашызмам — А. С.), якое дапаможа нам здзейсніць нашы нацыянальныя і політычныя заданні“.

Што-ж гэта за „нацыянальныя і політычныя заданні“, якія зможа ажыццявіць беларускі нацыянал-фашызм ва ўмовах фашысцкага рэжыму?

Барбарская колёніяльная эксплёатацыя Зах. Беларусі, бязупынныя масавыя вобыскі, арышты, катаваньні па засьценках дэфэнзавы, крывавыя карныя экспедыцыі, выкалчванне апошніх грашэй на падрых-

тоўку ўзброенага паходу супроць СССР — вось „політычныя заданьні“ беларускіх нацыянал-фашыстаў.

Пра гэта ведае і белагвардзеец Астроўскі і былы эсэр Акінчыц: „Да гэтага часу зробена ў ёй (г. зн. Польшчай у беларускай справе — А. С.) вельмі мала і перад намі стаіць вялікая задача — дабіцца нарэшце рэалізацыі нашых слухных дамаганьняў“.

Дамаганьні гэтыя вельмі выразныя. У зямельным пытаньні — стаўка на кулака, на кулацкую сыстэму земляўпарадкаваньня, хутарызацыя, атрубы, асадніцтва, адным словам вызваленьне беларускіх працоўных мас ад зямлі.

Як-жа выглядае па Акінчыцу-Луцкевічу-Астроўскаму, а фактычна паводле польскае дэфэнзывы, так званая славутая „Незалежная Беларусь“? Гэта ні больш ні менш як культурна-нацыянальная аўтономія пад протэктарам фашысцкай Польшчы.

„Дзеля ўсяго гэтага, імкнучыся да сваёй аканчальнай мэты — нацыянальнага і культурнага адраджэньня аб'яднанай нашай бацькаўшчыны, — у сваім політычным паступаньні мы павінны адкінуць усякія надзеі на камуністычны ўсход“ (курсіў наш — А. С.).

Сказана ясьней яснага. „Памры Дзяніс — лепш ня выдумаеш“.

Далей ідуць злосныя, з пенай на вуснах, выказваньні адносна тых перашкод, якія стаяць на шляху ажыцьцяўленьня ідэалаў беларускага нацыянал-фашызму да пабудовы сваёй „Незалежнай Беларусі“.

„Я пераканаўся — піша Акінчыц — што беларускае пытаньне можа быць вырашана толькі тады, калі прападзе тая галоўная перашкода, якая стаіць на дарозе да яго вырашэньня — гэта факт існаваньня камуністычнай дыктатуры ў Савецкай Беларусі. Калі гэтая дыктатура будзе павалена, — толькі тады адчыняцца магчымасьці для зьдзяйсненьня нашых політычных і нацыянальных ідэалаў, толькі тады Беларускі Народ зможа ўзяцца за адбудаваць сваёй Бацькаўшчыны. Да гэтага паваротнага ў гісторыі моманту трэба шыкавацца шляхам пабудаваньня і ўзмацненьня слабенькай пакуль што беларускай грамадзкасьці“ (курсіў наш — А. С.).

Тое, што падрыхтоўваецца вайсковым міністэрствам і генэральным штабам польскага фашызму выбалтваецца беларускім нацыянал-фашыстам Ф. Акінчыцам выразна, поўна без усялякіх крыўляньняў і маскаваньняў.

Беларускі нацыянал-фашызм сумесна з польскім фашызмам рыхтуюць крываваю інтэрвэнцыю супроць Савецкага Саюзу, адкрыта аб гэтым заяўляюць у друку.

У сваіх антысавецкіх завываньнях беларускія нацыянал-фашысты „перашчагалялі“ нават сваіх хлебадаўцаў Кіртклісаў і офіцэзныя органы фашыстаў.

Выкрыцьцё ДПУ беларускай конт-рэвалюцыйнай нацыянал-дэмакратычнай банды, былых белагвардзейскіх міністраў БНР, ворагаў савецкай улады і дыктатуры пролетарыату, якія актыўна і ціхай сапай змагаліся з савецкай уладай і з усімі мерапрыемствамі нашай партыі як у галіне культурнага і гаспадарчага будаўніцтва, — была спаткана ў Заходняй Беларусі беларускімі нацыянал-фашыстамі дзікімі эксцэсамі, выбрыкамі, выпадзімі, „протэстамі“ супроць СССР і БССР.

Арышт белагвардзейцаў Лёсіка, Некрашэвіча, Ластоўскага, Смоліча і інш. актыўных школьнікаў нашага соцыялістычнага будаўніцтва, беларускія нацыянал-фашысты спаткалі як удар па беларускаму нацыянал-фашызму і па фашызму Польшчы.

Зусім зразумела. Беларускія нацдэмы ў БССР і беларускія нацыянал-фашысты ў Польшчы — адна сям'я. Ва ўмовах дыктатуры пролетарыяту нацдэмы павінны былі ўмець масквацца і акапвацца па ўсіх лініях клясавай барацьбы ў нашай краіне, ва ўсіх галінах нашага будаўніцтва для правядзеньня сваёй шкодніцкай работы.

Пачынаючы ад Акадэміі Навук, беларускія контр-рэвалюцыянеры нацыянал-дэмократы з відам „вучоных кратоў“ займаліся „акадэмічнай“, „навуковай“ працай, якая носіць выразны шкодніцкі характар. Аб гэтым гаворыць уся іх „самабытная“ прадукцыя. Інакш і быць не магло. Мэта іх была адна: як *мага шкодзіць у соцыялістычным будаўніцтве, ствараць нездаваленьне савецкай уладай у масах і гэтым самым падрыхтоўваць глебу для інтэрвенцыі.*

Страціўшы ўсе надзеі на перараджэньне камуністычнай партыі як нацдэмы, так і нацыянал-фашысты выразна сталі на другім баку барыкад.

„Я ня веру ў нейкае перараджэньне камуністычнай партыі ў бок „дэмакратызму“. Яна, па майму перакананьню, мусіць згінуць цалкам, ачысьціўшы дарогу для ўтварэньня новых, здаровых, соцыяльна-політычных форм у колішняй Расіі“ (піша далей нацфашыст Акінчыц).

Комэнтары лішнія. Мы ведаем, што разумеюць нацыянал-фашысты Луцкевіч-Астроўскі-Акінчыц і ўся іншая хэўра пад „новымі“, „здоровымі“ соцыяльна-політычнымі формамі панаваньня.

Гэта — рэстаўрацыя капіталістычных адносін, гэта — зварот на Беларусь і на ўвесь СССР абшарнікаў і капіталістаў, гэта — мора крыві і сьлёз рабочых і сялян, гэта — разгул разьлюшаных зьвяроў, якія памстаюць за разбурны іх дабрабыт, гэта — суцэльны пагром над ўдарнай брыгадай сусветнага пролетарыяту, гэта — пагром над усімі здабыткамі героічнай барацьбы Кастрычнікаўскіх дзён, героічных і самаахвярных дзён вялікай пяцігодкі.

Выезд б. правадыроў грамады Б. Тарашчэвіча, Рак-Міхайлоўскага, Мятлы і Бурсэвіча нацфашыстыя сустрэлі плюгавымі паклёпамі, цэбрамі броду. І гэта нездарма. Нездарма забегалі як ашпараныя нацфашысцкія гадзіны. Яны вельмі добра ведаюць, што выезд у БССР былых паслоў Грамады, гэта руйнуючы ўдар па фашысцкай політыцы польскага ўраду, бо таварышы з Заходняй Беларусі — Рак-Міхайлоўскі, Мятла і інш. прыпаднялі заслону над бандай злачынцаў на гарачым учынку, за падрыхтоўкай антысавецкага паходу, за падрыхтоўкай крывавых лазьні працоўным Савецката Саюзу.

Правадыры Грамады — Рак-Міхайлоўскі, Мятла і Бурсэвіч, выбраныя на X-м Усебеларускім зьездзе саветаў членамі ЦВК БССР, будуць разам з намі будаваць соцыялізм, будуць працягваць тую справу, за якую змагаліся і цягнелі за кратамі „Вронек“ і „Лукішак“.

Беларускія фашысты, прыкідваючыся чужымі самаранінамі, „болеюшымі і радеюшымі“ над „беларускім народам“, над „беларускай справай“, над „беларускім адраджэньнем“, над тав. Валошыным, які надалей сядзіць у польскім вастрозе. Беларускія нацыянал-фашысты хацелі гэтымі мэтамі забіць двух зайцаў: набыць у працоўных масах такі-сякі політычны капітальчык, вярнуць аўторытэт і заслужыць права разам з польскімі фашыстамі-душыцелямі прыгнечваць працоўныя масы Заходняй Беларусі.

Сарвалося!

Манэўр ня ўдаўся. Манэўр з трэскам праваліўся. Працоўныя масы Заходняй Беларусі ўбачылі агіднага, плюгавага ворага, якога трэба з усёй жорсткасцю нэўтралізаваць, разброіць, раздушыць.

Інтэрвэнты выкрыты.

Працоўныя масы Заходняй Беларусі, пад кіраўніцтвам КПП і КПЗБ, разьвеюць туман ілжы, паклёпаў на нашае героічнае будаўніцтва соцыялізму, на нашу пяцігодку, якая высіцца непарушнай пірамідай, сьветазарным маяком на рудзяжы двух непрымірных сьветаў і служыць для пролетарыату прыгнечаных краін сымблем непарушнасці заваёў вялікага Кастрычніка, паказвае шлях да сусьветнай пролетарскай рэвалюцыі.

Ніякім прыхвасьням фашызму ня стрымаць яе трыумфальнага ходу. Набліжаецца апошні рашучы бой, які будзе магілай для капіталістычнай сыстэмы і яе прыхвасняў.

Ю. Браткоўскі

„Незалежная“ Украіна на штыхох польскага фашызму

Імпэрыялістычныя драпежнікі ўсіх капіталістычных краін добра асьвядомліваюць, што для таго, каб весьці вайну за новыя здабыткі, недастаткова загаваць масы ў ланцугі мілітарызму і тэрору, што неабходна пускаць пыл у вочы рабочым, сялянам і шырокім масам дробнай буржуазіі, падманьваць іх высокапарнымі фразамі, складаць хлусьлівую „ідэолёгію“ вайны.

Імпэрыялістычная вайна 1914—19 гг., якая мела на мэце новы перадзел сьвету, вялася Антантай пад лэзунгам волі малых нацыянальнасьцяй цэнтральнымі дзяржавамі, яна вялася быццам-бы супроць дэспатызму рускага самаўладства, за вызваленьне Польшчы.

У сучасны момант імпэрыялістычныя дзяржавы, вядучы ліхаманкавую падрыхтоўку супроць Савецкага Саюзу, прыбягаюць да падобных мэтодаў ідэолёгічнай падрыхтоўкі вайны.

Польскі фашызм, які, зьняволіўшы значную частку украінскага і беларускага народу, „вырашаючы“ нацыянальнае пытаньне з дапамогай крывавак карацельных экспэдыцый, прыкрывае сваю рабочую палітыку ў адносінах да зьняволеных нацый і падрыхтоўку да нападу на Савецкі Саюз хлусьлівай вызваленьскай фразэолёгіяй, падрыхтоўвае ідэолёгічную глебу для вайны пры дапамозе фэдэралістычнай фразы. Украінская і беларуская буржуазія, якая заключыла саюз з польскім фашызмам пад яго камандай, прыбягае да фразы аб незалежнасьці і аб'яднаньні Украіны і Беларусі, імкнучыся, такім чынам, схаваць перад масамі сваю ганебную згоду з польскім фашызмам, якая зроблена з мэтай узмацненьня барацьбы супроць рэволюцыйнага руху ў Польшчы і падрыхтоўцы да нападу на Савецкі Саюз. На гэтай глебе працягваюць адзін да другога рукі украінскі і беларускі нацыянал-фашызм і нацыянал-дэмакратызм па абодвух бакі рыскай мяжы.

Па гэтаму ленінская ацэнка хлусьлівай фразы аб „незалежнасьці“ буржуазнай Украіны і Беларусі, да якой прыбягае польскі фашызм, украінская і беларуская буржуазія ў мэтах ідэолёгічнай падрыхтоўкі глебы для контр-рэволюцыйнага антысавецкага паходу, яе выяўленьне перад шырокімі працоўнымі масамі, выяўленьне сапраўднага клясавога зьместу, яе фраз аб „фэдэрацыі“ і „незалежнасьці“, зьяўляецца адной з асноўных умоў пасьпяховай барацьбы супроць імпэрыялістычнай вайны, у абарону Савецкага Саюзу.

Проблема незалежнасьці Беларусі і Украіны гэта адна з праблем, якая складае ў апошні час прадмет дыскусіі ў Комуністычнай

партыі Польшчы, а таксама ў яе аўтономных арганізацыях Кампартыі Заходняй Украіны і Кампартыі Заходняй Беларусі. Чацьверты пленум ЦК КПЗУ, які адбыўся летам у 1930 г., заняў на гэтым пытаньню зусім правільную пазыцыю. У рэзолюцыях гэтага пленуму чытаем.

„Відавочным і наглядным становіцца зараз факт саюзу украінскай буржуазіі з польскім фашызмам пад яго гегемоніяй і кіраўніцтвам у барацьбе супроць СССР, за пашырэнне тэрыторыі польскай окупацыі, за „вызваленне“ Украіны і складанне незалежнай ад Польшчы буржуазнай Украіны на украінскіх тэрыторыях, якія ёй укажа штых інтэрвэнцыі“.

На гэтым пленуме меў, аднак, месца шэраг правых выступленняў супроць пазыцыі партыі, згодна якой польская буржуазія адыгрывае зараз у адносінах да ўкраінскай буржуазіі ролю гегемону і кіраўніка ў барацьбе супроць рэволюцыйнага руху ў Польшчы і супроць СССР. Таварышы Вінярскі і Кавальскі, погляды якіх былі асуджаны пленумам, высоўвалі на першы плян імкненне украінскай буржуазіі да незалежнасці, лічачы гэта асноўным фактам, які вызначае яе політычную лінію.

Так, напр., тав. Вінярскі імкнуўся абаснаваць магчымасць утварэння незалежнай Украіны, спасылаўся на ўтварэнне шэрагу новых дзяржаў у выніку імперыялістычнай вайны 1914—18 гг., прычым сьцьвярджаў, што буржуазная Польшча зацікаўлена ва ўтварэнні незалежнай Украіны. Па словах тав. Вінярскага „ніхто не паверыць, што ўкраінская буржуазія адмовілася ад думкі аб незалежнасці Украіны“, у доказ чаго ён спасылаўся на украінскі буржуазны друк, у тым ліку на артыкул фашысцкага „Украінскага Голасу“, згодна якому на Украіне „ёсць усе даныя, каб стаць галоўным суб'ектам гістарычных здарэнняў на Ўсходзе“.

Падобным чынам да пытання аб незалежнасці Украіны падыходзіць аўтар артыкулу „Па пытаньні аб нацыянал-опартуністычных канцэпцыях у рэволюцыйным руху Заходняй Украіны“, які зьмешчаны ў тэарэтычным органе КПЗУ „Наша праўда“ за студзень—сакавік 1930 г.

„Дастаткова праглядзець друк украінскай контр-рэволюцыі, каб пераканацца, што ўкраінская буржуазія не адмовілася ад думкі аб уласнай буржуазнай дзяржаве... Што-б гэта была за буржуазія, калі-б яна ў даны момант інтэрвэнцыянісцкіх плянаў не жадала ўстанзўленьня сваёй буржуазнай дзейнасці“ (стар. 42 і 43).

У той час, як тав. Вінярскі да праблемы незалежнасці Украіны падыходзіць з боку суб'ектыўных пажаданняў украінскай буржуазіі, тав. Кавальскі імкнецца апраўдаць гэты-ж тэзіс спасылкай на свярэчэнасці паміж асобнымі імперыялістычнымі дзяржавамі. Тав. Кавальскі проста заявіў, што ён ня згодзен з поглядам, што буржуазная Украіна, якая-б склалася на выпадак перамогі інтэрвэнтаў, была-б паўколёніяй Польшчы, у доказ чаго ён спасылаўся на такія факты, як утварэнне Лігі брытанскіх украінцаў у Канадзе, прыезд на Заходнюю Украіну дэпутата ангельскай лейбарысцкай партыі палкоўніка Мэлэна, існаванне асобнай украінскай групы у таварыстве Прыхільнікаў Лігі Нацый, што разам узятая павінна было даказаць, што другая імперыялістычная дзяржава не дапусьціць, каб буржуазная Украіна зрабілася паўколёніяй Польшчы. Для пазыцыі т. т. Вінярскага і Каваль-

скага характэрна, што яны асабліва падкрэсьлівалі „імкненьне“ украінскай буржуазіі да незалежнасьці Украіны і замазвалі, неадначасна-ж проста замаўчвалі самае галоўнае, што перш за ўсё вызначае політыку украінскай буржуазіі: агульны фронт з польскім фашызмам і пад яго кіраўніцтвам у барацьбе супроць Савецкага Саюзу і рэволюцыйнага руху ў Польшчы. Гэтыя ідэалістычныя і нацыянал-оportunістычныя погляды Кавальскага і Вінярскага ярка супярэчаць сапраўднасьці. Дастаткова напамінь хаця-б контр-рэволюцыйны процэс Саюзу Вываленьня Украіны, у час якога ва ўвесь рост выявіўся сапраўдны твар украінскай буржуазіі.

„Украінская контр-рэволюцыя—гаварыў у сваім заключным слове Грамадзкі абвінавальнік тав. Любчэнка—не пераацэньвала сваіх унутраных сіл. Кулацкае паўстаньне яна разглядала, як дадатковую сілу. Украінскі нацыяналізм ставіў сабе ролю разведчыка, кіраўніка банд, ролю шпіёна, дадатковую ролю. Галоўныя-ж сілы павінны былі складаць окупачыныя сілы суседняй польскай дзяржавы. Будучую Украіну яны ўяўлялі сабе, як колёнію польскай дзяржавы“.

Протэс Саюзу Вываленьня Украіны праліў яркі сьвет ня толькі на сучасную пазыцыю украінскай буржуазіі, якая ў барацьбе з соцыялістычным будаўніцтвам у СССР хаваецца пад крыльлі Палсудзкага, але і на пазыцыі украінскай буржуазіі за перыод звыш 10 год, пачынаючы з лютаўскай рэволюцыі 1917 году.

Протэс Саюзу Вываленьня Украіны паказаў, што украінская буржуазія заключыла саюз з усімі сіламі контр-рэволюцыі супроць незалежнасьці Украіны, якая ў сучасных умовах магчыма толькі пад уладай пролетарыату ў саюзе з працоўнымі сялянамі.

Пасьля зрынуцьця самаўладства ўся ўкраінская буржуазія перш за ўсё украінскія псэўда-соцыялістычныя партыі с-ф., с-д. і с-р. абедзьвюма нагамі стаялі на глебе адзінства рускай дзяржавы, абмяжоўваючыся толькі патрабаваньнем аўтономіі.

Калі пераможны пролетарыят Расіі агаласіў у дэкларацыі праў народаў Расіі „права народаў Расіі на самавызначэньне аж да аддзяленьня і ўтварэньня незалежнай дзяржавы“, упамянутыя украінскія партыі выступалі супроць незалежнасьці украінскай дзяржавы. Больш таго гэтыя партыі выступілі ў якасьці „сабрацеляў“ адзінай Расіі, у ролі ініцыятараў ўстанаўленьня панаваньня капіталістаў на тэрыторыі ўсяе рускай дзяржавы. Першым актам, напраўленым супроць дэкларацыі праў народаў, былі перагаворы буржуазных украінскіх „самостыйніков“ з Кубаньню і Донам, якія знаходзіліся ва ўладзе конт-рэволюцыі, а мэтай гэтых перагавораў было ўтварэньне буржуазнага ўраду для ўсёй Расіі.

Надзвычайна цікавыя дакумэнты, якія ілюструюць сапраўдную пазыцыю украінскай буржуазіі пасьля зрынуцьця самаўладства, сабраны ў ІІІ томе кнігі „Рэволюцыя і нацыянальнае пытаньне“.

Абмяжуюся прывячэньнем некалькіх дакумэнтаў. У запіскі дэлегацыі Украінскай Рады Часоваму Ураду ад канца мая 1917 г., падпісанай Вінічэнкай, Ефремавыч і іншымі буржуазнымі соцыял-згодніцкімі украінскімі дзеячамі, яны зварачаюцца да Часовага Ураду і „ўсёй рускай дэмакратыі“ з просьбай падтрымаць іх імкненьні да „накіроўваньню ўкраінскай стыхіі па такім шляху, які ня толькі не

садзейнічаў-бы ўсё ўзрастаючай распры, я наадварот, *садзейнічаў-бы* арганізацыі сіл усёй Расіі¹⁾.

На другім усеукраінскім вайсковым зьездзе ў пачатку 1917 г. з праграмай прамовай выступіў тагочасны правадыр „украінскай дэмократыі“ Вінічэнка, які проста заявіў:

„Мы прызнаем аўтономію з правам законадаўчай дэмократыі і выданьня законаў і з правам самастойнай іх касацыі. Другія патрабаваньні ў даны час мы не павінны ставіць. Можа быць, калі-небудзь умовы зьменяцца, калі мы ўбачым, што з Расіяй ня можа быць братэрскага сужыцця“²⁾.

Згодна гэтага ўсе дакумэнты Цэнтральнай Рады ў 1917 годзе высоўваюць лёзунг *аўтономіі ў межах Расіі*. Першы ўнівэрсал Цэнтральнай рады ад 10 чэрвеня 1917 г., абраны ўжо пасля адхіленьня Часовым Урадам патрабаваньня аўтономіі для Украіны, гаворыць:

„Няхай будзе Украіна вольнай. Не адлучаючыся ад усёй Расіі, не парываючы з Расійскай дзяржавай, няхай народ украінскі на сваёй зямлі мае права распарадкавацца сваім жыцьцём“³⁾.

„Мы, Цэнтральная рада, лічым у другім унівэрсале ад 5 чэрвеня, каб не адлучыць Украіну ад Расіі, каб разам з усімі народамі яе імкнуцца да дабрабыту і разьвіцьця ўсёй Расіі і адзінасьці яе дэмакратычных сіл“⁴⁾.

Роўным чынам трэці ўнівэрсал Цэнтральнай рады ад 25-га верасьня 1917 г. абмяжоўваецца лёзунгамі аўтономіі.

Да бальшавіцкага перавароту украінская буржуазія ня толькі ня выходзіла за межы патрабаваньня аўтономіі, але стаяла на глебе легалізму ў адносінах да расійскай дзяржаўнасьці. Другі ўнівэрсал Цэнтральнай рады проста выступае супроць дзейнічаньня адчыненым парадкам.

„Рашуча адкідаем спробы самачыннага ажыцьцяўленьня аўтономіі Украіны да Ўсерасійскага Устаноўчага сходу“⁵⁾.

Такая была пазыцыя украінскай буржуазіі, покуль улада ў Расіі знаходзілася ў руках буржуазіі. Аднак, скоро наступіла тое, што прадбачыў Вінічэнка на другім украінскім вайсковым зьездзе. „Перамяніліся ўмовы“. Наступіў бальшавіцкі пераварот у Расіі. Перад украінскай буржуазіяй зачыніўся шлях „братэрскага сужыцельства з Расіяй“. Усьлед за пролетарамі Петраграду і Масквы выступілі супроць буржуазіі і яе агентаў працоўныя масы прыгнечаных рускім імперыялізмам народаў.

Калі пролетарская рэвалюцыя дасягнула да Прыдняпроўскай Украіны, калі паўсталі рабочыя кіеўскага арсэналу і Донбасу, калі захісталася глеба пад нагамі украінскай буржуазіі, яна выступіла пад сьцягамі незалежнасьці. У студзені 1918 году зьявіўся так званы чаць-

1) Гл. „Рэвалюцыя і нац. пытаньне“. Дакумэнты і матэрыялы па гісторыі нац. пытаньня ў Расіі і СССР у XX ст. Пад Рэд. С. М. Дзіманіштэйна, 1930 г. Выд. Ком-акадэміі, стар. 148.

2) Там-жа, стар. 158.

3) Там-жа, стар. 162.

4) Там-жа, стар. 166.

5) Там-жа, стар. 167.

верты ўніверсал Цэнтральнай рады, які ўпяршыню выкінуў лёзунг незалежнасці Украіны.

На гэтых гістарычных прыкладах мы бачым, што да праблемы незалежнасці украінская буржуазія падыходзіла пад кутом погляду сваіх класавых інтарэсаў. Пакуль у Расіі ўлада знаходзілася ў руках буржуазіі, украінская буржуазія стаяла на глебе адзінства рускай дзяржавы, добраахвотна падпарадкавалася кіраўніцтву рускай буржуазіі, як больш моцнай, якая давала больш гарантый паспешнай барацьбы з рэвалюцыйным рухам. Калі ў Расіі перамагла пролетарская рэвалюцыя, украінская буржуазія хацела адарвацца ад чырвонага Петраграду, адгарадзіць сябе ад бальшавіцкай рэвалюцыі сцяной штыхоў і пад хлусьлівымі лезунгамі „незалежнасці“ раскалоць агульны фронт рабочых і сялян Украіны з пролетарыятам усёй б. Расіі.

Характэрным комэнтарам агалошанага чацвёртым універсалам лёзунгу незалежнасці Украіны служыць рэзалюцыя з'езду партыі Украінскіх соцыял-фэдэралістаў, які 10 мая 1918 году пастанавіў наступнае:

„Бальшавацкая авантура высунула ідэю самастойнасці Украінскай Дзяржавы. Лічачыся з новымі рэальнымі ўмовамі жыцця, партыя соцыял-фэдэралістаў прызнала украінскую дзяржаўнасць. Для сучаснага моманту партыя павінна выключаць усякую магчымасць федэрацыйнай сувязі з Вялікаросіяй. Але адначасна з гэтым партыя павінна прызнаць магчымым і пажаданым для інтарэсаў Украіны яднаньне з другімі суседзямі, якія ў сучасны момант складаюць сваю дзяржаву“.

Выключаецца, значыць, федэрацыя з Вялікаросіяй, так як у ёй на чале ўлады быў пролетарыят, прыналежца пажаданай „федэрацыя“ з тымі часткамі б. царскай дзяржавы, у якой ва ўлады стаяла буржуазія.

Яшчэ больш акрэслена выявіў класавую пазыцыю буржуазіі па пытанні аб незалежнасці артыкул віднага украінскага с.-д. Садоўскага, змешчаны ў газэце „Слова“ ад 13-га верасня 1919 году.

„Незалежнасць Украіны ў момант, калі яна была абвешчана, зьяўляецца крокам, які павінен быў выратаваць нас ад бальшавізму“.

Гэтыя гістарычныя прыклады даказваюць, што украінская буржуазія не разглядала лёзунгу незалежнасці абстрактна, але цясьнейшым чынам звязвала яго з барацьбой супроць працоўных мас. Яна высоўвала лёзунг незалежнасці, як зброю контр-рэвалюцыі, накіраваную супроць Савецкай улады.

Тое самае можна сказаць аб пазыцыі заходня-украінскай буржуазіі. Дастаткова памянуць яе ролю ў час імперыялістычнай вайны, калі яна стаяла цалкам на глебе аўстрыйскай окупацыі, а пазьней — пасля зруйнавання аўстрыйскай імперыі — заключыла саюз з Дзянікіным і г. д.

Да пазыцыі украінскай буржуазіі можна цалкам даласаваць тое, што пісаў Маркс аб французскай буржуазіі ў 1871 годзе:

„Урад нацыянальнай абароны прымушаны выбіраць паміж нацыянальным абавязкам і класавымі інтарэсамі, ня хістаўся ні на хвілінку — ён ператварыўся ў ўрад нацыянальнай змены“.

Што-ж тады гаварыць аб пазыцыі украінскай і беларускай буржуазіі ў сучасны перыяд нарастаючай рэвалюцыйнай хвалі ў капіта-

лістычных дзяржавах і вятікага соцыялістычнага будаўніцтва ў Савецкім Саюзе ў СССР і БССР.

Ленін вучыў нас канкрэтна гістарычна разглядаць соцыяльныя зьявішчы. Нельга, таксама, разглядаць ацэнку пазыцыі украінскай буржуазіі і яе „імкненьня да незалежнасьці Украіны“ адарвана ад домінуючага над міжнародным становішчам факту падрыхтоўкі імперыялізму да вайны супроць СССР і ролю Польшчы ў антысавецкім блёку.

У сучасны перыод правядзеньня ў жыцьцё вялікага пятага вага пляну, усебаковага ўмацаваньня СССР і росту прыцягваючай сілы ў адносінах да працоўных мас капіталістычных краін міжнародны імперыялізм у сваіх антысавецкіх плянах лавінен апірацца перш за ўсё на Польшчу. На выпадак пераможнай інтэрвэнцыянісцкай вайны апарат „незалежнай“ Украіны фактычна быў-бы прыдаткам польскага дзяржаўнага апарату.

Значыць, калі мы гаворым, што ўтварэньне незалежнай Украіны азначае пашырэньне меж Польскай окупацыі, гэта мае дваякае значэньне. Па-першае, гэта азначае перасоўваньне прымежных слупоў Польшчы на ўсход, доказам чаго зьяўляецца хоць-бы дагавор пятлюраўскага генэрала Сальскага з прэчэрам польскага ўраду—Славэкам, „уступаючы“ Польшчы рад гарадоў Савецкай Украіны, па-другое— гэта азначае ўтварэньне на ўсходзе ад сучаснай Польскай Дзяржавы „незалежнай“ Украіны, якая зьявіцца фактычна польскай колёніяй.

Такая пастаноўка пытаньня, вядома, ня робіць уплыву на арганізацыю „незалежнай“ Украіны з боку другіх імперыялістычных дзяржаў, і перш за ўсё з боку Францыі. Яна зьявілася-б, бязумоўна, адным з фактараў, рашаючых лёс „незалежнай“ Украіны. Але якраз Францыя і Англія падтрымліваюць „фэдэралістычныя“ пляны свайго польскага васалу.

У падцьвярджэньне правільнасьці такой пазыцыі можна прывесць рад гістарычных прыкладаў.

„Незалежная“ Польшча, абвешчаная Нямецкай і Аўстрыйяй у 1916 годзе знаходзілася пад окупацыяй аўстра-нямецкіх войск, хаця мела рад дзяржаўных атрыбутаў:— „Вярхоўную ўладу“ ў асобе Рэгенцыённага савету, „габінэт міністраў“, армію і г. д.

Для характарыстыкі суб'ектыўных імкненьняў польскай буржуазіі стоіць толькі паказаць, што ў 1918 годзе яе відныя прадстаўнікі, баючыся бальшавізму, імкнуліся працягнуць тэрмін нямецкай окупацыі. Для іх важней быў непасрэдны бліжэйшы клясавы інтарэс ратунку перад пагібельлю, чым больш далёкія пэрспэктывы ўмацаваньня свайго клясавога панаваньня ў незалежнай буржуазнай дзяржаве.

Польскія капіталісты і абшарнікі ня толькі імкнуліся працягнуць аўстра-нямецкую окупацыю польскіх абласцей, але таксама імкнуліся да яе пашырэньня далей на ўсход, каб, такім чынам, выратаваць сваіх брагоў па клясе, якія знаходзіліся пад ударам рэволюцыйных рабочых і сялян. Вось што адзін з відных пілсудчыкаў—Тадэўш Голуўка—піша ў сваіх успамінах аб настроях польскіх капіталістаў і абшарнікаў у Падоліі ў 1918 годзе.

„Усе (г. зн. усе польскія эксплёататары і іх дапаможнікі—Ю. Б.), а іменна польскія вайсковыя формацыі і памешчыкі, якія сабраліся ў гарадох і аплаквалі руіны сваіх маёнткаў, як і бежанцы з Польшчы—чакалі як збаўленьня прыходу аўстра-нямецкіх войск¹⁾).

¹⁾ Тадэўш Голуўка— „Праз два фронты“. Варшава, 1931 г., стар. 77.

ППС аўскія глшатыя польскага імперыялізму, якія да і ў час вайны 1914—18 гг. крычалі аб незалежнасьці Польшчы, выконвалі ролю агентаў нямецкага і аўстра-вэнгерскага імперыялізму, пракладвалі шлях і нямецкай і аўстрыйскай окупацыі, разглядалі яе, як меншае зло ў барацьбе з Расіяй. Выхваляючыся перад масамі фразай аб незалежнасьці, яны гатовы былі здаволіцца падачкай „політычнай самастойнасьці“. Вось што пісаў адзін з правадыроў ППС Вітальд Іодка ў выдадзенай у 1916 годзе брошюры Deutschland und Polen („Нямеччына і Польшча“).

„Для вызвалення краіны ад расійскага панавання мы патрабуем магчыма большай політычнай самастойнасьці, па магчымасьці поўнай незалежнасьці“.

І так, мы бачым, што Іодка ня толькі не патрабуе „аб'яднання Польшчы, але ў адносінах да былой рускай Польшчы ён абмяжоўваецца патрабаваннем магчыма большай політычнай самастойнасьці“.

Калі Іодка дэклараваў на адрасе нямецкай дзяржавы лейяльнасьць і гатоўнасьць да барацьбы „рука аб руку“ з нямецкім і аўстра-вэнгерскім імперыялізмам („Hand in Hand mit den Lentvalmächten“) даной абяцання „самастойнасьці“, другая частка польскіх соцыял-шовіністаў — правадыры галіцыйскай ППСД — Дашынскі, Марэк, Гаўзнэр, разам з кракаўскімі „станчыкамі“ кансэрватарамі працавалі ў Вярхоўным Наніянальным Камітэце за ажыццяўленьне „вялікай ідэі далучэньня царства Польскага да Аўстрыі“.

У запісцы, якая была падана 7-га сьнежня 1914 году аўстрыйскаму міністэрству замежных спраў, яны завяралі, што:

„Задача, якая адчыняецца ў царстве Польскім перад ВНК, складаецца ў патрыманьні грамадзкай сьвядомасьці, у пашырэньні асноўнай ідэі ВНК, г. з. Саюзу Польшчы з Аўстрыяй“.

Тую-ж самую пазыцыю разгортваў самы „незалежны“ з галіцыйскіх згоднікаў Парачэўскі (у сучасны момант адзін з слупоў польскага фашызму). У выдадзенай у час вайны кніжцы „Нарыс польскага пытаньня ў сучаснай вайне“ ён пісаў наступнае:

„Аб'яднаньне аўтономнай Польскай дзяржавы ў дзяржаўны саюз з Аўстра-Вэнгерскай монархіяй лічым магчымым і праўдападобным вынікам вайны, які ўзгадняе інтарэсы Аўстра-Вэнгрыі і Нямеччыны з інтарэсамі польскага народу“ (стар. 25.)

Яшчэ больш яскрава канцэпцыя саюзу „аўтономнай“ Польшчы з Аўстра-Вэнгерскай монархіяй было выказана правадыром польскіх галіцыйскіх соцыял-шовіністаў Дашынскім у прамове на паседжаньні парляманцкага „Польскага кола“ 4-га кастрычніка 1916 году ў час спрэчак па пытаньні аб адносінах кола да магчымага агалашэньня цэнтральнымі дзяржавамі „незалежнасьці“ Польшчы:

„Па мойму гаварыў Дашынскі ў нас па сутнасьці няма прычыны зьмяняць нашы програмныя імкненьні. Наша праграма падобна на плюшч, які ўецца каля прастоу Гаўзбургаў, але гэты плюшч меў і мае карэньні ў польскай зямлі“.

Разгортваючы далей паступова гэту політыку плюшча вітаў у сваім уяўленьні ўжо новага аўстрыйскага імператара на польскім прастоле:

„Мы з ахвотай спаткаем аўстрыйскага імператара Карла ў якасьці Польскага караля, бо мы верым, што ў рэальных умовах,

складзеных вайной, гэта будзе самым паспяховым вырашэннем польскага пытання*.

І так, мы бачым, што пазыцыя польскай буржуазіі і яе „соцыялістычных“ прыслугак вызначалася не якімісьці адцягнутымі „імкненнямі“ да незалежнасці, але выцякала і з барацьбы асобных імперыялістычных групавак, а таксама і з барацьбы супроць бальшавіцкай рэвалюцыі, супроць назраваючага таксама і ў Польшчы рэвалюцыйнага руху.

Прыкладу яшчэ адзін гістарычны прыклад, які падмацоўвае памылковасць нацыянал-опартуністычнай канцэпцыі незалежнасці Украіны і Беларусі — польска-украінскую вайну 1918-1919 гг. У гэтай вайне імперыялістычныя дзяржавы актыўна падтрымлівалі буржуазную Польшчу. Чаму? Адказ на гэта дае львоўскі архіепіскап Тэадаровіч у прамове з прычыны 10 годздыя польска-украінскай барацьбы за Львоў.

„Што здарылася-б з нашымі братамі (г. зн. украінцамі), калі-б яны перамаглі? Ці змаглі-б яны ўтрымаць Львоў у сваіх руках? Або сталіца таксама як і яны самі не зрабілася-б ахвярай войск Бальшэвіі, якія пасля перамогі ў Львове ішлі ў гэты бок, а тады ня было-б на гэтых землях ні Русі, ні Украіны, былі-б толькі Саветы“.

(„Слова польске“ 23-га лістапада 1928 году“.)

Падобным чынам ацэньвалі становішча штабы коаліцыйных армій. Па гэтаму яны не шкадавалі для Польшчы баявых прыпасаў, грошай і ўсякай іншай дапамогі.

Такая была пазыцыя міжнароднага імперыялізму ў час польска-украінскай вайны 1918-19 году, бо імперыялізм добра ўяўляў сабе тое, што украінская буржуазія была-б занадта слабая, каб супроцьставіцца націску моцнага рэвалюцыйнага руху, што для барацьбы супроць яго неабходна было абaperціся на буржуазную польскую дзяржаву.

Ясна, што зараз—у перыод пяцігодкі і калектывізацыі ў СССР, у перыод нарастання рэвалюцыйнага ўздыму ў Польшчы яшчэ вастрэй стаіць перад міжнародным імперыялізмам неабходнасць падтрымання фашысцкай Польшчы, як авангарду ў кортр-рэвалюцыйнай вайне супроць СССР.

Ці значыць гэта, што украінская буржуазія канчаткова адказалася ад думкі аб ўласнай дзяржаве, што яна ня хоча незалежнай буржуазнай Украіны? Такая пастаноўка пытання была-б шкоднай (у адносінах, напрыклад, польскай буржуазіі да вайны рызыкаўна было-б сьцьвярджаць, што яна *не хацела* сваёй незалежнай дзяржавы). Справа, аднак, у тым, што патрэбна падыходзіць да пытання ня з боку суб'ектыўнах пажаданьнў, мар і імкненняў буржуазіі, але яе аб'ектыўнай ролі, сапраўднага клясавага зместу яе політыкі. Асобныя групы польскай буржуазіі і да вайны ва ўрачыстых выпадках вываляліся фразай аб незалежнасці, але яны гэта рабілі для прыкрыцця фактычнага агульнага фронту з царызмам і рускай буржуазіяй у барацьбе з рэвалюцыйным рухам.

Падобна гэтаму зараз укрінская буржуазія прыбягае да фразы аб незалежнасці Украіны для прыкрыцця саюзу з польскім фашызмам на глебе сумеснай барацьбы супроць СССР і рэвалюцыйнага руху ў Польшчы.

У гэтай барацьбе супроць рэвалюцыйнага руху Польшчы і супроць Савецкага Саюзу адбываецца *процэс зрашчвання украінскай*

і беларускай буржуазіі з польскім фашызмам. Усвядомленне таго, што ў Савецкай Украіне і Савецкай Беларусі адбываецца грандыёзнае нацыянальнае будаўніцтва, што пролетарыяг складае там новую украінскую і беларускую культуру, нацыянальную па форме і сацыялістычную па зьмесце, усвядомленне таго, што украінізацыя і беларусізацыя гэта „не манэўр“, як сьцьвярджае прадажны буржуазны друк, але сапраўднасьць застаўляе украінскую і беларускую буржуазію выступаць супроць савецкіх рэспублік з яшчэ большай азьвярэласцю.

Стары хлусьлівы лёзунг Пятлюры: „да Львову праз Кіеў“, які павінен быў прыкрываць той факт, што пятлюраўцы прадаліся буржуазнай Польшчы, зьяўляецца зараз лёзунгам усёй украінскай буржуазіі. Такая-ж пазыцыя і беларускай буржуазіі.

Умацаваньне адзінага фронту украінскай і беларускай буржуазіі з польскім фашызмам у барацьбе супроць СССР і рэволюцыйнага руху Польшчы, вядома, ня можа адхіліць супярэчнасьці паміж буржуазіяй прыгнечаных нацый і пануючай польскай буржуазіяй, якія на глебе паглыбляючага гаспадарчага крызісу абвастраюцца і будуць абвастрацца. Гэта пытаньне зьяўляецца, аднак, тэмай для асобнага артыкулу.

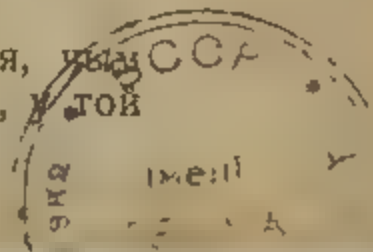
Процэс зрастаньня украінскай буржуазіі з польскім фашызмам яшчэ больш паскорыўся ў сувязі з моцным разьвіцьцём рэволюцыйнага руху ў заходняй украінскай весцы ўвосень мінулага году, калі украінскія сяляне палілі дзесяткі абшарніцкіх маёнткаў, кулацкіх і асадніцкіх гаспадарак. Крывая пацыфікацыя Заходняй Украіны была для украінскай буржуазіі яшчэ адным стымулам хутчэйшай згоды з польскім фашызмам. Пачаліся махінацыі правадыроў УНДО з прадстаўнікамі пятлюраўскага ўраду, пры ўдзеле відных пятлюраўцаў.

Ва ўмовах нарастаньня рэволюцыйнай хвалі і ўзмоцненай падрыхтоўкі да нападу на Савецкі Саюз хуткім тэмпам адбываецца процэс пятлюрызацыі ўсіх украінскіх буржуазных партый. Выразам гэтага зьяўляецца перагрупоўка ў лягеры украінскай буржуазіі. Дастаткова прывесьці такія факты, як утварэньне Украінскай Каталічнай Народнай Партыі (УКНП) з япіскапам Хомышэным на чале, і Украінскага Каталіцкага Саюзу на чале з мітрапалітам Шэптыцкім, якія ўсенародна заявілі аб сваёй поўнай лёяльнасьці ў адносінах да фашысцкай Польшчы.

Самая моцная партыя украінскай буржуазіі УНДО адкрыта стала на пазыцыю аўтономіі, заяўляючы, што пытаньне заходніх меж буржуазнай Украіны не стаць зараз на парадку дня і што будзе вырашана і ўзгоднена з Польшчай пасля зрынуцьця савецкай улады ў Харкаве і Кіеве.

Ва ўмовах уздыму нацыянальна-вызваленчага руху, накіраванага супроць польскай окупацыі Заходняй Украіны і Беларусі, вырастае значэньне нацыянал-фашысцкіх арганізацый, як, напрыклад, Украінскай вайсковай арганізацыі (УВО), задачай якіх зьяўляецца перахватваньне рэволюцыйнага настрою мас і накіраваньне яго пад сьцягам крайняга нацыяналізму ў антысавецкае рэчышча. УВО—гэта баявая антысавецкая арганізацыя украінскага фашызму, накіраваная ўсім фронтам супроць СССР. Прыкрываючыся антыпольскай фразай, яна ў сапраўднасьці лікаманкава рыхтуецца да выкананьня актыўнай ролі ў контр-рэволюцыйным паходзе супроць СССР пад кіраўніцтвам польскага фашызму. Гэтым самым УВО фактычна становіцца на глебу агульнага фронту з польскім фашызмам. Вось што нядаўна пісаў адзін з правадыроў і ідэолягаў УВО—Андрыеўскі.

„Пазыцыя Польшчы ў жыцьці Эўропы зусім другая, чым пазыцыя Масквы; яна патрабуе ад нас другой політыкі, у той

час як Масква знаходзіцца ў адносінах да нас „на той бок барыкад“, Польшча належыць да агульнага нам эрапейскага міру“.
(„Разбудова нацыі“, кастрычнік 1930 г., стар. 225).

І з гэтай антысавецкай устаноўкі УВО выцякае фактычная згода на окупацыю Заходняй Украіны фашысцкай Польшчай.

„Што тычыцца аб'яднанняў украінскіх зямель — чытаем у органе УВО — па гэтым пытанню украінскія нацыяналісты зусім не зьяўляюцца такімі ўтопістамі, як баснаслоўны Шамяка, які імкнуўся, замест таго, каб набраць дроў, прынесці дамоў адразу ўвесь лес, прывязаўшы дрэва да дрэва. Нацыяналісты лічацца з тым, што быць можа ня ўдасца адным узмахам аб'яднаць ўсе землі“.

(„Разбудова нацыі“, Кастрычнік 1930 г., стар. 231).

Програмай украінскай буржуазіі ў сучасны момант (таксама як буржуазіі беларускай, грузінскай і г. д.) па сутнасці не зьяўляюцца абстрактныя лёзунгі незалежнасці, па імкненні да зрынуцця савецкай ўлады і рэстаўрацыі капіталізму ў СССР сіламі міжнароднага імперыялізму і польскага фашызму. Разглядаючы СССР, як свайго галоўнага, або клясавага ворага, украінская буржуазія мірыцца з гегемоніяй польскага фашызму, які павінен будаваць „незалежную“ Украіну, як гэта было і ў 1920 годзе.

Але ўжо ў 1920 годзе украінскія рабочыя і сяляне разам з працоўнымі ўсяго СССР пры актыўным падтрыманні міжнароднага пролетарыяту прагналі з Савецкай Украіны і Беларусі польскія белыя войскі. З таго часу прайшло 10 год развіцця соцыялістычнага будаўніцтва, 10 год развіцця рэвалюцыйнага руху пад кіраўніцтвам камуністычных партый у краінах капіталу. Спроба новага „паходу“ на Кіеў нясумненна спаткае ў сучасны момант больш моцны адпор мільённых працоўных мас у Польшчы і ва ўсім свеце, якія бачаць у Савецкім Саюзе сваю бацькаўшчыну.

Мобілізуючы масы на барацьбу супроць імперыялістычнай вайны, КПП будзе разаблачаць як „фэдэралізм“ пілсудчыкаў, так і хлусьлівы лёзунг „незалежнасці“ украінскай і беларускай буржуазіі, а таксама іх адбіццё ў нацыянал-апортуністычных канцэпцыях незалежнасці Украіны і Беларусі. Фашысцкаму падману „незалежнасці“ буржуазнай Украіны і Беларусі КПП супроцьпаставіць моцны рост соцыялістычнага і нацыянальнага будаўніцтва ў СССР і лёзунг самавызначэння аж да адзялення прыгнечаных фашысцкай Польшчай народаў, растлумачваючы украінскім і беларускім масам, што барацьба супроць польскай окупацыі неразрыўна звязана з барацьбой разам з польскімі рабочымі і сялянамі; за дыктатуру пролетарыяту ў Польшчы, растлумачваючы польскім рабочым, што барацьба супроць окупацыі Заходняй Украіны і Беларусі зьяўляецца неразлучнай часткай іх барацьбы супроць дыктатуры фашызму, за Польскую Савецкую Рэспубліку.

Ядвіга Сякерская

Мацней агонь па вялікадзяржаўнаму шовінізму

„Ваяўнічы буржуазны нацыяналізм атупляе, адурачвае, разьяднае рабочых, каб іх весьці на повадзе буржуазіі, — вось асноўны факт сучаснасьці“ (Ленін).

Гэтыя словы Леніна набываюць асаблівае, новае значэньне ў пэрыод непасрэднага соцыялістычнага будаўніцтва, калі гэта будаўніцтва працякае ва ўмовах абвостранай клясавай барацьбы, у сувязі з якім узмацняюцца і ажыўляюцца таксама ўсе віды шовінізмаў, як ідэалёгія дробна-буржуазных і буржуазных пластоў гораду і вёскі, якія шалёна супраціўляюцца соцыялістычнаму будаўніцтву.

Нябачаны да апошняга часу прамыслова-экономічны і культурны ўздым нацыянальных рэспублік нашага Саюзу, росквіт пролетарскай, соцыялістычнай па зьмесьце і нацыянальнай па форме, культуры, тым самым даводзіць, што толькі пролетарыяты можа да канца зьнішчыць усякі нацыянальны прыгнёт, што толькі пролетарыяты, падпарадкаваўшы нацыянальнае пытаньне задачам соцыялістычнага будаўніцтва, у сілах яго развязаць.

Аднак, рашучае наступленьне на капіталістычныя элементы па ўсяму фронту не магло ня выклікаць, насупраць усялякім правым тэорыям аб урастаньні кулака ў соцыялізм, шалёнага супраціўленьня рэштам капіталізму. Гэта супраціўленьне гінучых клясаў, гэта — жорсткая клясавая барацьба ва ўмовах нацыянальных рэспублік нашага Саюзу выяўляецца таксама ва ўзмацненьні і ажыўленьні ўсіх відаў шовінізмаў.

Дыялектыка разьвязаньня нацыянальнага пытаньня, калі росквіт пролетарскай соцыялістычнай культуры ва ўсім Саюзе выклікае актывізацыю шовінізмаў у іх найбольш дзікіх, драпежных праявах, нааўна даводзіць правільнасьць асноўных палажэньняў марксызму-ленінізму, што барацьба ў выглядзе ўсякага роду шовінізмаў не ўяўляе сабою якой-небудзь спэцыфічна-нацыянальнай барацьбы, а зьяўляецца адной з праяў клясавай барацьбы. Адсюль ясна, што няверным, мэханістычным і па сутнасьці праваопартуністычным будзе вывад аб тым, што ўжо цяпер рост, соцыялістычнай па зьмесьце і нацыянальнай па форме, культуры павінен паступова прыводзіць да аслабленьня ўсіх відаў шовінізмаў. У сувязі з гэтым вывадам робіцца і другі няправільны політычны вывад: калі соцыялізм расьце, і разам з ім растуць шовінізмы, то гэта значыць, што партыя няправільна праводзіла нацыянальную політыку. Выходзіць, што не аб'ектыўнае завастрэньне клясавай барацьбы іменна ў сувязі з соцыялістычным наступленьнем

а суб'ектыўная прычына, г. ё. няправільная лінія партыі, прывяла да контр-рэвалюцыйнай дзейнасці нацдэмаў у Беларусі і да наяўнасці ідэолёгаў нацдэмократызму, як Ігнатоўскага і Жылуновіча ў радох партыі. Такого роду выступленні мелі месца на актыве Менскай партарганізацыі (выступленне т. Смаля).

Як бачым, такія вывады цалкам знаходзяцца ў сваяцтве з буржуйскімі разважаньнямі аб завастрэнні клясавай барацьбы ў вёсцы па віне і слабасці савецкага апарату, і як першыя, так і другія разважанні даводзяць поўнае неразуменне складанай дыялектыкі клясавай барацьбы на даным этапе, якая выяўляецца і ў актывізацыі шовінізмаў і ў праніканні гэтых шовінізмаў нават у шэрагі нашай партыі.

Калі мы кажам, што актывізацыя ўсіх відаў шовінізмаў у нашым Саюзе ўяўляе сабою нішто іншае, як праяву лютай клясавай барацьбы, то гэта зусім ня значыць, што ўсе шовінізмы, выяўляючы сабою ідэолёгію буржуазных элементаў, якія змагаюцца за аднаўленне капіталізму, тым самым становяць сабою аднолькавую небяспеку.

Рускі вялікадзяржаўны шовінізм, ідэолёгія вялікадзяржаўнага шовінізму, з'яўляецца *галоўнай небяспекай* ва ўсім нашым Саюзе. Калі партыя з асаблівай сілай на XVI з'ездзе падкрэсліла, што ў галіне нацыянальнай політыкі вялікадзяржаўны шовінізм застаецца *галоўнай небяспекай*, то такая пастаноўка пытання шмат каму здаецца надта агульнай, а таму ў асобных выпадках нібы няправільнай. Конкрэтна, у Беларусі ў сувязі з выкрыццём контр-рэвалюцыйнай арганізацыі беларускіх нацдэмократатаў у некаторых т. т. існуе пункт погляду, што калі ў іншых рэспубліках нашага Саюзу вялікадзяржаўны шовінізм можа і з'яўляцца *галоўнай небяспекай*, то, аднак, у БССР, падыходзячы, моў, да пытання канкрэтна, такой *галоўнай небяспекай* з'яўляецца беларускі нацдэмократызм, які вырас у контр-рэвалюцыйную арганізацыю і ідэолёгія якога захапіла сабою нават паасобныя звяненні нашай партыі.

Гэта на першы погляд вельмі канкрэтная і нібы дыялектычная пастаноўка пытання па-сутнасці з'яўляецца вельмі неканкрэтнай антыдыялектычнай і політычна шкоднай.

Калі партыя падкрэслівае, што цяпер ва ўсім Саюзе і ў партыі вялікадзяржаўны шовінізм з'яўляецца *галоўнай небяспекай*, то такі пункт погляду ня толькі выходзіць з ленинскай пастаноўкі пытання аб прыгнечаных і прыгнятаючых нацыях пры імперыялізме, і ў сувязі з гэтым аб больш небяспечным шовінізме буржуазіі, прыгнятаўшай некалі нацыі, але і з канкрэтных умоў клясавай барацьбы Савецкага Саюзу. Аднак, іменна Ленін вучыў нас таму, што нельга сртыгці ўсе шовінізмы пад адзін грэбень, нельга лічыць іх аднолькава рэальнымі на розных этапах гістарычнага развіцця, іменна Ленін вучыў перш за ўсё адрозніваць нацыяналізм прыгнятаючай і прыгнечанай нацыі.

„Шовінізм, нацыяналізм гістарычна неабходны ў буржуазным грамадстве“ (Ленін). У капіталістычным грамадстве, асабліва ў яго імперыялістычнай стадыі ня існуе роўнапраўных нацыянальных дзяржаў, а нацыі прыгнятаючыя і прыгнечаныя: „імпералізм — кажа Ленін — ёсць якраз тая эпоха, калі істотна і тыпова дзяленне нацый на *прыгнятаючых і прыгнечаных*“ (Л. т. IX, стар. 151).

Адсюль Ленін у барацьбе, з аднаго боку, супроць бундаўцаў, з другога боку, супроць Розы Люксембург, падкрэсліваў розніцу шовінізмаў буржуазіі прыгнечанай і прыгнятаючай нацыі і неабходнасць розных адносін партыі пролетарыату да гэтых шовінізмаў.

Вымагаючы бязьлітаснай барацьбы пролетарыяту супроць нацыяналізму прыгнятаючай нацыі, Ленін у той самы час падкрэсьліваў магчымасьць адноснай рэволюцыйнасьці буржуазнага нацыяналізму прыгнечанай нацыі ў вядомых гістарычных умовах, напрыклад, барацьба прыгнечаных нацый супроць царскай Расіі.

Дапасаўваючы і разгортваючы гэта ланінскае палажэньне аб рознага роду буржуазных шовінізмах і іх адбіцьці ў партыі, ужо канкрэтна ў адносінах да новай абстаноўкі, г. ё. да Савецкага Саюзу, тав. Сталін кажа: што вялікарускі шовінізм „адбівае імкненьне *аджываючых* клясаў *панаваўшай* раней *вялікаруускай* нацыі зьвярнуць сабе ўтрачаныя прывелеі“ ў той час, як мясцовы шовінізм і ўхілы ў бок мясцовых шовінізмаў „адбіваюць недавальненьне аджываючых клясаў таксама прыгнечаных нацый рэжымам дыктатуры пролетарыяту, іх імкненьне адасобніца ў сваю нацыянальную дзяржаву і ўстанавіць там сваё клясавое панававаньне“.

Вялікарускі шовінізм уяўляе сабою *найбольшую небясьпеку*, як шовінізм некалі панаваўшай буржуазіі, карані панававаньня і нацыянальнага ўціску якой яшчэ ня выкарчаваны канчаткова ходам соцыялістычнага будаўніцтва. Гэта характарыстыка вялікаруускага шовінізму, як галоўнай небясьпекі, адносіцца і да БССР, як і да другіх нацыянальнасьцяй, якія прыгняталіся рускімі памешчыкамі і буржуазіяй.

Бязумоўна, соцыялістычныя тэмпы індустрыялізацыі і колектывізацыі БССР, таксама як і цэлага раду іншых, раней эканамічна і культурна адсталых, нацрэспублік і абласьцей, ліквідуюць няроўнасьць між рускай і іншымі раней прыгнечанымі нацыямі.

Аднак, ліквідацыя гэтай адсталасьці яшчэ не закончана, а сам процэс ліквідацыі выклікае шаленае супраціўленьне канчаткова гінучага капіталізму, а таму і праяўляецца ва ўсё новых і новых формах шовінізмаў.

Такім чынам, вялікарускі шовінізм, па-першае, як выказваючы інтарэсы найбольш моцнай, г. зн. рускай буржуазіі, карані панававаньня якой яшчэ не ліквідаваны канчаткова, па-другое, як шовінізм буржуазіі, які ставіць найбольшую небясьпеку ў сэнсе аднаўленьня капіталізму ў яго найбольш ачмурэлай імперыялістычна-прыгнятальнай форме—зьяўляецца галоўнай небясьпекай.

Гэтыя агульныя досыць ясныя палажэньні самі па сабе могуць быць яшчэ ў больш яркай форме ўскрыты і паказаны фактамі багатых рознастайных форм клясавай барацьбы ва ўсім нашым Саюзе і ў БССР. Калі мясцовы беларускі шовінізм вырас у контр-рэволюцыйную арганізацыю, якая спрабавала сарваць справу соцыялістычнага будаўніцтва БССР і асабліва перашкодзіла гэтаму будаўніцтву на аграрным і ідэалёгічным фронце БССР, то ня варта забываць, што найбольш ачмурэлы вялікадзяржаўны шовінізм яшчэ больш драпежніцкі і небяспечны для справы соцыялістычнага будаўніцтва, агаліў сябе ў контр-рэволюцыйнай дзейнасьці кулацкай партыі Кандрацьевых-Чаянавых і ў контр-рэволюцыйнай шкодніцкай рабоце „Прампартыі“.

У сувязі з гэтым усякую праяву вялікадзяржаўнага шовінізму канкрэтна ў БССР, скрытую або адкрытую, пасыўную альбо актыўную, нельга разглядаць ізолявана толькі ў межах БССР і ў гэтых межах параўноўваць з нібы больш небяспечным характарам мясцовага нацыянал-дэмакратызму. Трэба зразумець, што ўсякі факт вялікадзяржаўнага шовінізму ў БССР, Узбэкістане ды інш.,—гэта вада на млын такіх контр-рэволюцыйнараў і вялікадзяржаўных шовіністаў, як Рамзіны і Кандрацьевы, гэта аб'ектыўная, а часта і суб'ектыўная

дапамога дзейнасці гэтых контр-рэволюцыянераў. Такім чынам, іменна канкрэтная пастаноўка пытання адносна вялікадзяржаўнага шовінізму і вымагае таго, каб паасобныя факты праяў вялікадзяржаўнага шовінізму ў БССР або ў іншых нацыянальных рэспубліках, разглядаць у цеснай сувязі (бо аб'ектыўна яны маюць агульную крыніцу—барацьбу рускай буржуазіі за аднаўленне капіталізму, за аднаўленне прывілей рускай буржуазіі) з найбольш наглым і небяспечным праяўленнем вялікадзяржаўнага шовінізму, у контр-рэволюцыйнай дзейнасці Прампарты і інш. контр-рэволюцыйных арганізацый.

Неразуменне вялікадзяржаўнага шовінізму, як галоўнай небяспекі, узмацняецца яшчэ наступнымі разважанымі: калі ў Беларусі мясцовы беларускі нацдэмакратызм дзейнічаў як контр-рэволюцыйная арганізацыя, а вялікарускі шовінізм не выступае ў якасці такой контр-рэволюцыйнай арганізацыі, то, значыць, гэты апошні менш небяспечны чым першы. На першы погляд такія разважанні гучаць вельмі пераконваюча, але па сутнасці няправільныя і шкодныя політычна. Рускаму шовінізму з адчужанай і шчырай прыгнятальнай праграмай некарысна выступаць ва ўмовах нацыянальнасці, якая некалі ім прыгняталася, бо ў такім выпадку яму цяжка будзе прыцягнуць і завербаваць на свой бок незадаволеныя дыктатурай пролетарыату эксплёататарскія элементы данай нацыянальнасці. Такую ролю выконвае лягчэй мясцовы нацыяналізм, тым больш, што гэты шовінізм, дэмагогічны ў сваіх клясавых мэтах, выкарыстоўвае свой нацыяналізм, які некалі меў адносна рэволюцыйнае значэнне ў барацьбе з прыгнятальна-чорнасоценнай політыкай царскай Расіі і які накіроўвае цяпер сваё вострыя супроць дыктатуры пролетарыату і сацыялістычнага будаўніцтва. Вось чаму вялікадзяржаўны шовінізм ва ўмовах нацыянальных рэспублік не адмаўляецца змыкацца з мясцовым нацыяналізмам, адным словам, не адмаўляецца схваць свой сапраўдны твар імперыялістычнага драпежніка і ў гэтым таксама заключаецца яго вялізная небяспека.

Такім чынам, калі мясцовы шовінізм мясцовай буржуазіі дэмагогічна выкарыстоўвае сваё некалі нацыянальна-прыгнечанае становішча, і накіроўвае свае ўдары супроць дыктатуры пролетарыату ў ярка нацыяналістычнай форме (раней вось нас прыгняталі маскالی, і цяпер таксама), то вялікадзяржаўны шовінізм, як шовінізм некалі прыгнятальнай нацыі, не заўсёды выпінае і знадворна не паказвае сваё прыгнятальныя капцюры, а наадварот, стараецца іх схваць.

Аднак, марксысцка-ленінскі падыход да гэтага пытання патрабуе таго, каб зразумець, што сваяасабліваецца і новыя ўмовы клясавай барацьбы пры дыктатуры пролетарыату *на рознаму* выяўляюць як мясцовы, так і вялікадзяржаўны шовінізм, прычым за выглядам анты-нацыяналізму, нацыянальнага нігілізму і нават часам інтэрнацыяналізму трэба ўскрыць драпежніцкі твар сапраўднага рускага вялікадзяржаўнага шовінізму, які праглядаў у кожным дзеянні контр-рэволюцыянераў тылу Рамзіна, а таксама ўсведамляем мы гэта ці не, нават у „нявінных“ фактах нацыянальнага нігілізму. Такім чынам, тое, што ў БССР вялікадзяржаўны шовінізм выступае часцей за ўсё ў замаскаванай форме, ніколі не змяняе вялізнае небяспекі гэтага шовінізму, а наадварот яе павялічвае.

Калі мы кажам далей, што вялікадзяржаўны шовінізм зьяўляецца галоўнай небяспекай у параўнанні з усімі іншымі відамі шовінізмаў, то гэта ні ў якім выпадку нельга зразумець аднабакова, механістычна

адрываючы і супроцьстаўляючы вялікадзяржаўны шовінізм іншым відам шовінізмаў. Конкрэтна, гэта аднабокасьць, мэханістычнасьць у разуменьні галоўнай небясьпекі, політычна блізарукая і шкодная, прыводзіць да таго вываду, як быццам простага і легічнага: калі правы ўхіл зьяўляецца галоўнай небясьпекай, то „левы“ тым самым аслабляе, калі вялікадзяржаўны шовінізм зьяўляецца галоўнай небясьпекай, то ўсе іншыя віды шовінізмаў больш слабыя і небясьпека іх зьмяншаецца.

Дыялектыка клясавай барацьбы цалкам абвяргае гэту нібы стройную мэханістычную канцэпцыю аслабляваньня адных ухілаў, адных небясьпек, калі ўзмацняюцца іншыя. Мэтодолёгія гэтых разважаньняў цалкам узятая з арсэналу бухарынскай мэханістычнай канцэпцыі аб патуханьні клясавай барацьбы ў сувязі з ростам соцыялістычнага будаўніцтва, канцэпцыі, якая ня мае нічога супольнага з рэчаіснасьцю. На даным этапе рост соцыялістычнага будаўніцтва не аслабляе, абвастрае клясавую барацьбу, правы ўхіл, як галоўная небясьпека, не аслабляе і ня зьнішчае „левых“ ухілаў, вельмі часта харчуе іх і нават прыводзіць да бяспрынцыпнага блёку правых і „левых“ (Сырцоў—Ломінадзэ), таксама вялікарускі шовінізм, як галоўная небясьпека, узмацняе і харчуе сабою іншыя віды шовінізмаў. Адной з прычын таго, што вялікадзяржаўны шовінізм зьяўляецца галоўнай небясьпекай, якраз і служыць тое, што ён *жывіць сабою*, узмацняе рост мясцовых шовінізмаў. Рост соцыялістычнага будаўніцтва і клясавая барацьба, правы і „левы“ ўхіл, вялікадзяржаўны шовінізм і мясцовыя шовінізмы—гэта не барацьба дзвюх знадворна зьвязаных з сабою сіл, дзе ўзмацненьне адной нібы абавязкова прыводзіць да паслабленьня другой, а сваяасаблівае адзінства процігесьця, у якім рост адной з працігласьцяй канкрэтна на даным этапе зусім не дапушчае зьмяншэньня другой. І тут выяўлялася матэрыялістычная дыялектыка.

Іменна тое, што вялікадзяржаўны шовінізм жывіць сабою, памагае росту іншых шовінізмаў, досыць ярка праявілася на фактах клясавай барацьбы ў БССР. На ідэолёгічным фронце БССР, сярод профэсароў БДУ, таксама як і сярод студэнцкай масы, праяўляўся вялікадзяржаўны шовінізм, які дапамагаў беларускаму шовінізму. Так, напрыклад, усім вядомы факт, што водгукам на напісаныя ў вялікадзяржаўным духу фрагмэнты ў насьценнай газэце БДУ (1928 г.) зьявіўся нацдэмаўскі ліст трох пісьменьнікаў і быў выкарыстаны для ўзмацненьня і нацдэмаўскіх контр-рэвалюцыйных настрояў. Паслабленьне і політычная недаацэнка беларусізацыі, патураньне як актыўнаму, так і пасыўнаму праяўленьню вялікадзяржаўнага шовінізму, памагаюць у сваю чаргу росту беларускага нацыянал-дэмакратызму.

Сваяцтва, агульнасьць клясавых інтарэсаў усіх відаў шовінізмаў у барацьбе супроць іх агульнага ворага—дыктатуры пролетарыяту і соцыялістычнага будаўніцтва, прыводзіць таксама да таго, што вялікадзяржаўны шовінізм канкрэтна ў БССР вельмі часта зьмываецца з беларускім нацдэмакратызмам, яскравыя прыклады чаго мы якраз маглі назіраць да нядаўняга часу ў сьценах БАН.

Бязумоўна, вялікадзяржаўныя шовіністы і чорнасоценцы тыпу б. акадэміка Дурново, Даўгяла ды інш., якія ў свой час даводзілі, што беларуская мова ўсяго толькі падмова рускай мовы, у БАН выступалі ў якасьці ярых „абаронцаў“ беларускай культуры, мірна ўжываліся з беларускім нацдэмакратызмам, „працуючы“ на карысьць узнёўленьня капіталізму ў БССР.

Калі мы гаворым аб вялікадзяржаўным шовінізме, як галоўнай небяспецы, ня варта таксама забываць, што партыяй менш выяўлены і раскрыты ўсе сучасныя вельмі багатыя формы праяўлення вялікадзяржаўнага шовінізму, у той час, як ідэалогія і праяўленьні беларускага нацыянал-дэмакратызму больш выяўлены і ўскрыты.

Цяпер і пяройдзем да разгляду тых новых форм, у якіх праяўляецца вялікадзяржаўны шовінізм і раней за ўсё да ўсведамленьня таго факту, чаму іменна вялікадзяржаўны шовінізм цяпер часцей за ўсё выступае не ў адкрыта чорнасоценнай форме пад лёзунгам „адзінай непадзельнай“, а наадварот, у вельмі тонкіх вопратках уключна да прыкрыцьця сябе інтэрнацыяналізмам.

Негістарычным, а таму няправільным было-б шукаць і бачыць вялікадзяржаўны шовінізм толькі там і толькі ў такіх формах грубага шчырага памешчыка-капіталістычнага шовінізму, характарнага для былой царскай Расіі.

„Прампартыя“, кандрацьеўцы ды інш. конт-рэвалюцыйныя арганізацыі выяўлялі сабою вялікадзяржаўны шовінізм у яго найбольш ачмурэлай драпежніцка-капіталістычнай форме, бо асноўнай мэтай усёй іх дзейнасьці было аднаўленьне капіталізму ва ўсёй краіне пад гегемоніяй рускай буржуазіі. Але і ў гэтым найбольш яркім выпадку адкрыта нават контр-рэвалюцыйнымі партыямі не агалашаецца лёзунг „адзінай і непадзельнай“.

Гэта — „скрытае“ праяўленьне вялікадзяржаўнага шовінізму нават у дзейнасьці конт-рэвалюцыйных партый, якія змагаюцца нібы толькі за дэмакратычную рэспубліку, характэрна наогул для новых завостваўных форм клясавай барацьбы, якая адбываецца ў Саюзе і мае шмат кроўнага з новымі формамі клясавай барацьбы наогул гінучай буржуазіі.

Так, напрыклад, фашызм, з аднаго боку, як найбольш адкрытая і нахабная форма клясавай барацьбы буржуазіі, становіцца найбольш характарным мэтодам дзеяньня сучаснай буржуазіі, але, з другога боку, яўны цынзм клясавых мэтодаў дзеяньня фашызму запраўляецца соцыялістычнай поліўкай (напр., праграма Гілераўцаў у Нямеччыне), а таксама гэты фашызм, як нам вядома, вельмі зручна ўмее выкарыстоўваць для сваіх мэт і соцыял-фашыстаў (с-д. у Нямеччыне, ППС у Польшчы).

Падобна гэтаму тое, што вялікадзяржаўны шовінізм у сучасны момант не заўсёды выступае ў шчыра чорнасоценнай форме, а пад маскай нібы рэспубліканскіх „ідэалаў“ Прампартыі ды інш., выяўляе сабою новыя больш утончаныя формы клясавай барацьбы буржуазіі пры дыктатуры пролетарыяту.

Буржуазныя контр-рэвалюцыйныя элемэнты, ненавідзячы цяжкую для іх руку пролетарскай дыктатуры, супроцьстаўляюць ёй дэмакратычнае ашуканства буржуазнай рэспублікі (якая па сутнасьці магла-быць цяпер толькі фашыскай, чаго не захоўвалі нават „правадары“, Прампартыі, прызнаючыся, што „ў пачатку, яны ставілі сваёй мэтай стварыць вайсковую дыктатуру) відавочна, што гэты „ўшляхетнены“, утончаны вялікадзяржаўны шовінізм рускай буржуазіі і яе падпывалаў, кроўны ўсякага роду сучасным дэмагогічна-„соцыялістычным“ подступам і ператварэньням фашызму.

Адным словам, сучасны вялікадзяржаўны шовінізм пераймае вышэйшыя мэтоды фашызму ў параўнаньні з ашуканствам клясычнай буржуазна-дэмакратычнай рэспублікі XIX веку, якая можа здавацца „нявінай“ дзяўчынай у параўнаньні з цынічна-шчырымі і адначасова

патончана-завуляванымі метадамі політычнага дзеяння сучаснага фашызму.

Такім-жа праставатым зьяўляецца грубы шчыры памешчыцка-капіталістычны вялікадзяржаўны шовінізм пагромшчыкаў „Саюзу Рускага Народу“ ў параўнаньні з патончаным „шляхетным“ шовінізмам паноў Мілюковых, Кандрацьевых, Тарле і інш.

Адсюль вывад: пасьпяховая барацьба з вялікадзяржаўным шовінізмам, як ідэолёгіяй найбольш моцных яшчэ рэштак рускай буржуазіі гораду і вескі магчыма толькі ў тым выпадку, калі мы вывучаем і выяўляем розныя формы, розныя новыя модыфікацыі вялікадзяржаўнага шовінізму, якія выражаюць сабою новыя формы клясавай барацьбы. Вялікадзяржаўны шовінізм трэба ўскрываць і выяўляць ва ўсіх яго багатых і бедных, тонкіх і грубых вопратках.

Побач з тым, што „Прампартыя“, Чаянавы і Кандрацьевы ды інш. у сваёй контр-рэвалюцыйнай дзейнасьці зьяўляліся найбольш яркімі прадстаўнікамі вялікадзяржаўнага шовінізму, як барацьбіты, як ідэолёгі рускай буржуазіі за ўзнаўленьне капіталізму, побач з гэтым, асабліва ў нацыянальных рэспубліках нашага Саюзу, мы маем і іншыя формы праяў актыўнага і пасыўнага вялікадзяржаўнага шовінізму.

Так, напрыклад, у БССР у навуковым профэсарскім асяродзьдзі (Шчапоцьцеў, Вазьнясенскі, Кайгарадаў ды інш.) назіраўся цэлы рад фактаў вялікадзяржаўнага шовінізму як актыўнага, так і пасыўнага характару. Супраціўленьне беларусізацыі, каранізацыі савецкага апарату, росту нацыянальнага пролетарыату, нежаданьне вывучаць і карыстацца беларускай мовай, як нібы недасканалай мовай, якая належыць да другарадных, ніжэйшых, някультурных моваў, адносіны да беларусізацыі як да вымушанага зла, удзел у замежным рускім вялікадзяржаўным эмігранцкім друку (Вазьнясенскі) — усё гэта вельмі „навуковыя“ праяўленьні вялікадзяржаўнага шовінізму. Аднак, вялікадзяржаўны шовінізм мае сваіх ідэолагаў ня толькі у профэсарскім асяродзьдзі. Мы сустракаемся з ім і на нашых фабрыках і заводах, ён асабліва распаўсюджаны ў нашых савецкіх установах і сярод студэцкай масы. Вялікадзяржаўны шовінізм у сваіх паўзуча-ўстойлівых пасыўных формах праяўляецца тут вельмі часта, у чыста казённых бюрократычных адносінах да беларусізацыі, калі, напрыклад, толькі на офіцыяльных сходах, пасяджэньнях у час офіцыяльных размоў ужываецца беларуская мова, або, што яшчэ часцей сустракаецца, калі беларуская мова ўжываецца ўпачатку або ў канцы прамовы (а сяродзінка руская), калі ў масе фактаў сустракаемся з тупым, пасыўным супраціўленьнем беларусізацыі, калі ў моц гэтага беларусізацыя прасоўваецца такімі чарапашымі тэмамі, што мы яўна маем тут справу з зьявішчамі вялікадзяржаўнага шовінізму, якія ў пасыўна-ўпартай, а часам і актыўнай форме тармазяць, процідзейнічаюць ленинскай нацыянальнай політыцы партыі, жывяць сабою цэлы рад іншых шовінізмаў.

Неразуменьне і нежаданьне зразумець тое, што, напрыклад, правядзеньне беларусізацыі гэта не формальны абавязак кожнага працоўнага БССР, а сур'ёзны політычны абавязак, вымагаючы сур'ёзнага падыходу, бо толькі праз сапраўдны росквіт нацыянальных па форме і соцыялістычных па зьмесьце культур — магчыма інтэрнацыянальная соцыялістычная культура, — неразуменьне гэтага факту есьць адзін з горшых і небясьпечных скрытых відаў вялікадзяржаўнага шовінізму.

Вялікарускі шовінізм досыць моцна і разам з тым утончана ў завуляванай форме (але тым самым больш небясьпечнай) праяўляецца і ў радах нашай партыі. Гэты вялікадзяржаўны шовінізм у партыі

найбольш ярка выяўляецца ў нігілістычных адносінах наогул да нацыянальнага пытання, да нацыянальнай політыкі партыі, пры тым усё гэта прыкрываецца пышным адзеннем марксыцкай фразеолёгіі (Тэр-Ваганьнян). Ідэолёгія гэтага „комуністычнага“ нігілізму ў адносінах да нацыянальнага пытання выяўляецца ў такіх разважаннях, што мы, комуністы, па сутнасці, моў, інтэрнацыяналісты, а таму нам прыцыпова дазволены наплявацельскія адносіны, напрыклад, да беларусізацыі, да развіцця беларускай пролетарскай культуры. Карацей кажучы: пад шумок траскучых фраз аб інтэрнацыяналізме фактычна такога роду інтэрнацыяналізм, асабліва ва ўмовах нацыянальных рэспублік, супроцьдзейнічае ленінскай нацыянальнай політыцы, адмаўляе нацыянальную форму пролетарскай культуры і па-сутнасці таксама, як калісьці царскія чыноўнікі, толькі ў іншай „шляхетнай“ форме, насаджаюць вялікадзяржаўны шовінізм.

Пра такіх інтэрнацыяналістаў Ленін у свой час казаў: „Паскрасьці кожнага комуніста і знойдзеці вялікарускага шовініста“.

Яшчэ на VIII зьездзе партыі ў адказ на нігілістычныя па форме, а па сутнасці вялікадзяржаўныя шовіністычныя выступленьні, Ленін падкрэсьліў з усёй сілай патрэбу чулых і сур'ёзных адносін да нацыянальнага пытання асабліва ў адносінах да адсталых нацый.

„Башкіры — кажа Ленін — маюць недавер'е да вялікарусаў таму, што вялікарусы больш культурныя і выкарысталі сваю культурнасьць, каб башкіраў рабаваць. Вось чаму ў гэтых глухіх мясцох імя вялікаруса для башкіра значыць „прыгнятальнік“, „ашуканец“. Трэба з гэтым лічыцца, трэба з гэтым змагацца. Але гэта працяглая рэч (заклучнае слова на VIII зьездзе партыі). „Нацыянальныя антыпатыі так хутка ня зьнікаюць, нянавісьць і зусім законная ў нацыі прыгнечанай да прыгнятаючай *застанецца на час*“ (т. XIX, стар. 123).

Такім чынам, да таго часу пакуль у процэсе соцыялістычнага будаўніцтва не сатруцца эаномічныя і культурныя рубяжы і няроўнасьць між раней прыгнятаючай вялікарускай і прыгнечанымі нацыямі, ня лічыцца з вякамі выхаванай нацыянальнай нянавісьцю прыгнечанай нацыі, ня весьці актыўнай барацьбы за рост нацыянальнай па форме і соцыялістычнай па зьмесьце культуры, гэта і значыць, па сутнасці, праяўляць горшы від вялікарускага шовінізму.

Вялікарускі шовінізм асабліва яшчэ шкодны і політычна небясьпечны таму, што ён выступае галоўным ворагам складанага дыалектычнага процэсу перарастаньня нацыянальных па форме культур у агульную соцыялістычную і па форме і па зьмесьце культуру. Вялікадзяржаўны шовініст у тозе інтэрнацыяналіста ў радок партыі на першы погляд вельмі „лева“ і „рэвалюцыйна“ змагаецца за інтэрнацыяналізм усіх культур і па форме і па зьмесьце, зараз-жа вымагаючы ўводзіць яе (прычым гэтай інтэрнацыянальнай формай зьяўляецца ў яго руская культура) у той час, як поўны інтэрнацыяналізм можа атрымацца ў выніку працяглага пэрыоду росквіту калісьці адсталых культур, чаму фактычна і супроцьдзейнічае вялікадзяржаўны шовінізм.

„Падобна да таго, — піша Ленін, — як чалавецтва можа прыйсьці да зьніштажэньня клясаў толькі праз пераходны пэрыод дыктатуры прыгнечанай клясы, падобна да гэтага і да няўхільнага зьліцця нацый чалавецтва можа прыйсьці толькі праз пераходны пэрыод поўнага вызваленьня ўсіх прыгнечаных нацый“ (Ленін, т. XIX).

А поўнае вызваленьне прыгнечаных магчыма толькі дзякуючы соцыялістычнай рэвалюцыі, у процэсе соцыялістычнага будаўніцтва, ствараючы ўмовы для *росквіту* раней адсталых культур.

„Трэба даць — кажа Сталін — нацыянальным культурам разьвіцца і разгарнуцца, выявіўшы ўсе свае потэнцы, каб стварыць умовы для зьліцця іх у адну агульную культуру з адной агульнай мовай. Росквіт нацыянальных па форме і соцыялістычных па зьмесьце культур ва ўмовах дыктатуры пролетарыяту ў адной краіне для зьліцця іх у адну агульную соцыялістычную (і па форме і па зьмесьце) культуру, з адной агульнай мовай, калі пролетарыят пераможа ва ўсім сьвеце і соцыялізм войдзе ў быт — у гэтым іменна і заключаецца дыялектычнасьць ленинскай пастаноўкі пытаньня аб нацыянальнай культуры“ (Справаздача XVI зьезду).

Вялікадзяржаўны шовініст, пасыўна або актыўна супроцьдзейнічаючы росквіту нацыянальнай па форме і соцыялістычнай па зьмесьце культуры, тым самым процідзейнічае сапраўднаму соцыялістычнаму інтэрнацыяналізму культур і па форме і па зьмесьце, бо багаты і поўны росквіт нацыянальных культур *неабходная ўмова* для іх зьліцця ў адзіную культуру, таксама як ліквідацыя эаномічнай адсталасьці ва ўсіх краінах і высокая тэхніка *неабходная ўмова* поўнай перамогі соцыялізму.

Такім чынам, ясна выражаны, або „ўшляхетнены“, завуалюваны (што яшчэ горш) вялікадзяржаўны шовінізм у самай моцнай ступені, як шовінізм эксплётатарскіх кляс калісьці прыгнятаючай нацыі, тармазіць працяглы процэс ліквідацыі эаномічнай і культурнай няроўнасьці між раней прыгнечанымі і прыгнятаючымі нацыямі, тармазіць у сувязі з гэтым і жываньне „самых глыбокіх з дробна-буржуазных забабонаў, іменна: забабонаў нацыянальнага эаізму, нацыянальнай абмежаванасьці“ (Ленін) гэтых калісьці прыгнечаных нацый.

Разглядаючы вялікадзяржаўны шовінізм, як галоўную небясьпеку, і розныя формы яго праяўленьня, трэба яшчэ падкрэсьліць адну вялізную небясьпеку вялікадзяржаўнага шовінізму, якая заключаецца ў тым, што яго праяўленьні не абмяжоўваюцца, напрыклад, актыўным або пасыўным супрацьўленьнем беларусізацыі, росквіту пролетарскай беларускай культуры, але ён здольны выступаць і праводзіць поўную вялікадзяржаўную шовіністычную політыку і на гаспадарчым фронце, што асабліва небяспечна. Трэба ўзмацніць бальшавіцкую чуласьць па ўскрыцьці і выяўленьні вялікарускага шовінізму ня толькі там, дзе ён у той ці іншай меры знадворна, ідэалёгічна сябе праяўляе, але і на вельмі сур'ёзным гаспадарчым і іншых франтах, дзе гэты шовінізм, прыносячы шмат шкоды соцыялістычнаму будаўніцтву, здольны дзейнічаць знадварна бяз усякай вялікадзяржаўнай ідэалёгіі, паволі і сьціха.

Разуменьне вялізнай небясьпекі для справы соцыялістычнага будаўніцтва з боку вялікадзяржаўнага шовінізму, як галоўнай небясьпекі ў даны пэрыод завостранай клясавай барацьбы, ставіць перад КП(б)Б, як адну з асноўных політычных задач — *неабходнасьць* ўскрыцьця, выяўленьня і барацьбы з рознымі, часам вельмі скрытымі, праявамі вялікадзяржаўнага шовінізму як у гаспадарчай, політычнай, так і ў культурнай галінах.

Пасьпяховасьць соцыялістычнага будаўніцтва ва ўсім Саюзе вымагае выяўленьня і жорсткай барацьбы супроць усякіх грубых і тонкіх форм вялікадзяржаўнага шовінізму.

Супроць нацдэмаўшчыны і кандрацьеўшчыны ў навукова-дасьледчай і практычнай працы Бел. Дзярж. С.Г. Акадэміі¹⁾

Абвостраная класавая барацьба, якая праходзіць у сувязі з наступленьнем соцыялізму па ўсяму фронту і ліквідацыя кулацтва, як класы на базе суцэльнай калектывізацыі, знаходзіць адбітак і на ўсіх вучастках навуковага фронту. У процэсе гіганцкага будаўніцтва соцыялізму партыя разаблачае ўсё анты-ленінскае, усё не бальшавіцкае як у тэорыі, так і на практыцы, ускрывае ня толькі ў эканоміцы і політыцы, але і на ўсіх тэарэтычных вучастках усё тое, што зьяўляецца выражэньнем супраціўленьня разгорнутаму соцыялістычнаму наступленьню. Гэтае ўскрыцьце ідзе настолькі глыбока, што выкарчоўвае ўсё гнілое, опартуністычнае, анты-ленінскае ў тэорыі, як-бы яно ні было старанна завуалювана і захавана. Становіцца зусім ясным класавы сэнс гэтых тэорый.

Ускрыцьце за апошні час цэлага раду шкодніцкіх арганізацый, як „прампартыя“ на чале з Рамзіным, „ТКП“, на чале з Кандрацьевым і Чаянавым, бюро меншавікоў і іх агентура на Беларусі, у прыватнасьці беларуская контр-рэвалюцыйная нацдэмаўшчына выдавочна паказала, што пад маскай „аполітычнасьці“ і „нэўтральнасьці“ захаваўся твар актыўных шкоднікаў контр-рэвалюцыянэраў.

Асабліва яскрава вырысоўваецца контр-рэвалюцыйная шкодніцкая праца беларускіх нацыянал-дэмократаў, беларускіх кандрацьеўцаў, якія на працягу раду гадоў вялі падрыўную працу ў БССР, яны імкнуліся ўсімі сіламі сарваць соцыялістычнае будаўніцтва і рэстаўрыраваць капіталізм.

На шляху выкананьня пастаўленых перад сабою контр-рэвалюцыйных задач беларуская нацдэмаўшчына ўсімі сіламі імкнулася аўладаць каманднымі вышэйшымі БССР і на навукова-ідэалёгічным фронце.

Зрабіўшы галоўнай цытадэльлю сваёй працы Беларускаю Акадэмію Навук, грунтоўна аканаўшыся ў ёй, нацдэмы паступова пачалі

¹⁾ Ад рэдакцыі: Гэты артыкул дае цікавы матэрыял, які характарызуе ўстаноўку і тактыку контр-рэвалюцыйных груп у цэнтры сельска-гаспадарчай адукацыі на Беларусі.

К сучаснаму моманту Бел. С.Г. Акадэмія прарабіла значную работу па раскрыцьці кандрацьеўшчыны і нацдэмаўшчыны. Зьняты шэраг упамянутых у артыкуле рэакцыйных навуковых працаўнікоў і Акадэмія ўмацавана (хоць яшчэ зусім недастаткова) навуковымі працаўнікамі камуністамі, якія разам з блізкай нам часткай навуковых працаўнікоў павінны, працягваючы работу па крытыцы старой прадукцыі і раскрыцьці варожых нам поглядаў, ўмацаваць работу па дадатнай распрацоўцы актуальных пытанняў соцыялістычнага будаўніцтва.

прасоўваць свой уплыў на ўсе галіны навуковай і навукова-даследчай працы БССР. Апрача самой Беларускай Акадэміі Навук асноўнымі апорнымі пунктамі іх у гэтым напрамку былі: Беларускі Навудова-Даследчы Інстытут, Навуковая Т-ва па вывучэнню Беларусі пры Бел. Дзярж. С/Г. Акадэміі і Беларуская Дзяржаўная С.Г. Акадэмія. Тут яны разгарнулі ва ўсю шырыню і глыбіню сваю „навуковую“ працу. На гэтай іх працы ў Беларускай С.Г. Акадэміі і Навуковым Т-ве пры ёй мы і застановімся.

Трэба адзначыць, што ў сваёй працы беларускія нацдэмы скарыстоўвалі ня толькі свае сілы, але моцна апіраліся і на рэакцыйную частку навуковых працаўнікоў С.Г. Акадэміі—не беларусаў, стварыўшы, па сутнасці, адзіны ідэалёгічны фронт супроць пролетарскае дыктатуры. Адзінства асноўных устаноў (стаўка на рэстаўрацыю капіталізму, а адсюль стаўка на кулака, на хутарызацыю, ідэалізацыя мінулага панскай Беларусі і цэлы рад іншых) злучае іх у адно цэлае.

* * *

Аднэй з характэрных рысаў контр-рэвалюцыйнай працы беларускай нацдэмаўшчыны зьяўлялася ідэалізацыя старажытнасці, „слаўнага мінулага“, што знайшло сваяасаблівы адбітак і ў Горацкім І-це і Б. С.Г. Акадэміі. На працягу цэлага раду год у „навуковых“ працах Горацкага Інстытуту ўпарта праводзілася думка, што С.Г. Інстытут, а потым і Акадэмія, створаныя беларускімі рабочымі і працоўным сялянствам у выніку Кастрычнікавай рэвалюцыі, павінны зьяўляцца проста працягвальнікамі працы, устаноў, традыцый і г. д. дарэвалюцыйнага Гары-Горэцкага інстытуту, які быў у свой час адчынены „для падготовки управителей имениями“.

Асабліва пастараўся ў гэтым напрамку проф. В. В. Вінэр. Ён піша: „Горецкий с/х. Институт, продолжая традиции первой Высшей Агрономической школы в Горках, развивает на ряду с разносторонней учебной деятельностью работы в области изучения местного х-ва“... (доклад проф. Винера. Труды 1-й Сессии Совета содействия распространению с/х. знаний при. Горецком с.х. Институте—1924 г., стар. 17).

У другім месцы Вінэр піша: „Горы-Горецкий с.х. Институт, таким образом, унаследовал не только богатые материальные ценности..., которые в наше время не создать при самой большой щедрости, но и незаменимые культурные... блага, являющиеся результатом 80-ти летней культурной работы, а главное он крепко связан с местным х-вом и с местным населением неисчислимыми персональными узами. Таких крепких уз еще не создала ни одна русская школа и их не создать современным деятелям, пытающимся порвать с прошлым и строить новые школы на неведомых новых принципах, вливая „вино новое в мехи новые“ (Бюл. Горецкого с/х. Института № 1, стар. 5, 1924 г.)

У трэцяй працы проф. Вінэр зноў піша: „Другим средством воссоединения новой школы со старой явится соблюдение наиболее благоприятных академических традиций и педагогических приемов, впервые выработанных Горы-Горецким Земледельческим Институтом“ (Винер Краткий обзор истории Горы-Горецкого Земледельческого Института. Записки Горецкого с/х. Института, том I—1924 г., стар. 21).

Як бачым, проф. Вінэру не па нутру політыка пролетарыяту, які, узяўшы ўладу ў свае рукі ў Кастрычніку, заняўся пабудовай сваіх пролетарскіх ВНУ, сваіх навукова-даследчых устаноў. Проф. Вінэр упэўнены, што пролетарыяту не па плячу гэтая задача і выступае

супроць „современных деятелей“, якія, праводзячы політыку пролетарыяту, рашуча рвуць з мінулым і будуюць жыццё „на невядомых новых принципах, вливая „вино новое, в мехи новые“.

Масьціты профэсар кліча нават к тым традыцыям, тым прынцыпам, на якіх будавала сваю „культурную“ працу школа, якая пастаўлена была рыхтаваць „управителей имениями“. Тут-жа трэба зазначыць, што проф. Вінэр у гэтых „навуковых“ закліках быў не адзінока. І ён, і усе астатнія ніяк не могуць забыць „слаўнага мінулага“. Проф. Вінэру падляваюць другія навуковыя працаўнікі Акадэміі. Не безьвядомы проф. Пелехаў піша ў сваім артыкуле „К истории опытного с/х. дела в России“ (Запіскі Бел. с/х. Акадэміі, том III — 1927 г., стар. 92):

„Но кроме этого, из всего сказанного вытекают следующие выводы, обязательные, по нашему мнению, для кафедры общей зоотехники с/х. Академии.

1) Кафедра общей зоотехнии должна всемерно стремиться восстановить в 1927 г. те условия для опытной зоотехнической работы, которые были созданы в Горках 72 года тому назад проф. Краузе, иначе говоря, сделать зоотехническую опытную работу независимой от администрации фермы...

2) Кафедра общей зоотехнии должна, поскольку это ее касается, содействовать осуществлению предложений проф. Винера об издании сводного сборника из отчетов старой школы с биографиями важнейших ее деятелей.

3) Кафедра общей зоотехнии должна, поскольку это ее касается, содействовать осуществлению остальных пожеланий проф. Винера, имеющих целью „воссоединение новой школы со старой“, средством чего является „соблюдение наиболее плодотворных академических традиций и педагогических приемов, впервые выработанных Горы-Горецким Земледельческим Институтом“.

Вось і ўсе вывады, якія зрабіў проф. Пелехаў, вывучаўшы гісторыю дасьледчае справы. Аднавіць у 1927 г. тыя ўмовы, якія былі ў Горках 72 гады назад і сьледаваць тым традыцыям, якія выпрацаваў Інстытут таксама 72 гады таму назад. Профэсар усё гэта выконвае добрасумленна і да апошняга часу, як убачым далей.

Трэба адзначыць, што і некаторыя камуністы падпалі пад уплыў контр-рэвалюцыйных сіл нацдэмаў і рэакцыйнай часткі профэсуры і сьпявалі ў тон з імі.

Так, М. Ганчарык у артыкуле „Беларуская адраджэнчаская праца Горацкага С/Г. Інстытуту“ (сама назва артыкулу шмат аб чым гаворыць) піша: „як і ў розных галінах навукавай і грамадзкай працы Горацкі С/Г. Інстытут і ў адносінах да беларускага адраджэнчаскага руху зьявіўся працягвальнікам тэй працы, якая была распачата яшчэ ў 40 гадох мінулага стагодзьдзя“ (Бюл. Горацкага С/Г. Інстытуту—1924 г., стар. 13).

Па сутнасьці перапееў таго, што пісаў В. В. Вінэр, з дадаткамі нацыянал-адраджэнчага характару. У 1927 г. Ганчарык зноў далучае свой голас да агульнага канцэрту ды яшчэ і з дадаткамі ў разьвіцьцё ранейшага: „Але Гары-Гарэцкі Земляробскі Інстытут (Інстытут часоў 1848—1856 г.—аўтары) перш за ўсё зьяўляўся беларускім навукова-агрономічным асяродкам. Тэрыторыяльная належнасьць яго да Беларусі не магла не адзначыцца на тым, што ў сваім творчым посьпехе наперад ён ужо з першых дзён свайго існаваньня пачаў глыбока ўрастаць у мясцовую глебу, і ня толькі навукова-дасьледчая яго праца ў галіне сельскай гаспадаркі, для якой у гэтых

адносінах прыродна-гістарычныя ўмовы зьяўляюцца рашаючымі, але і ў сваёй навучальнай працы ён зразу абалёрся на мясцовыя ўмовы, з цягам часу ўсё глыбей і глыбей зрастаючыся з мясцовай беларускай гаспадаркай як праз асноўны контынгент сваіх слухачоў-студэнтаў, гэтак і праз сваю арганізацыйна-творчую працу (навуковыя экскурсіі, с./г. зьезды, выстаўкі і інш.), выяўляючы ў гэтым вялікую здольнасьць сваіх выдатнейшых дзеячоў. (Праца навуковага Т-ва па вывучэньні Беларусі, том III,—1927 г. стар. 216). І для Ганчарыка перш за ўсё беларускае. Для яго вельмі важна, што „абалёрся на мясцовыя ўмовы“, а якія гэта былі мясцовыя ўмовы, выходзіць, няважна, клясавае зусім выпала.

Далей, па Ганчарыку, стварэньне пасья Кастрычнікавай рэвалюцыі с./г. Інстытуту, а потым С/Г. Акадэміі ёсьць проста адраджэньне, прычым нават і пераемнасьць захавалася:

„Пасья зачыненья Гары-Гарэцкага Інстытуту Беларусь на доўгі час утраціла вышэйшы навукова-агрономічны асяродак і, толькі дзякуючы Кастрычнікавай рэвалюцыі, ён зноў адраджэўся тут-жа ў Гары-Горках (з 1918 г. па 1925 г., як Горацкі С/Г. Інстытут, а з 1925 г. Беларуская Дзяржаўная Акадэмія С/Г. імя Кастрычнікавае рэвалюцыі), прычым пераемнасьць пасья зачыненья Інстытуту да яго адраджэньня захавалася існаваньнем увесь гэты прамежны час раду сярэдніх і ніжэйшых с./г. школ і вучэбна-дапаможных устаноў пры іх“ (там-жа, стар. 216).

Вось трактоўка політыкі партыі і сав. улады ў галіне народнае асьветы. Якаснае і прыныповае розьніцы паміж вышэйшай школай царскага часу і пасья Кастрычнікавай рэвалюцыі ён ня бачыць.

На працягу раду год у шматлікіх „працах“ цэлы рад навуковых працаўнікоў біліся за тое, каб у Горках рэстаўраваць тыя парадкі, тыя „акадэмічныя традыцыі“, якімі жыў у мінулым „славуць“ Гары-Гарэцкі Земляробскі Інстытут, „культурная“ праца якога вялася „вялікай здольнасьцю выдатнейшых дзеячоў“.

Зараз ў сьвятле вялізарнейшых дасягненьняў соцыялістычнага будаўніцтва і абвостранай клясавай барацьбы, якая разгортваецца на шляху гэтага будаўніцтва, у сьвятле выкрыцьця шэрагу контр-рэвалюцыйных шкодніцкіх арганізацый, для кожнага працоўнага зразумела, што гэта ёсьць няшто іншае, як барацьба за парадкі беларускай народнай рэспублікі пана Лёсіка, за парадкі фашысцкага захаду. Але цікава праслухаць саміх „вучоных“, што яны разумеюць пад гэтымі традыцыямі, каго разумеюць „пад выдатнейшымі дзеячамі“, біяграфіі якіх зьбіраецца пісаць проф. Пелехаў, партрэты якіх ды і іх саміх (як убачым ніжэй) прапануе проф. Вінэр ушанаваць ганаровым месцам у Савеце Інстытуту.

Дамо слова самому проф. Вінэру, які ў выніку сваёй „навуковай“ працы прапануе: „устройство ежегодных академических праздников, приуроченных именно к тому времени и месту, к каким был приурочен годичный акт в Горы-Горечком Земледельческом Институте, а именно к 30 августа старого стиля или 12 сентября нового стиля и к актовому залу главного здания—помещению несравненно более подходящему для всех академических собраний, нежели теперешняя наша канцелярия. Не случайно, быть может, первое собрание Совета Горечкого Сельхоз. Института состоялось 12 сентября 1919 г., хотя и не в том помещении где совершались ежегодно торжественные акты во времена Горы-Горечкого Земледельческого Института“.

(Винер — Краткий обзор истории Горы-Горецкого Земледельческого Института. Записки Горецкого с.х. И-та, т. I, 1924 г., стар. 21).

Што-ж гэта за дзень такі, які проф. Вінэр прапануе святкаваць? Што гэта за „традыцыі“, звязаныя з гэтым днём? Ізноў тлумачыць дае сам Вінэр: „Торжественные акты происходили в первые годы 22 августа; с открытием же в 1852 году собственной церкви, построенной Кампиони и освященной 30 августа, актовый день перенесен на 30 августа и узаконен в 1855 г. по случаю совпадения этого дня с днем празднования тезоименитства царя Александра II-го“ (там-жа, стар. 16).

Значыцца, першае, што прапануе проф. Вінэр па лініі выканання „традыцый“ — гэта святкаваць штогод дзень адчынення „собственной“ царквы і „тезоименитства“ цара Аляксандра II-га.

Далейшай „прапановай“ проф. Вінэра было: „помещение в зале наших советов портретов всех выдающихся деятелей Горы-Горецкого Земледельческого Института, как педагогов, так и питомцев, создавших славу Института, начиная с И. А. Стебута“ (там-жа, стар. 21).

У другіх працах проф. Вінэр клапаціўся аб тым-жа: „Но долгом нашим по отношению к деятелям Горы-Горецкого Земледельческого Института все-же остается почтить этих деятелей избранием в Коллегию возрожденной школы и так как И. А. Стебут — глубокий старик — 88 лет — единственный оставшийся из педагогической корпорации Горы-Горецкого Земледельческого Института, то сегодняшнее торжественное собрание, посвященное возрождению Горы-Горецкого Института, мы должны ознаменовать избранием И. А. Стебута первым почетным членом Института...“ (В. Винер — Деятельность А. И. Стебута. Записки Горецкого с.х. И-та, т. I, 1924 г., стар. 33).

Але, чаму гэта трэба шанаваць Стэбута і іншых „дзеячоў“, старай Горацкай школы? Чаму аб гэтым так клапаціцца проф. Вінэр? Чаму проф. Пелехаў услед за Вінэрам збіраецца пісаць біяграфіі іх? Чым-жа слаўны гэтыя „дзеячы“, хто яны былі?

Аб гэтым сведчыць гістарычная даведка, з якой можна бачыць, што ў час падаўлення паўстання 1863 г. Стэбут быў уведзены ў склад камісіі пад старшыняствам генэрала Полаўцава, спецыяльна прыехаўшага ў Горкі даследаваць справу паўстанцаў. Другому „дзеячу“, проф. Бальену (портрэт якога можна было ўбачыць, нават зусім нядаўна, у габінэтах Акадэміі) следчай камісіяй было даручана правярка кніг, затрыманых у кватэрах вучняў Інстытуту пасля пошукаў. У тэй-жа час спецыяльнымі тэлеграмамі паведамлялася, што „дамы профэсароў Краўзе і Стэбута, якімі і Зеляной (былы міністар — аўтары) асобна цікавіўся, не пацярпелі“.

Як бачым і Стэбут і Бальен — душыцелі паўстання, актыўныя ўдзельнікі следчай камісіі. Але гэта, мусіць, і было прычынай іх ушанавання, аб чым яшчэ і яшчэ раз клапаціўся Вінэр, які сам называў сябе „адним из последних учеников Стебута“, „прямым его преемником по кафедре земледелия в Горках“.

Паданая вынятка далёка ня вычэрпваюць усяго таго, што казалася, пісалася і рабілася ва ўмовах працы Горацкага Інстытуту і потым Акадэміі нацэмамі разам з рэакцыйнай часткай профэсуры ў адным і тым-жа напрамку: павярнуць кола гісторыі назад, назад к цару Аляксандру, графу Кісялёву — „благодетелю Горы-Горецкого Института“ (Вінэр). Назад к „традыцыям“ царскіх следчых — Стэбута, Бальена і інш. Вось тэй шлях, па якому марылі „возродить“, „вос-

соединить" Горацкі С. Г. Інстытут і ўсю яго працу проф. Вінэр, Пелехаў і інш. у поўным контакце з нацдэмамі.

Але гэтыя рэстаўратарскія імкненні, гэтыя мары аб аднаўленьні панска-кулацкага „культурнага“ асяродку ў Горках не засталіся толькі марамі. Гэта толькі адзін з першых этапаў іх працы ва ўмовах Горацкага Інстытуту. Далейшая праца Інстытуту і, нават, с/г. Акадэміі да апошняга часу сьведчыць аб тым, што гэтыя ўстаноўкі, гэтыя мары ўпарта ажыццяўляліся, упарта і паслядоўна праводзіліся ва ўсёй навуковай і навукова-дасьледчай працы. Ужо адно тое, што значная частка артыкулаў, якія зьявіліся і ў Запісках Горацкага С. Г. Інстытуту, і ў Запісках Навуковага Т-ва, і ў іншых выданьнях за гэты час былі прысьвечаны пытаньням мінуўшчыны, сьведчыць, што заклікі ператвараліся ў рэальныя вынікі пры правядзеньні „навукова-дасьледчай“ працы, якая насіла яўна рэстаўратарскі, а падчас і яўна контр-рэвалюцыйны, шкодніцкі характар.

* * *

Разам з тым, як вялізарнейшымі тэмпамі ідзе нарастаньне дасягненьняў у справе соцыялістычнай перабудовы народнае гаспадаркі, разам з тым, як на базе індустрыялізацыі краіны дробна-індывідуальная вёска БССР і ўсяго СССР пад кіраўніцтвам пролетарыату і яго авангарду камуністычнай партыі ператвараецца ў краіну соцыялістычных гаспадарак, разам з гэтым і клясавая барацьба, абвастраючыся, набывае новыя формы. Зьмяняюцца формы клясавай барацьбы і на навукова-ідэолёгічным фронце.

Гэта можна бачыць і на прыкладзе Горацкага С. Г. Інстытуту і С. Г. Акадэміі. Калі першыя часы існаваньня Інстытуту, як мы бачылі раней, галоўная ўвага нацдэмаўска-рэстаўратарскай „навукова-дасьледчай“ думкі накіроўвалася на пытаньні „мінуўшчыны“, на пытаньні „адраджэньства“, дык далей паступова гэтыя мотывы зьмяняюцца, але за тое ўсё больш і больш можна знайсьці „навукова-дасьледчых“ прац, якія ствараюць культ вакол кулака, вывучаюць ужо ня мінулае, а сучаснага кулака, апранаюць яго ў тогу культурніка-дасьледчыка, даводзяць аб неабходнасьці і неадкладнасьці хутарызацыі, словам у больш ці менш адкрытай форме б'юцца за кулацкую веску. Формы барацьбы зьмяняюцца, прыстасоўваюцца да канкрэтных умоў часу, але сутнасьць яе застаецца тая-ж.

Контр-рэвалюцыйная лінія нацдэмаўшчыны, лінія рэстаўрацыі капіталізму ў БССР, асабліва яскравы адбітак знайшла ў дзейнасьці Навуковага Т-ва па вывучэньні Беларусі пры Беларускай Дзярж. С/Г. Акадэміі, якое было ня толькі юрыдычна Сэкцыяй Інбелкульту, БАН і субсыдавалася апошнімі, але і па сутнасьці яно зьяўлялася апорным пунктам беларускай кандрацьеўшчыны.

У друку даволі яскрава высьветлена праца БАН і ўскрыты тыя контр-рэвалюцыйныя ўстаноўкі ў працы, якія там былі, і мы тут на іх застанаўлівацца ня будзем. Навуковае Т-ва мела тую-ж самую мэтаімкненнасьць у працы—абгрунтаваньне з „навуковага“ боку праз дасьледчую працу практычнай прышчэпаўшчыны. Калі політыка хутарызацыі Прышчэпава зьяўлялася ня чым іншым, як працягненьнем сталыпінскай політыкі царскага ўраду, інакш кажучы, была накіравана на рост і разьвіцьцё кулака, на аднаўленьне капіталістычнага ладу, дык Навуковае Т-ва на адпушчаемыя пролетарскай дзяржавай сродкі надта старанна падводзіла пад гэтую політыку „навуковы“ грунт—гэта з аднаго боку, а з другога—шырока папулярызавала паасобныя

кулацкія гаспадаркі. Па сутнасці ўсе працы Навуковага Т-ва, якія былі выпушчаны, прасякнуты гэтай прышчэпаўшчынай. Аб гэтым мы можам даведацца адразу, калі прагледзім справаздачу Навуковага Т-ва толькі за 2 гады. З іх відаць, што на хутары Фатынь у кулацкай гаспадарцы Я. Мароза ставяцца стацыянарныя досьледы па ўгнаеньнях, праводзяцца досьледы цэлай катэдрай (удзел прымае 5 навуковых працаўнікоў) па с.г. эканоміцы, па садоўніцтву, вывучаюцца глебы хутару, робяцца дасьледваньні па садоўніцтву-ж у кулацкай гаспадарцы А. Сыцько і г. д.

Мэтавая ўстаноўка беларускай кандрацьеўшчыны на буржуазную рэстаўрацыю ў БССР, на разьвіцьцё сельскай гаспадаркі Беларусі па капіталістычнаму шляху знайшло надта выразны адбітак у самых аб'ектах дасьледваньня, але яшчэ выразней гэта відаць са зместу гэтых прац. Вось, к прыкладу, возьмем працы проф. Бурштэйна. Ён друкуе сваю „навуковую“ працу — „Вынікі 50-ці гадовае дасьледчае працы Я. К. Мароза ў садоўніцтве“. Другога аб'екту дзеля сваіх „навуковых“ досьледаў ён не знайшоў, хоць, дарэчы сказаць, гэта зусім не выпадкова: ён надта старанна „дасьледваў“ кулацкія гаспадаркі ў Мазыршчыне, Гомельшчыне, Слуцшыне і Аршаншчыне, аб чым можам убачыць у яго другіх працах (Асновы плодуніцтва Беларусі, выд. 1929. Працы Навуковага Т-ва, том V — 1929 г., Матэрыялы экспэдыцыі па вывучэньні плодуніцтва Гомельшчыны, выд. 1929 г.) У сваёй „навукавай“ працы проф. Бурштэйн вось што пісаў: „Упартай воляю 4-пакаленьняў Мароза ў створан дзіўны куток гаспадарнасьці і хараства, дзе сады з яблынь і груш мяжуюцца з лісьцьевеньніцай, туяй з іншымі пародамі. Далей гароды, нівы, пералескі, сенажаці, сажалкі“ (Працы Навуковага Т-ва, т. I, 1926 г., стар. 20).

Проста аж захапляе! Атрымоўваецца ня толькі „навукавая“ праца, але нават і поэзія. Тут толькі аднае „дробязі“ проф. Бурштэйн ня хоча заўважаць, што „ўпартай воляю“ гэтыя куткі хараства не ствараліся, што яны створаны потам і крывёю эксплёатаваных батракоў. Але-ж дзеля профэсара гэта зусім ня важна: у яго задачу растлумачваць гэтае не ўваходзіла. Ён выконваў заказ кулака.

Далей з асобай сілай робіцца ўпор на буржуазныя і, па сутнасці, контр-рэвалюцыйныя тэорыі аб арганізуючай ролі гаспадара. Вось, што ён піша: „роля арганізуючага гаспадара ў асобе Язэпа Кандратавіча выступае да апошняга часу рашуча. Ён усім загадвае, з ім радзяцца ва ўсіх пытаньнях“, і далей — „Язэп Кандратавіч па натуры дасьледчык, садавод-памолёг“ (там-жа).

Значыць там, дзе няма гэтай арганізуючай ролі гаспадара, само сабой разумецца, гаспадара-ўласьніка, там ня можа быць і створан куток „гаспадарнасьці і хараства“. І калі ў найбольш адкрыта-варожых дыктатуры пролетарыяту вучоных мы знаходзім простае паказаньне, што буйная колектыўная гаспадарка немагчыма, дык тут мы маем тое самае толькі ў больш завуалёванай форме. „Наш „вучоны“ па ўсёй БССР“ наладзіў сувязь з гэтымі „дасьледчыкамі“-кулакамі, надта клапаціцца аб ахове гэтых гаспадарак. Пасьля доўгага разважаньня аб каштоўнасьці гэтых гаспадарак і тых заслугах у дасьледчай працы, якія маюць уласьнікі гэтых гаспадарак, ён высоўвае патрабаваньне. „Сады выключнага значэньня павінны быць зарэгістраваны, а садаводаў-дасьледчыкаў трэба забясьпечыць ахоўнай граматай“ (Том V, Праца Навуковага Т-ва, 1928 г., стар. 182).

Такое паграбаваньне зусім зразумела. Трэба „ратаваць гаспадарку“ і ўжо ж, вядома, ні ад каго іншага, як ад мясцовых органаў дыктатуры

пролетарыяту. Кулаку патрэбен пакой і магчымасьць разгортваць і далей эксплёатацыю. У часы Прышчэпава гэтых ахоўных грамат проф. Бурштэйн і дабіваўся...

У адзін голас з проф. Бурштэйнам цягне і проф. Пелеха ўжо ў 1929 г. „У сувязі з тым, што ў гаспадарках заможных маецца вялікая колькасць мэтаснай скаціны і іх быдла наогул каштоўней па ўдоі, крайне пажадана, каб ад скаціны заможных гаспадарак па магчымасці больш захоўвалася цялят для расплоду. У выніку чаго, з пункту гледжаньня інтарэсаў народнай гаспадаркі, пажадана было-б падатковай політыцы даць такі напрамак, каб справе выгадаваньня маладняку ў заможных гаспадарках не рабілася перашкод“... (Працы Б. Н. Д. І., 1929 г., том XXVIII, стар. 62. Пелеха ў і Сьвіршчэўскі — Матар. экспэдыцыі і г. д.).

Проф. Пелехаву таксама не падабаецца політыка савецкай улады ў процэсе соцыялістычнага будаўніцтва, накіраваная супроць капіталістычных элемэнтаў вёскі. Яго „навуковыя“ пажаданьні накіраваны нато, каб абярнуць гэтую політыку ў дыямэтральна-супроцьлеглы бок, у бок рэстаўрацыі кулацка-капіталістычнага разьвіцьця вёскі БССР. Ізноў не выпадкова абгаварыўся проф. Пелеха ў. Крыху раней у 1927 г. ён так „навукова“ абгрунтаваў шляхі разьвіцьця сельскай гаспадаркі БССР: „Разьвіцьцё сельскае гаспадаркі Беларусі ў значнай меры будзе залежаць ад таго, наколькі меркаваньні Дзяржплану і Акрплану будучь адпавядаць грунтоўнаму ўхілу сельска-гаспадарчай эвалюцыі краю. Дзеля таго, каб зразумець гэты ўхіл, патрэбна вывучэньне мінулага с гаспадаркі; бяз гэтага мы ня можам уявіць сабе яе сучаснасьць і прадбачыць будучыны“. (Н. Н. Пелеха ў — Сялянскае каньводзтва і г. д. Праца Навуковага Т-ва, том II, 1927 г., стар. 1).

Але што гэта за „грунтоўны ўхіл“ разьвіцьця сельскай гаспадаркі, па якому павінна раўняцца праца Дзяржплану? На гэта проф. Пелеха ў тут-жа і адказвае: „Нашы меркаваньні аб коньгадоўлі ня толькі Менска-Слуцкага, але і ўсіх іншых раёнаў Беларусі, угрунтаваныя на даных 1888—1912 гг., маюць пэўнае значэньне для сучаснага моманту, калі прыняць пад увагу тую асаблівасьць сельскае гаспадаркі БССР, аб якой Доўнар-Запольскі ў адным з сваіх артыкулаў піша: „гаспадарка (БССР), якая аднаўляецца, мае тыя-ж самыя тэндэнцыі, якія праяўляліся і ў даваенны час“ (там-жа, стар. 22). Якімі гарачымі пацалункамі абменьваецца проф. Пелеха ў з нацдэмамі і з кандрацьеўцамі ў сваіх шкодніцкіх устаноўках на рэстаўрацыю капіталізму ў сельскай гаспадарцы БССР. Яшчэ значна раней за Бурштэйна і Пелехава проф. Вінэр пісаў: „Чтобы догнать Западно-Европейскую мысль, необходимо пережить все то, что пережито там“.

Удзячныя вучні сваіх профэсароў нацдэм-кандрацьевец Б. Бойка, а з ім і М. Дуброўскі ў далейшым па ўказцы і пад кіраўніцтвам контр-рэвалюцыянэра Кісьлякова працягваюць разгортваць гэтыя ўстаноўкі.

Так Дуброўскі піша: „ня менш важным зьяўляецца пытаньне экспарту. Як у краіне кожная гаспадарчая адзінка павінна быць уцягнута ў грашовы таварны зварот, гэтак і ўся народная гаспадарка павінна быць уцягнута ў сусьветны гаспадарчы зварот. Паколькі-ж Беларусь старонка амаль што выключна сельска-гаспадарчая, вядома, што толькі сельская гаспадарка можа стварыць экспартны фонд, патрэбны для аздараўленьня замежнага гандлю і вырашэньня валют-

нага пытання. Такім чынам, паміж сельскай гаспадаркаю і іншымі галінамі народна-гаспадарчай дзейнасці павінна ўстанавіцца тая арганічная сувязь, на якой будзе будавацца ўвесь далейшы дабрабыт нашай заняпаўшай старонкі". (М. А. Дуброўскі—„Сялянскія заработкі і г. д.“ Праца Навуков. Т-ва, том II, 1927 г., стар. 132).

Даслоўна тое-ж самае сьцьвярджаў і Бойка: „Гэткім чынам задача падніманьня вытворчай моцы Саюзу ўпіраецца ў імпарт, а разьмеры апошняга залежаць ад валютных фондаў і, у канцы канцоў, ад экспарту. А наш экспарт грунтуецца, галоўным чынам, на с.г. прадукцыі, якая паступае ў падаўляючай колькасці ад сялянскай гаспадаркі. З вышэй паданага ўжо ясна тая паважнасьць, якую мае разьвіцьцё таварна-грашовых менавых адносін у сялянскай гаспадарцы. Калі-ж да гэтага дадаць, што толькі на разьвіцьці таварна-грашовых менавых адносін у сялянскай гаспадарцы ствараецца магчымасьць яе спецыялізацыі, машынізацыі, рацыяналізацыі і коопэраваньня перш у галіне збыту і закупаў, а потым і самага вырабу, а таксама ўтварыцца ўнутраны рынак на прамысловыя тавары і забясьпека с.г. сыравінай прамысловасьці, дык значэньне памянёнага працэсу пакажацца яшчэ больш пукатым“. (Б. С. Бойка - - „Будова рыначнай часткі бюджэту і г. д.“—1927 г. Праца Навук. Т-ва, том II, стар. 98).

Мы прывялі гэтыя вытрымкі поўнасьцю дзеля таго, каб паказаць агульнасьць іх орыентацыі і ўстановак. Як бачым, шлях разьвіцьця народнай гаспадаркі вымалёўваецца наступным чынам. Перш за ўсё „аздараўленьне“ замежнага гандлю і ўцягненьне гаспадаркі БССР „у сусьветны гаспадарчы зварот“ праз с.г. экспарт, які „грунтуецца на с.г. прадукцыі ад сялянскіх гаспадарак“. Гэтыя мотывы ўжо апошнія слова кандрацьеўскай тактыкі, якая тым самым імкнулася „аздараўленьне“ монополю замежнага гандлю СССР, так каб у выніку краіна Саветаў абярнулася ў с.г. колёнію сусьветнага капіталу. Другое—гэта шляхі пабудовы „ўсяго далейшага дабрабыту нашай заняпаўшай старонкі“ ўнутры краіны.

Нацэму Бойка трэба давесці, што „толькі на разьвіцьці таварна-грашовых менавых адносін у сялянскай гаспадарцы ствараецца магчымасьць яе спецыялізацыі, рацыяналізацыі, машынізацыі і коопэраваньня“. У адзін голас з ім сьпяваў і Дуброўскі: „Адначасна з інтэнсыфікацыяй сельскае насельніцтва разьвіцьцё сваю пакупную здольнасьць і разам з тым пашырыць унутраны рынак для збыту індустрыі. Толькі такім спосабам на рынку можа адбыцца народна-гаспадарчае злучэньне паміж прамысловасьцю і сельскай гаспадаркаю. Без аднаўленьня і пашырэньня ўнутранага рынку ня можа быць аднаўленьня прамысловасьці“ (там-жа, стар. 132).

„Сам“ Кандрацьеў у гэты ж час, кажучы аб нашых цяжкасьцях росту і дыспропорцыях, казаў: „магли ли они иметь место в силу чисто стихийно-рыночных условий? Нет—не могли... очевидно, что здесь действовали какие то другие силы. Эти силы у нас можно связать только с воздействием на народное х-во мероприятий планового характера с мероприятиями проводимыми в порядке руководства народным х-вом“.

Нацэмы, як і кандрацьеўцы добра ведалі, якая „сялянская гаспадарка“, застаючыся індывідуальнай гаспадаркай, даваць заказ сваім ідэолегам біцца за вольную стыхію рынку ў той час, калі палітыка партыі і ўраду была накіравана на абмежаваньне гэтай стыхіі, на падпарадкаваньне яе плянаваму кіраўніцтву народнай гаспадаркі. З паданых вытрымак яскрава выпірае твар кулака і ў разуменьні

„машынізацыі“, „аднаўленьня прамысловасьці“ і г. д. Кандрацьеўшчына ўвесь час рашуча вяла барацьбу супроць політыкі пролетарыяту, накіраваную на ператварэньне адсталай аграрнай краіны ў індустрыяльна-аграрную, вяла барацьбу супроць індустрыялізацыі краіны саветаў і соцыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі на базе вядучай ролі індустрыі. Кандрацьеўцы „згаджаліся“ з індустрыялізацыяй пастолькі, паколькі неабходны былі вырабы адпаведнай прамысловасьці для хуткага разьвіцьця кулацкай гаспадаркі. „Толькі праз рынак можа быць аднаўленьне прамысловасьці“—заклікае Дуброўскі. Толькі праз разьвіцьцё таварна-менавых адносін ствараецца магчымасьць машынізацыі—кліча Бойка. Замест вядучай ролі індустрыі—стаўка на падпарадкаваньне яе адсталай сельскай гаспадарцы праз вольную стыхію рынку. Ізноў у адзін вузел зьвязваецца і беларуская нацдэмаўшчына, кандрацьеўшчына і правыя опартуністыя. Контр-рэвалюцыйная сутнасьць падобных заклікаў зараз выкрыта перад шырокімі працоўнымі масамі Саюзу і БССР.

Крыху раней у працах „навукова“ даводзіліся наступныя пэрспэктывы машынізацыі ў сельскай гаспадарцы. „Введение машин будет в таком случае не увеличением дохода крестьянского х-ва, а увеличением расхода“ (арт. проф. Грыгор’ева — „Думы об устройстве крестьянского х-ва“ ў часопісе „Белорусский хозяин“ под редакц. проф. Винаера). Там-жа чытаем: „на долгое время придется ограничиться в крестьянском х-ве применением самых простых машин и орудий, без которых действительно нельзя справиться крестьянину на той площади, которая находится в его распоряжении“. І далей: „но все же для посева лучше брать семена ручной молотбы, а не машинной, так как машинная молотба дает много битых зерен“ (Блесфельд — „Каким зерном сеять“—там-же).

Аўтары „навукова“ паказваюць „шлях“ узьняцьця дабрабыту асноўных мас сялянства: „Гораздо скорее, легче и свободнее может быть достигнуто увеличение трудовых затрат“ (Грыгор’еў—там-жа).

І далей: „Конечно было бы лучше, если бы можно было увеличить доход х-ва с одновременным увеличением досуга и отдыха, а не путем увеличения труда. Но к сожалению это возможно только в прекрасной сказке о лучшем будущем!“ (там-жа). І яшчэ: „А в настоящее трудное время тому из земледельцев, кто хочет улучшить свое питание, кто хочет действительно удовлетворить свои самые необходимые потребности, тому придется трудиться больше, чем он трудится в настоящее время“. (Грыгор’еў—там-жа).

Устаноўка зусім ясная: сельская гаспадарка БССР павінна ісьці тымі-ж шляхамі, якія былі ей прадпісаны 100-гадовымі „традыцыямі“ „лапцюжнай, сярмяжнай, вялікаджаржаўнай Русі“. У выніку Кастрычнікавай рэвалюцыі для асноўных мас беларускага сялянства пэрспэктыва па Грыгор’еву малявалася толькі адна—„трудиться больше, чем в настоящее время“, чакаючы „прекрасной сказки будущего“, ня выходзячы за вароты дробнай індывідуальнай гаспадаркі. У сьвятле дасягненьняў сёнешняга дня ў справе соцыялістычнай перабудовы гаспадаркі, калі пастаўлена канкрэтная задача дагнаць і перагнаць перадавыя капіталістычныя краіны ў тэхніка-экономічных адносінах на працягу бліжэйшых 10 год гэтае „навуковае“ пэрспэктывы гучаць анэкдотам, але ў свой час сваю контр-рэвалюцыйную шкодніцкую справу яны рабілі.

Контр-рэвалюцыйная нацдэмаўшчына, беларуская кандрацьеўшчына, у адпаведнасьці з сваёй асноўнай мэтай—аднаўленьне кулацка-

капіталістычнай с гаспадаркі ў БССР—усімі сіламі імкнулася стварыць і адпаведныя гаспадарчыя формы для яе (хутар, дробны пасёлак).

Горацкі С. Г. Інстытут, Акадэмія і Навуковае Т-ва пры іх і тут былі на перадавых „позыцыях“. І навуковыя працаўнікі, а пад іх кіраўніцтвам і студэнцтва, выконваючы заказ кулака, актыўнейшым чынам на працягу раду год насаджалі хутары, пасёлкі, „тэорэтычна“ абгрунтоўвалі рацыянальнасць толькі хутарскай, толькі пасялковай формы землекарыстання. Вынікі гэтай дзейнасці нават і зараз даюць сябе адчуваць па Горацкаму р-ну, у якім у паслярэвалюцыйны час хутароў было з’арганізавана больш, чымся ў часы сталыпіншчыны. Нават і зараз пры правядзенні калектывізацыі гэтая спадчына перашкаджае ўсёй працы.

У „Трудах первой Сессии содействия распространению с. х. знаний при Горьком с. х. Институте“ ў 1924 г. мы чытаем у дакладзе Сямёнава аб удзеле агрономічнага гуртка ў распаўсюджванні с/г. ведаў сярод насельніцтва:

„Принято шефство над несколькими деревнями Горьковского уезда, и студенчество под руководством членов агрокружка организует х-во подшефных граждан, вышедших на хутора“. Інстытут ня толькі арганізуе гаспадаркі грамадзян, якія вышлі на хутары, але актыўна займаецца і насаджэннем саміх хутароў: слухае даклады на гуртку „об организации хуторского хозяйства“ і г. д. Кіраўнікі даследчай справы лічаць сваім абавязкам арганізацыю хутарскай гаспадаркі.

У далейшым падрыўная праца ўсёй прышчэпаўшчыны на лініі стварэння кулацкіх хутароў і пасёлкаў усё больш і больш патрабавала сваёй „тэорыі“, свайго „навуковага“ ўгрунтавання, якое-б супроцьстаяла ленінскім прынцыпам сацыялістычнай перабудовы сельскай гаспадаркі БССР. І на гэтым участку падрыўнай працы зноў „консолідуецца“ сілы нацдэмаўшчыны, сілы беларускай кандрацьеўшчыны разам з вялікадзяржаўнымі „вучонымі“ зубрамі. Цэлы шэраг „навукова-даследчых“ прац вядзецца з гэтай мэтай, пачынаючы з самага Кісьлякова з яго „Пасёлкамі“. Напрыклад, нават у такой працы М. Е. Кавалёва, як „Прыродна-гістарычныя і эканамічныя прадпачыненні забяспечання вадой сялянскіх гаспадарак Горацкага раёну“, чытаем: „Приведенные данные дают магчымае таксама вызначыць у кожным выпадку выгодам адзіночнага, ці калектывнага карыстання вадой, а, значыцца, як нам здаецца, могуць мець і жыццёвае значэнне ў рашэнні некаторых пытанняў пры складанні землеўпарадкаўчага projektu“. (Працы Навук. Т-ва, том IV, 1927 г., стар. 195).

І далей: „Пры апісаных умовах у Горацкім раёне пры глыбіні калодзежу да 10 саж. найбольш рацыянальна стварэнне пасёлку ў 6 двароў“ (там-жа, стар. 196).

Як бачым, нават усе прырода-гістарычныя і эканамічныя прадпачыненні праз забеспячэння вадой патрабуюць стварэння пасёлку больш, як у 6 двароў. Прыклад таго, як „чыстая“ навука—геалёгія—ставіцца на службу прышчэпаўшчыне. Другая праца, якая ўся прасякнута чаянаўска-кандрацьеўскай мэтодологіяй—праца А. Я. Камінскага („Да пытання аб чаканым эфекце землеўпарадкавання ва ўмовах Беларусі“), у вывадах сьцьвярджае: „З’яўдзенне зямель да аднаго месца з’яўляецца карысным, галоўным чынам, для малазямельных (бядняцкіх) гаспадарак, якія больш усіх пакутуюць ад раскіданасці іх невялікіх на плошчы кавалкаў зямлі“. І далей—„вызваленне ініцыятывы перадавых гаспадароў з’явіцца стымулам да

інтэнсыфікацыі, а прыклад перадавых будзе падхлэстваць і іншую масу" (Праца Навук. Т-ва, том V, 1928 г., стар. 240).

Словам хутар, пасёлак вымагаюцца прыродна-гістарычнымі і эканамічнымі прадпасылкамі; хутар, пасёлак—стымул да інтэнсыфікацыі ўсёй масы сялянства, бо яны вызваляюць ініцыятыву перадавых гаспадароў, чытай—кулакоў. Але характэрна тое, што гэтыя шкодніцкія прышчэпаўска-кісьлякоўскія „тэорыі“, прыстасоўваючыся да ўмоў таго часу, сваю стаўку на насаджэньне кулацкіх хутароў і іх гнёзд-пасёлкаў маскуюць інтарэсамі ні-бы та бядняцкіх гаспадарак, як піша аб гэтым Камінскі. У гэтым-ж час і проф. Пелехаў, абараняючы кулацкія гаспадаркі і расплод жывёлы ў іх ад падатковай політыкі сав. улады, матывуе гэта інтарэсамі „народнае гаспадаркі ў цэлым“ і ў першую чаргу... бядняцкіх гаспадарак. Клясавы вораг у сваёй барацьбе супроць дыктатуры пролетарыяту маскуецца, прыстасоўваючы формы сваёй барацьбы да канкрэтных умоў, ні на хвіліну не зьмяняючы зьместу яе.

Цэлы рад іншых аўтараў у сваіх працах маюць, па сутнасьці, адну і тую-ж мэтаймкненасьць—„навукова“ давесць, што адзінарацыянальнай з усіх пунктаў гледжаньня формай разгортваньня вытворчых сіл сельскай гаспадаркі БССР зьяўляецца хутар-пасёлак, прычым адначасова ўпарта ігноруюцца, ўпарта замоўчваюцца дасягненьні і посьпехі саўгасна-колгаснага будаўніцтва, якое ўсё больш і больш разгортваецца, ня гледзячы на ўпартую шкодніцкую падрыўную работу нацдэмаў, кандрацьеўцаў, прышчэпаўцаў—контр-рэволюцыйных сіл „консолідаваўшых“ на гэтым фронце.

Далейшы пэрыод контр-рэволюцыйнай працы „вучоных“ шкоднікаў ідэолёгаў кулацка-капіталістычнай рэстаўрацыі трэба аднесці да самага апошняга часу—1929-1930 г. Вялізарнейшыя дасягненьні рабочае клясы і бядняцка-серадняцкіх мас пад кіраўніцтвам КП(б)Б на лініі соцыялістычнай перабудовы сельскай гаспадаркі БССР, па лініі ператварэньня краіны з адсталай аграрнай Беларусі ў краіну індустрыяльна-аграрную, па лініі саўгасна-колгаснага будаўніцтва—становяцца відавочнымі і для „вучоных“ шкоднікаў. Гэта прымушае іх ізноў „на хаду“ зьмяняць форму свайго змаганьня. Ад ранейшай больш ці менш адкрытай стаўкі на кулака, стаўкі на хутарызацыю, ад ранейшага замоўчваньня і ігнораваньня посьпехаў саўгасна-колгаснага будаўніцтва, паступова робіцца пераклячэньне на новую тактыку, новыя формы змаганьня. Зьмест гэтай тактыкі, па-першае, заключаецца ў тым, што ўсе сілы накіроўваюцца на тое, каб, бяручы як факт узмацніўшыся соцыялістычны сэктар сельскай гаспадаркі, перарабіць яго ў кулацка-коопэрацыйныя гнёзды, пусьціць кулака ў колгасы, бо ён „багаты ініцыятывай, альбо капіталам“ (Пелехаў), накіраваць усю працу коопэрацыйна-колгаснай сеткі на абслугоўваньне гэтых кулацкіх аб'яднаньняў. Асабліва ясна гэта выявілася ў працах проф. Пелехава „Матэрыялы экспэдыцыі па вывучэньні буйнае рагатае жывёлы сялянскіх гаспадарак і г. д.“, якая выдана ў 1929 г. У гэтай працы проф. Пелехаў „навукова“ даводзіць: „У коопэрацыю заўсёды першымі ідуць гаспадаркі найбольш багатыя ініцыятывай, альбо капіталам, натуральна, што такія гаспадаркі больш успрыёмальны ад іншых да ўсякага роду мерапрыемстваў і гэтую іх асаблівасьць неабходна скарыстаць агрономам. Па гэтаму пажадана, каб асыгнаваньні на мерапрыемствы агродапамогі з боку коопэрацыйных арганізацый былі павялічаны—тут сродкі, выдаткаваньня на дапамогу, зьяўляюцца найбольш эфэктыўнымі.“

Няпрыкрытая стаўка на разьвіцьцё кулацкай гаспадаркі праз „коопэрацыю“. Больш таго ў профэсара хапае нагласьці зьзяртацца з заклікам у 1929 г. да коопэрацыйных арганізацый БССР, каб апошнія аказвалі большую дапамогу кулацкім гаспадаркам, з заклікам да савецкіх агрономаў, каб апошнія разгортвалі кулацкія коопэрацыйныя гнёзды.

Проф. Пелеха ў „ня супроць“ коопэрацыі, колектывізацыі і г. д. Але ён за тое, каб гэтая коопэрацыя была на службе кулака. І зноў мы бачым змычку проф. Пелехава, які раней заклікаў да вялікадзяржаўных „традыцый“ Земляробскага Інстытуту, які раней зьбіраўся пісаць біяграфію царскіх сьледчых, бачым змычку яго з беларускай контр-рэвалюцыйнай кандрацьеўшчынай, з яе кулацка-рэстаўратарскімі імкненьнямі.

Другім прыкладам новай тактыкі кандрацьеўшчыны зьяўлялася дыскрэдытацыя колгаснага будаўніцтва. Кулацкія ідэолёгі ўсваіх „навуковых“ працах імкнуліся давесці, што па сваёй сутнасьці колгасы, вытворчыя коопэрацыйныя аб'яднаньні справа ня новая, што і раней, у царскай Расіі, зародкі іх ужо мелі месца. З другога боку, тыя-ж працы заводзілі, што нашы саўгасы і колгасы—формы соцыялістычнай сельскай гаспадаркі—маюць свайго аналёга ў сучасных капіталістычных краінах (Нямеччыне, Прусіі і г. д.), але з той розніцай, што ў краіне саветаў у гэтых колгасы бядняцка-серадняцкія масы сялянства прымусова заганыюцца, а „культурны“ капіталістычны захад выходзіць з добраахвотнасьці. У гэтым напрамку „працаваў“ у Беларускай Дзяржаўнай Акадэміі небезьвесты шкоднік кандрацьевец проф. Хаўке—удзячны вучань Сталыпіна. Вось што ён друкуе ў 1929 г. у Запісках Акадэміі: „Нельзя скрываць от себя, што земельный кодекс, особенно в последних редакциях (ст. ст. 136 и 139 по закону 30/IV-1928 г.) стал в отношении образования колхозов на трудовых землях на путь широкого применения такого острого средства, каким является выдел. Запад даже в радикальных видах землеустройства, этого средства не применяет. Мы не разрешаем землеустроителю включать в коллективы того, кто формально не заявил согласие на это, но мы разрешаем землеустроителю применить самое острое принуждение в отношении несогласных в виде чувствительного расстройство их х-ва. Мы их не включаем в коллектив, но заставляем приносить не малые жертвы из-за образования коллектива“ (Записки Б. Д. с/г. Акад., 1929 г., том IX, стар. 59).

Той вялікі пад'ём, з якім асноўныя бядняцка-серадняцкія масы ўсяго Саюзу пад кіраўніцтвам рабочае клясы і камуністычнай партыі на ленінскіх прынцыпах добраахвотнасьці будуць колектывную гаспадарку і, тым самым, канчаткова падрываюць аснову кулацтва, як клясы—для кулацкага ідэолёга Хаўке ёсьць полтыка прымусу, якая выклікае з боку асноўных мас працоўнага сялянства „не малые жертвы из-за образования коллектива“. Сталыпнец-шкоднік Ханке больш за ўсё пакутуе аб тым, што ў выніку разгортваньня вялікага колгаснага руху зьнішчаецца яго апошняя апора—кулак. Але і ён „ня супроць“ коопэрацыі і ён за „настоящие“ коллективы, але толькі такія, якія былі у царскай Расіі у дэрэвалюцыйны час, толькі такія, якія маюць месца і зараз у капіталістычных краінах ва ўмовах прыватнай уласнасьці на зямлю, якія аб'яднаюць капіталістычныя пласты вёскі з мэтай лепшай эксплёатацыі бядняцка-серадняцкага сялянства.

Выходзячы з сваіх контр-рэвалюцыйных імкненьняў, Хаўке „ня згодзен“ і з ленінскім коопэрацыйным плянам, асноўнай часткай якога

зьяўляюцца колгасы. Ён уносіць „папраўкі“, прапануючы выключыць колгасы з сыстэмы коопэрацыі ў мэтах „содействовать успеху дела“ (там-жа, стар. 62).

Кулацкі ідэолёг, ясна, ня можа згадзіцца з тым, што колгаснае будаўніцтва, зьяўляючыся вышэйшай формай савецкай коопэрацыі, падрывае ў сваім разгортваньні ўсе яго мары на растаўрацыю капіталізму ў краіне саветаў знутры, на аднаўленьне „коопэрацыі“ па тыпу капіталістычнага Захаду, альбо царскай Расіі.

Трэба адзначыць, што рэдакцыя Записак Акадэміі, зьмяшчаючы яўна шкодную працу Хаўке, ня толькі не дала разгорнутай крытыкі і належнай ацэнкі гэтае працы, але ў заўвазе на сутнасьці рэклямуе яе, называючы „весьма интересной“. І гэта не выпадкова, бо, як убачым далей, кіраўніцтва Акадэміі таго часу знаходзілася цалкам у палоне беларускай кіндрацьёўшчыны.

У тым-жа 1929 г. і, нават у 1930 г., правая рука Хаўке, яго вучань—доцэнт Сплюхін, прыцягнуты да практычнай працы ў Акадэміі па абслугоўваньні запатрабаваньняў колектывізуючыхся весак прымежных да Акадэміі раёнаў, імкнуўся праводзіць варожа-шкодніцкую мэтодолёгію сваіх настаўнікаў Кіндрацьева, Чаянава, Хаўке. І толькі пад націскам жорсткай марксыцкай крытыкі прымушаны быў на словах паступова здаваць свае пазыцыі, працягваючы іх на справе.

У выніку цікава адзначыць, што з цягам часу соцыялістычнае будаўніцтва, у якое ўцягваліся з кожным днём усе больш і больш шырокія масы рабочае клясы і працоўнага сялянства, рабіла ўсё больш цяжкім, усё больш ускладняла правядзеньне і ў тэорыі і на практыцы клясава-варожай ідэолёгіі розных колераў і адценняў.

Проф. Пелехаў у 1929 г., канчаючы сваю „навуковую“ працу, аб якой пісалася вышэй, спачувана прыводзіць думку ўдзельніка гэтых „досьледаў“: „... дзіка працаваць сярод зусім някультурных сялян (ранейшая праца, стар. 72).

Кулацкі ідэолёг, папаўшы на вёску ў час карэннай перабудовы бядняцка-серадняцкай, дробна індывідуальнай гаспадаркі на соцыялістычны шлях, які ў корані падрывае рэшткі кулацкай „культуры“, які дыямэтральна супроцьлеглы шляху „культурнага“ Захаду і „культурных традыцый“ сталыпіншчыны, адчувае сябе дзіка.

У пачатку 1930 г., калі шкодніцкія клясава-варожыя „навуковыя“ працы проф. Пелехава былі ўзяты ў друку пад абстрэл пролетарскай „някультурнай“ крытыкі, Пелехаў у сваёй заяве ў Бюро Горацкай Сэкцыі Навуковых працаўнікоў пісаў: „Насколько мне известно, по правовым нормам, даже самых первобытных диких народов, обвиняемым предоставляется право оправдываться... однако, я в Бел. С/Х. Академии этого права лишен“.

Цяжка прыходзіца кулацкаму ідэолёгу ў краіне будуючагася соцыялізму. Ён гатоў згадзіцца, прызнаць і толькі „культурны“ Захад, ня толькі „традыцыі“ царскіх сьледчых, але, нават, „правовые нормы самых диких первобытных народов“, голькі не дыктатуру пролетарыяту. У адзін голас з проф. Пелехавым у тым-жа 1930 г. другі—вялікадзяржаўны шовініст-рэакцыянер, „вучоны“ зубр, былы проф. Крукоў пісаў пра БССР, што тут няма ні адзінага ваконца „сьвету разума, просвещения“. Ён-жа марыў аб „культурным“ Захадзе, аб цывілізаваных краінах капіталізму, змыкаючыся з беларускімі нацэмамі Лёсікам, Ждановічам і інш.

На працягу амаль 10 год (1920—1930) Горацкі с/г. Інстытут, а потым і Беларускае Дзяржаўнае с.г. Акадэмія і Навуковае Т-ва пры

іх былі апорным пунктам контр-рэвалюцыйнай нацдэмаўшчыны, беларускай кандрацьеўшчыны. Цэлы „букет“ навуковых працаўнікоў—шкоднікаў, нацдэмаў, кандрацьеўцаў, „букет“ саміх розных колераў і адценьняў акапаліся ў Горках, адкуль усімі сіламі і спосабамі вялі падрыўную працу як у тэорыі, так і на практыцы, накіраваную супроць дыктатуры пролетарыяту, супроць соцыялістычнай перабудовы сельскай гаспадаркі БССР. Значная частка з гэтага „букету“ яўных шкоднікаў выкрыта пільным вартаўніком дыктатуры пролетарыяту—органами ДПУ і зараз чакаюць пролетарскага суду, частка проста выкінута з Акадэміі, але частка працуе і зараз замкнуўшыся; захаваўшыся ў сваіх кабінэтах. Наколькі раней яны актыўна падпывалі ў адзін тон з выкрытымі контр-рэвалюцыянерамі-шкоднікамі, настолькі зараз іх ня відаць, ня чуваць. З кім яны? Чаго чакаюць? Пролетарская грамадзкая павінна будзе зараз-жа патрабаваць ад іх адказу на гэтыя запытаньні!

* * *

II.

Партыя і ўрадам перад Горацкім Інстытутам і Беларускай Дзяржаўнай с/г. Акадэміяй была пастаўлена адказнейшая задача рыхтаваць кадры чырвоных пролетарскіх спецыялістаў, здольных быць сапраўднымі арганізатарамі вытворчай актыўнасьці шырокіх мас працоўных на шляху соцыялістычнай рэканструкцыі народнай гаспадаркі БССР.

Нацдэмы, кандрацьеўцы і проста рэакцыйныя зубры, якія ня могуць адмовіцца ад „традыцый“ акадэмічнага фэўдалізму, і тут рабілі сваю справу—рыхтавалі свае кадры, рыхтавалі сабе зьмену. На працягу ўсяго часу існаваньня Горацкага с/г. Інстытуту і Акадэміі, скарыстоўваючы ўсе мажлівыя спосабы і мэтоды, гэтая праца праводзілася аж да апошняга часу. Водгукі яе мы маем аж да сёньняшняга дня.

Асабліва згуртаваны і арганізаваны былі ў гэтых адносінах беларускія нацдэмы. У згодзе з дырэктывай, якая была дана панам Лёсікам („консолідацыя ўсіх беларускіх сіл для стварэньня беларускай народнай рэспублікі“) была арганізавана і вяла сваю працу гэтак званая „культурна-навуковая беларуская асоцыяцыя студэнтаў“ пры Маскоўскім с/г. Інстытуце (б. Пятроўка), а таксама аналёгічная арганізацыя і пры Горацкім с/г. Інстытуце. Праца абедзьвюх арганізацый вялася ў самым шчыльным кантакце па адных і тых-жа праграмах, з аднымі і тымі-ж мэтамі. Выдаваліся агульныя часопісы, вялася самая актыўная перапіска, ішоў жывы абмен вопытам „працы“ і г. д.

Ідэевым кіраўніком, лідэрам „асоцыяцыі“ пры Пятроўцы быў нацыянал-шкоднік—Г. Гарэцкі, будучы яшчэ студэнтам. Ён даваў дырэктывы, ён пісаў наказы, выконваючы заветы пана Лёсіка. Для прыкладу возьмем яго лісты Горацкай нацдэмаўскай арганізацыі студэнтаў, прадстаўленай у той час, галоўным чынам, С. Журыкам, М. Ганчарыкам, Б. Бойка і інш. Гарэцкі піша: „Зрабіце, каб к будучаму новаму году аб Вас гутарылі па-за межамі, як аб працоўных на „культурна-навуковай ніве...“, і далей:—„усё вяду к таму, каб вы артысты-аматары не сядзелі ў Горках, а абавязкова разьяжджалі па сёлах і весках; гэта павінна стаць лезунгам бліжэйшых часоў—пашырайце працу і агітуйце“. І яшчэ: „вядзіце пропаганду, не гасіце веры і энэргіі. Ваш час кіраваць усёй культурай краю на іншую сьцезжку

блізак" (з лістоў Г. Гарэцкага Горацкай беларускай студэнцкай арганізацыі, 1921 г.).

У шматлікіх лістох нацдэм Гарэцкі ўпарта заклікае гуртаваць сілы, ня губіць веры, не гасіць энэргіі, заклікае агітаваць, весьці прапаганду. Ён упэўнены, што „час кіраваць усёй культурай краю на іншую сьцежку блізак". Але, што-ж гэта за іншая сьцежка, куды кліча Гарэцкі, за якую ён упорта б'ецца? Аб гэтым мы чытаем у артыкуле аднаго з актыўнейшых „дзеячоў"—студэнтаў таго часу І. Маркава ў часопісе „Нашы Дні" (№ 1—5—1922 г.), дзе ён піша: „На с'езде обнаружилась еще одна положительная черта—это то, что у общественной агрономии и Советской Власти как бы они „ни расходились в построениях относительно более отдаленного будущего" все повидимому оказалось на одной позиции в вопросе о том, какова наша основная задача с.х. политики на ближайшее время. В этом отношении у нас создался единый фронт борьбы против с.х. разрухи". Адсюль ясна становіцца „іншая сьцежка", на якую кліча Гарэцкі, за якую разгортваецца агітацыя, прапаганда і г. д.

Гэтая сьцежка прынцыпова разыходзіцца са сьцежкай савецкай улады. Толькі на бліжэйшы час, толькі супроць с.г. разрухі можа быць адзіны фронт з савецкай уладай. А далей? Далей „ваш час кіраваць усёй культурай краю на іншую сьцежку блізак". Інакш кажучы, блізак час БНР пана Лёсіка, блізак час зьнішчэньня савецкай улады, з якой мы *накуль што* ідзем, блізак час зьвяржэньня дыктатуры пролетарыяту. Але толькі больш прапаганды, больш агітацыі! І трэба адзначыць, што гэтая прапаганда, агітацыя была разгорнута шаленым тэмпам, прычым: „Но мы не думаем ограничиться академической работой. Как видно из вышеизложенного мы намерены участвовать в жизни и творить ее. Отсюда вытекают три последних отдела плана работ: издательская, агрономическая и общественная работа" (плян працы на 1922-1923 г., з дакладу старшыні „асоцыяцыі" Н. З. Лайкова).

Але Г. Гарэцкага і гэта яшчэ не здавальняе, ён бярэ шырэй. „Паведамце адрасы арганізацый і ўстаноў беларускай рэспублікі і прыватных асоб, якія працуюць супольна з вамі" — піша ён Горацкай арганізацыі. Аб тым-жа клапаціцца і Н. З. Лайкоў—старшыня „асоцыяцыі" пры Пятроўцы, які ў тым-жа пляне працы заклікае: „мы должны свои мысли нести в гущу народа, в молодежь и тем закладывать школы своей мысли. Мы должны вокруг этой мысли спланировать не только студенческие силы, но и все движущие живые силы края... Необходимо только использовать данный момент для концентрации и оформления этих сил" Студэнцкая арганізацыя нацэмаў разьлічвае ня толькі на свае сілы, яна зьбіраецца „консолідаваць" усе жывыя сілы краю, скарыстоўваючы „даны момант".

Да гэтых сіл у першую чаргу нацдэмы адносілі беларускую інтэлігенцыю. „Интеллигенция носительница интеллектуальных сил страны еще не вся бежала от серой болотистой белорусской действительности, от овсяного хлеба, лаптей и сермяги—к лучшему своему личному будущему.

Не все еще поглотила русская и польская культура" (там-жа).

Меркавалася таксама павесьці за сабой і вясковую моладзь „глухих белорусских трущоб": „Там для этого не хватает нас, там мы нужны, ибо мы у этой молодежи свои и только мы сможем подхватить энергию ее, повести за собой" (там-жа—даклад Старшыні Рэўкамісіі „асоцыяцыі"—Рытуса).

У сваіх выказваннях, як бачым, беларуская контр-рэвалюцыйная нацдэмаўшчына асабліва не захоўвала свайго сапраўднага твару, сваіх мэт, сваёй тактыкі. Але ўсе-ж нацыянал-шовіністычны характар усёй працы „асоцыяцы“ і ў той час браўся пад абстрэл. Лідэрам „асоцыяцы“ ўжо тады прыходзілася „апраўдвацца“, прыходзілася маскавацца пад рэвалюцыю: „Вторым из мешающих нашей работе условий является та инсинуация, то шушукание и экивоки, какие носят вокруг пресловутого „шовинизма“ белорусской К-Н Ассоциации. С этой трибуны мы должны по этому поводу закричать так, чтобы все косноязычные и тугоухие из окружающей нас обывательщины услышали, наконец, что этот злополучный „шовинизм“ есть плод их досужей фантазии и праздного ума, есть их злое измышление, што наша работа преследует самые чистые и честные намерения по отношению к великим заветам Революции“ (там-жа).

Зараз працоўныя масы БССР добра ведаюць, ды і самі нацдэмы аб гэтым казалі, аб заветах якой „рэвалюцыі“ ідзе гутарка. „Сьцежкі“ да гэтай „рэвалюцыі“ вялі праз зьнішчэньне заваёў Кастрычніка, праз зьвяржэньне дыктатуры пролетарыяту, да фашысцкай БНР з панскім бізуном, з бязьлітаснай эксплёатацыйнай працоўных мас і бяднейшага сялянства. І трэба дадаць, што нацдэмаўшчына была цьвёрда ўпэўнена ў ажыццяўленьні сваіх контр-рэвалюцыйных мар. Гарэцкі пісаў, „што блізка той час“ і г. д. Лайкоў заканчваў свае прамовы, даклады ў тым-жа сэнсе. „В единстве наших стремлений здесь, есть залог единства в будущем и вера в торжество наших идеалов. А с таким залогом чем-бы не грозила нам жизни буря — пусть себе шумит; в нас вера есть, та вера — наша сила, что будущее нам принадлежит“ (там-жа).

Але -сарвалася! Будучыня застаецца за пролетарскай рэвалюцыяй, якая толькі адна праз сусьветны Кастрычнік нясе сапраўдную культуру, сапраўдны прогрэс усяму чалавецтву, зьмятаючы на сваім неперажымным шляху ўсё тое, што імкнецца павярнуць кола гісторыі назад.

У выніку, кажучы аб працы „навукова-культурнай „асоцыяцыі“, якая гуртавала беларускія нацыянал-шовіністычныя элемэнты студэнцтва Горацкага С. Г. Інстытуту, ня можна не адзначыць аднаго вельмі характэрнага зьявішча. Проф. Вінэр, якога аднесьці да беларускіх нацдэмаў ні ў якім разе нельга, які прыблізна ў гэты-ж час, як мы бачылі, заклікаў да іншага, да „традыцый“ вялікадзяржаўнага характару, панаваўшых у Земляробскім Інстытуце ў часы царызму, гэты-ж проф. Вінэр, ня гледзячы на „розынцу“ ў устаноўках, працуе сумесна з „асоцыяцыяй“. Часопіс „Белорусский хозяин“, які „издается культурно-научными организациями Белорусского студенчества Петровской С. Х. Академии и Горьковского с/х. Института“, выходзіць пад рэдакцыяй проф. В. В. Вінэра. Аб характары і напрамку гэтага часопісу можна бачыць на тых вынятках, якія прыводзіліся вышэй. Агульная мэтамкненнасьць, накіраваная супроць дыктатуры пролетарыяту, аб'яднае несумяшчальнае: проф. Вінэр працягвае руку Гарэцкаму.

Далейшы этап у справе „консолідацыі“ і падрыхтоўкі беларускіх нацдэмаўскіх кадраў праз „асоцыяцыю“ прыпадае на той час, калі пачалі рэалізавацца вынікі „культурна-выхаваўчай працы“ ў межах „асоцыяцыі“. Былыя студэнты Гарэцкі, Кісьлякоў і інш скончылі с. г. Інстытуты і едуць на сталую працу, прычым большасьць з іх пападаюць у лік навуковых працаўнікоў Горацкага с. г. Інстытуту і, нават, Акадэміі. Тут мы бачым Г. Гарэцкага, які выкладае ў Акадэміі

эканомічную географію, бачым Кісьлякова, які выкладе с.г. эканомію, арганізацыю гаспадаркі, Бойка, які працуе разам з Кісьляковым, далей прыцягваецца кандрацьевец — Ждановіч выкладаць кон'юктуру і рынкі. Працягваецца лёсікаўская „консолідцыя“ сіл на новым яе этапе. Адначасова сыцягваюцца сілы і іншага парадку. У Горках паяўляецца проф. Хаўке, які выкладае эканоміку земляўпарадкаваньня, „юрысты“ — проф. Некрасаў; крыху далей Хаўке перацягвае ў Горкі свайго „вернага“ вучня — Сплюхіна ў якасьці свайго доцэнта і г. д. Адначасова гуртуюцца і кандрацьеўцы, прычым ідзе прасоўваньне адзін другога. Ізноў паказальна тое, што беларускія нацдэмы прасоўваюць кандрацьеўцаў (Гарэцкі, Кісьлякоў — Ждановіч), а Кандрацьеўцы нацдэмаў (Хаўке — Кісьлякова).

На апошнім прыкладзе гэта відаць асабліва яскрава, калі апольгет кулацтва, нацдэм Кісьлякоў, настойліва прасоўваўся ў профэсары Акадэміі. Так, у пастанове Праўленьня Беларускай с.г. Акадэміі ад 30.IV-29 г. за № 30 мы чытаем: „Прымаючы пад увагу, што доцэнт Кісьлякоў: 1) з акадэмічнага боку выявіў сябе, як высокакваліфікаваны навуковы працаўнік, які мае самастойныя каштоўныя навуковыя працы (пытаньне ідзе аб славутай кнізе „Пасёлкі“ — *аўтары*); 2) вядзе шырокую дасьледчую працу ў напрамку, адпавядаючым патрэбам сельскай гаспадаркі БССР; 3) водзіў дэкана і рэкамэндацыю проф. Хаўке, абраць доцэнта Кісьлякова проф. па катэдры с.г. эканоміі. Ідэолёг кулацтва, натхніцель Прышчэпава рэкамэндуецца, як каштоўны навуковы працаўнік, праца якога адпавядае патрэбам БССР. Гэта пастанова была не выпадковай. Нацдэмы, маючы цвёрды апорны пункт у с.г. Акадэміі, маглі праводзіць сваю шкодную працу. Кіруюнікі Акадэміі ўвесь час разглядалі нацдэма Кісьлякова, як каштоўнага працаўніка. Так яшчэ за год да прызначэньня Кісьлякова ў профэсары ў протоколе Праўленьня ад 8.VI-28 г. мы чытаем, што „катэдра с.г. эканомікі (на чале Кісьлякоў — *аўтары*) разгарнула дасьледчую працу здавальняюча, прыстасаваную яе да патрэб БССР“. Зараз ня трэба застанаўлівацца на політычнай сылепаце кіраўніцтва Акадэміі, якое выносіла гэтакія пастановы. Пасьля выкрыцьця шкодніцкай контр-рэволюцыйнай сутнасьці „кісьлякоўшчыны“ гэта само сабою зразумела.

Адначасова з „консолідацыйнай“, настойлівым прасоўваньнем сваіх нацдэмаўскіх, кандрацьеўскіх сіл вядзецца ўпартая барацьба супроць высьоўваньня на пасады навуковых працаўнікоў маладых пролетарскіх сіл, прымаюцца ўсе захады, каб абмежаваць мажлівасьць іх падрыхтоўкі. Калі раней беларуская нацыянал-шкодніцкая кандрацьеўшчына рыхтавала свае кадры, сваю зьмену праз „асоцыяцыю“, дык зараз гэтая падрыхтоўка пераходзіць на „вышэйшую ступень“ у адпаведнасьці з тым, як былыя студэнты апынуліся навуковымі працаўнікамі Інстытуту і Акадэміі. Замест „асоцыяцыі“ рэарганізуецца „Навуковае Т-ва па вывучэньню Беларусі“, існаваўшае пры Акадэміі і ахапляўшае большасьць працаўнікоў, старшынёй якога становіцца Кісьлякоў. Характар і мэтавыя ўстаноўкі „навукова-дасьледчай“ прадукцыі гэтага т-ва можна ўжо было бачыць з вышэй паданых вынятак з іх. Гэтая прадукцыя патрабуе далейшага поўнага перагляду і крытычнага аналізу з мэтай поўнага выкрыцьця ўсёй яе шкоднасьці.

Па сутнасьці „гэтыя працы“ зьяўляюцца працягненьнем і далейшым разьвіцьцём і канкрэтызацыяй ва ўмовах свайго часу ўстановак „асоцыяцыі“, але асабліва характэрна тое, што Навуковае Т-ва і раней існаваўшае, разам з новым кіраўніцтвам на чале з Кісьляковым „рэарганізуецца“ па згодзе з Інбелкультам, у выніку чаго з яго вы-

бывае рад навуковых працаўнікоў, галоўным чынам, малодшых, з аднаго боку, а з другога — прыём у сябры т-ва абмяжоўваецца 2-3 асобамі ў год. Рабілася гэта ў мэтах тэй-жа „консолдацыі“ сваіх сіл і недапушчэння падростаючых маладых пролетарскіх сіл з аспірантуры да ўдзелу ў навукова-даследчай справе. Навуковае т-ва скарыстоўвалася, як новая база, для падрыхтоўкі, падвышэння „кваліфікацыі“ сваіх нацэмаўскіх, кандрацьеўскіх кадраў. Намячаюцца і праводзяцца праграмы і шляхі падрыхтоўкі сваіх кадраў праз „навукова-даследчую“ працу. Гэтая падрыхтоўка кадраў звязваецца з адпаведнымі базамі, накітат кулацкіх гаспадарак Мароза, Сыцко і інш. Вось што піша, напрыклад, проф. Бурштэйн:

„Бясумненна ў варунках Фатыні, для вельмі адпаведнай даследчай працы муюцца магчымасці. Нашым акадэмічным установам трэба будзе скарыстаць спрыяючыя варункі гаспадаркі Я. Мароза ў напямку адкамандыравання сваіх навуковых працаўнікоў для далейшага вядзення доследаў у кантакце з даследчыкамі-сялянамі Фатыні, каторыя прыхільны да прадстаўнікоў навукі“ (Праца Навук. Т-ва, том I, 1926 г., стар. 29). І далей: „ня будзе перавялічэннем, калі падкрэслім, што вучыцца памалёгіі у нашых варунках пачынаючым саавадам прыдзеца ў Фатыні“ (там-жа, стар. 27).

Словам патрэбна адбыць свайго роду „вытворчую практыку“ ў кулацкай гаспадарцы для поўнага завяршэння ідэалёгіі спецыялістаў патрэбных кулаку.

Апрача таго, ідзе барацьба супроць падростаючай маладой пролетарскай зьмены навуковых працаўнікоў і па лініі рэакцыйных зуброў, якія не жадаюць здаваць сваіх старых „акадэмічных традыцый“.

Калі пролетарская зьмена паступова пачынае на чале з партыйна-профэсійнымі арганізацыямі Акадэміі браць пад абстрэл пролетарскай крытыкі гэтыя „традыцыі“ і іх носьбітаў, калі гэтая зьмена паступова пачынае актывізавацца, праводзячы генэральную лінію партыі, акадэмічныя фэўдалы рэагуюць на гэта новымі вылазкамі, к прыкладу: калі лепшая частка так званых навуковых супрацоўнікаў (аналег сучаснага Інстытуту аспірантуры) на чале з партыйна-комсамольскай праслойкай пачалі рашучую барацьбу за зьнішчэнне такіх „традыцый“, як зачыненне галасавання, балатыроўка запіскамі, шарамі і г. д. (што, трэба адзначыць, практыкавалася амаль да 1927 г.), дык частка рэакцыйнай профэсуры прыняла не зьяўляецца на сходы, пасяджэнні і г. д. Ніжэй мы цалкам прыводзім ліст проф. Кайгарадава ў Бюро Сэкцыі Навуковых працаўнікоў, які належыць да 1924 г. і ў якім ён дае поўнае тлумачэнне сваіх паводзін у гэтым сэнсе:

„Считаю необходимым мотивировать свое отношение к выборам в текущем году. Посещение выборных собраний считаю совершенно бесцельной тратой времени, ввиду того, что мой голос, хотя бы и согласованный со всеми голосами профессоров и преподавателями Института, оказывается совершенно бессильным повлиять на исход выборов, всецело предрешаемый блоком научных сотрудников (студентов), которые, хотя и входят нераздельно в курию научных работников, однако, на деле образовали совершенно замкнутую избирательную группу, не привлекающую к своим предвыборным собраниям профессоров и преподавателей, но обязующих круговой порукой своих сочленов или голосовать согласно постановления большинства, или же не являться на выборы.“

Так как численность научных сотрудников превышает совокупное число преподавателей и профессоров, то последние присутствуя на выборных собраниях, хотя бы единодушно голосовали против предложения сотрудников, все же создают видимость голосования, вынесенного секцией научных работников в целом. Все сказанное, низводя меня автоматически на роль пешки, приводит меня к выводу, что участие при таких условиях в выборной кампании унижает мое достоинство, как профессора Института" (ліст проф. А. І. Кайгарадава ў 1924 г. у Бюро СНП).

Ліст не патрабуе вялікіх тлумачэньняў. Калі пролетарскі асяродак падрастаючых навуковых працаўнікоў моцна ўзьняў свой голас супроць „акадэмічных традыцый“, супроць „традыцый“ сьвяткаваўшых „тезоименитство“ Александра II-га, супроць „традыцый—, якія рыхтавалі „управителей имениями“, і ўзяўся за рашучую лочку гэтых „традыцый“, проф. Кайгарадаў разам з іншымі акадэмічнымі зубрамі з недасягаемай вышыні свайго профэсарскага вялічча заяўляе, што ён, каб ня губіць свайго „достоинства“, бойкотуе савецкую грамадзкасьць Інстытуту ў справе перавыбараў кіруючых органаў.

Пазьней, калі новая пролетарская зьмена навуковых працаўнікоў яшчэ больш актыўна ўзялася за перабудову ўсёй працы Акадэміі па лініі зжываньня „традыцый“ акадэмічнага фэўдалізму, па лініі выкананьня дырэктыў Партыі і ўраду аб рэарганізацыі працы ВНУ у напрамку, адпавядаючым запатрабаваньням соцыялістычнага будаўніцтва—мы бачым тое-ж самае, але ў іншай форме. Так, з правядзеньнем у жыцьцё дырэктывы Партыі і ўраду аб адзінаначальлі, з увядзеньнем у склад кіруючага апарату Акадэміі падрасшай зьмены навуковых працаўнікоў, проф. Некрасаў, напрыклад, пісаў: „Зараз усё у значнай меры аддана на вырашэньне дэканаў і інш. г. зн. начальнікаў, якія яшчэ ня мелі часу для таго, каб навучыцца начальнічаць без адмоўных вынікаў. Мае некаторае значэньне таксама празьмернае абмалажэньне складу нашых кіруючых органаў, у прыватнасьці, складу намесьнікаў дэканаў. Мне вядома, што ад гэтага бывае шмат такіх недахопаў у процэсе навучальнага жыцьця, якія пры іншых абставінах бываюць вельмі рэдка. У даным сэнсе зроблена больш таго, што трэба было зрабіць“ (Газэта „За пролетарскія кадры“ № 12 17 ад 20/V-1930 г., арт. проф. Некрасава).

Другі вялікадзяржаўны зубр, былы проф. Крукоў, больш проста казаў: „бязвусыя мальчышкі“, калі апошнія ўзяліся за яго „традыцыі“. Гэта пішацца і гаворыцца ў той час, калі толькі-толькі пачалі рушыцца акадэмічныя „традыцыі“ ў сэнсе складу кіруючых навукова-адміністрацыйных органаў Акадэміі, калі замест панаваньня акадэмічных фэўдалаў і сюды дайшла агульная лінія на пролетарызацыю савецкіх ВНУ. Але ўжо першыя крокі ў гэтым напрамку для Некрасавых, Крукавых „больш таго, што трэба было зрабіць“.

У тэй-жа час, калі беларуская нацдэмаўшчына, акапаўшыся ў Навуковым Т-ве, імкнулася недапушчаць пролетарскую зьмену асьпірантаў да ўдзелу ў дасьледчай працы, па лініі „акадэмічных фэўдалаў“ назіраюцца выпадкі падобнага-ж роду. Так проф. Ключароў, выконваючы заветы Вінэра „аб традыцыях“, зьнішчае, заворвае досьледы, якія вяла некалькі год асьпірантка. Той-жа Ключароў, ды і ня ён адзін, трымаў у сакрэце ад малодшых навуковых працаўнікоў той-жа катэдры досьледы, якія праводзіліся пры катэдрах. Амаль да апошняга часу, выконваючы „традыцыі“ Вінэра і Пелехава, адна катэдра

хавала свае досьледы ад сумежнай другой, у выніку чаго назіралася дубліраваньне досьледаў, растрата дзяржаўных сродкаў.

Адначасова з перашкодамі, якія ставіліся на шляху падрыхтоўкі новай зьмены навуковых працаўнікоў з боку рэакцыйных зуброў пра-соўваліся свае кандыдатуры, адпавядаючыя „традыцыям“, у склад асьпірантуры. Аб гэтым яскрава сьведчыць справа „асьпіранта“ Шэвелева, які на адным з агульных сходаў заяўляў: „Ёсьць спэкуляцыйныя марксызмам людзі, якія прыкрываюць сваю скуру марксызмам, штурхаюць савецка-настроены асьпірантаў супроць савецкай ўлады. Маюцца 2 катэгорыі асьпірантаў—адна—сапраўдныя асьпіранты, а другая—ганаровыя, як гасп. Пуанкарэ ў Парыскай Акадэміі Навук. Адны кажуць шмат аб марксызьме, у той-жа час самі нічога ня робяць. Па-мойму трэба менш чырвоных слоў, а пабольш справы“ (протокол сходу СНП ад 18 X-29 г., прамова Шэвелева).

„Савецкі“ клясава-варожы пролетарыяту настрой Шэвелева яўна выпірае з яго вылазкі. Але цікава тое, што ўсьлед за Шэвелевым выступае проф. Хаўке: „Тыя навуковыя працаўнікі, якія шмат заняты на грамадзкай рабоце, як навуковыя працаўнікі павінны быць узяты пад падазрэньне“ (там-жа, прамова Хаўке). Настаўнік „дапаўняе“ вучня ў сваёй вылазцы супроць лепшай часткі маладых пролетарскіх навуковых кадраў, якія, выконваючы ўказаньні Леніна, вучацца працуючы і працуюць вучачыся, якія ўсімі сіламі ўпарта працуюць над аўладаньнем марксыцка-ленінскай мэтодалёгіяй.

Адпаведная „праца“ праводзілася і на лініі ідэолёгічнага выхоўваньня студэнцтва Інстытуту і Акадэміі. Да самага апошняга часу мы маем цэлы рад фактаў, калі ў занятках са студэнтамі ў лекцыях, падручніках падаецца матэрыял, падаюцца ўстаноўкі яўна шкодніцкія. Завастрэньне ўвагі пролетарскай грамадзкасьці на ідэолёгічным зьмесьце выкладаньня, узмацненьне і клясавая пільнасьць пролетарскай часткі студэнцтва і навуковых працаўнікоў усё больш і больш выкрываюць прыклады, факты засьмечанасьці ідэолёгічнага зьместу выкладаньня.

На працягу параўнаўча невялікага адрэзку часу пролетарская грамадзкасьць Акадэміі праз друк, праз свае профэсійна-грамадзкія і партыйныя арганізацыі выкрыла і нанесла рашуча адпор раду падобных зьявішч. Проф. Крукоў, чытаючы курс сьвінагадоўлі, даводзіў на занятках студэнтам аб тым, што ў П.-А. З. Ш. правільна робяць „белыя“, калі ня пушчаюць нэграў у адзін вагон, дзе самі едуць. Ён-жа „выхоўваў“ студэнтаў на тым, што ў Даніі няма ні бедных ні багатых, што там амаль соцыялізм, ён-жа ўсе свае заняткі „ўгрунтоўваў“ данымі дарэволюцыйнай статыстыкі і г. д. У апошнім з ім сходзіцца і проф. Малякоў, які ў сваім падручніку, па якому займаюцца студэнты, даводзіў, што адзіна-правільнымі, заслугоўваючымі ўвагі, зьяўляюцца дарэволюцыйныя статыстычныя даныя. Далей—выкладаньне Гаўрука, які, выкладаючы курс беларусазнаўства, цалкам яго грунтаваў на нацдэмаўскай літаратуры, ідэалізуючы нацдэмаў-пісьменьнікаў і зусім выкідаючы Кастрычнік з сваёй праграмы і г. д. і г. д.

Клясавая барацьба на ідэолёгічным фронце разіортваецца, абвастраецца, зьмяняючы свае формы. За апошні час у зьвязку з правадзімай рэарганізацыяй усёй навучальнай і навуковай працы Акадэміі ў напрамку максымальнага набліжэньня яе да задач соцыялістычнага будаўніцтва (спэцыялізацыя, актыўныя мэтоды выкладаньня, вытворчае навучаньне і г. д.) мае месца актыўнае і пасыўнае супраціўленьне з боку некаторай часткі рэакцыйных навуковых працаўні-

коў і ў гэтым. Так, мы бачылі вылазку асыстэнта Матушкіна, які студэнтам даводзіў: „У нас мэтодаў выкладаньня N 1. Ніякіх мэтодаў устанаўліваць нельга і якасьць падрыхтоўкі ад мэтодаў не залежыць. Усё залежыць ад асабістага настрою выкладчыка, дзякуючы якому (настрою) выкладчык можа даць добрую і дрэнную лекцыю і яго „пітомцы“ могуць успрыняць і пераварыць матэрыял горш, ці лепш. У кожнага выкладчыка ёсьць свой сакрэт“ (Газ. „За пролетарскія кадры“ № 2/33 ад 12/1-31 г.).

„Сакрэты“ выкладчыкаў Матушкіна і Крукава і інш. выкрываюцца, бяруцца пад жорсткі агонь пролетарскай крытыкі. Адначасова мелі месца праявы і пасыўнага супраціўленьня рэарганізацыі працы Акадэміі (агульнае мэханічнае падпісваньне залікаў без правэркі ведаў студэнтаў у часы заняткаў, формальныя адносіны да справы новых мэтодаў і г. д.). Усё гэта сьведчыць аб тым, што і па гэтай лініі, пачынаючы яшчэ ад Вінэра, які выступаў супроць „сучасных дзеячэй“, якія імкнуліся перабудаваньне Горацкі Інстытут і Акадэмію на свой шлях, якія імкнуліся „віно новае вліваць у мехі новыя“, клясавое змаганьне і на фронце падрыхтоўкі пролетарскіх кадраў ня спыняецца, а наадварот разгортваецца ўсё больш і больш.

Характэрна тое, што калі раней пролетарская крытыка брала пад абстрэл і праявы акадэмічных „традыцый“, і іх носьбітаў, брала пад абстрэл і нацдэмаўшчыну і кантрацьеўшчыну і г. д., дык формы рэагаваньня на гэтую крытыку былі іншыя за сучасныя. Раней, напрыклад, мажлівы быў бойкот савецкай грамадзкасьці - гэта і праводзілася. (Кайгарадаў). Зараз, як правіла, бяруцца іншыя спосабы рэагаваньня: зьмест крытыкі аб'яўляецца „фальсыфікацыяй“, „ізвращэньнем“ (Пелехаў), „жульніцтвам“ (справа Гаўрука), „абліваньнем халоднай вадой“, „абліваньнем памыямі“. Пролетарская крытыка і самакрытыка разумелася па-свойму, перакручвалася. К прыкладу, проф. Алексеяў, які аказаўся шкоднікам, аб справе проф. Ключарова казаў так: „Як вырашаўся Ключароўскі інцыдэнт? З яго хацелі стварыць „казла адпущэньня“, мажліва яго хацелі „уйти“, даўшы вымову. Калі мы працаўніка абліваем халоднай вадой, дык у яго будзе „зніжэньне дзейнасьці“ (прот. сходу СНП ад 18 X-29 г.). Другім відам рэагаваньня на крытыку і самакрытыку зьяўляецца імкненьне адыйсьці ад актуальнейшых пытаньняў соцыялістычнага будаўніцтва, уйці падалей ад „політыкі“ і „эканомікі“ і закапацца ў вузкі тэхніцызм. Мы ведаем, што проф. Некрасаў, калі яго і яго працу ўзялі пад абстрэл самакрытыкі, хацеў перайсьці з катэдры „юрыдычнага“ характару на катэдру „геадэзіі“. Таксама і нацдэм, ідэолёг кулацтва Кісьлякоў, у час разгарнуўшайся крытыкі яго дзейнасьці і „навуковых“ прац, падаваў заяву аб пераводзе яго на катэдру статыстыкі, матывуючы гэта тым, што там нібы-та менш „марксызму“ трэба.

Такім чынам, мы бачым, як беларуская кантрацьеўшчына рыхтавала сваю зьмену ва ўмовах Горацкага с/г. Інстытуту і Акадэміі. Гэтая падрыхтоўка ішла і па лініі навукова-дасьледчай працы, і па лініі падбору навуковых працаўнікоў, і па лініі падрыхтоўкі студэнцтва. Карыстаючыся адсутнічаньнем клясавай пільнасьці ў кіраўніцтва Інстытуту і Акадэміі, гэтая шкодніцкая праца разгортвалася ва ўсю шырыню. Ня толькі ішла „консолідацыя“ беларускіх контр-рэвалюцыйных сіл, але і падрыхтоўка іх у якасьці адпаведнай часткі студэнтаў. У прыватнасьці веўся і адпаведны падбор студэнцтва ў Акадэміі. У час панаваньня нацдэмаў у некаторых кіруючых савецкіх установах БССР (БАН, НКЗ, НКА і г. д.) гэты падбор веўся асабліва актыўна. Так,

калі той, ці іншы студэнт Акадэміі выключаўся, альбо не залічаўся пры прыёмах у Акадэмію, як клясавы чужы элемент, паступалі запіскі ад былых наркомаў — Прышчэпава, Баліцкага, якія былі на службе ў нацдэмаўшчыны, аб тым, каб аднавіць у правах ці залічыць гэтых кулацкіх, папоўскіх і г. д. сынкаў. У выніку соцыяльны склад студэнцтва значна быў засьмечаны клясава-варожымі элементамі аж да апошняга часу. Прыкладам гэтага зьяўляюцца справы, якія выкрыты зусім гэтымі днямі на факультэце арганізацыі тэрыторыі. На гэтым факультэце студэнцтва з кулацка-заможнай часткі арганізавалася ў асобныя політычныя групы, якія на працягу раду год вялі сваю разнузданую контр-рэвалюцыйную кулацкую антысэміцкую справу, асабліва актывізаваўшыся ў апошні год.

Былі выкрыты разьёшаны антэсэмітызм, праявы вялікадзяржаўнага шовінізму, адмаўленьне карыстацца белмовай, працаваць у межах БССР. Меў месца зрыў кампаніі па зборы сродкаў у „Тыдзень абароны“, вялося вербаваньне ў свае рады з пролетарскай часткі студэнцтва праз арганізацыю з гэтай мэтай вузкіх вечарын, п'янак, якія насілі політычны характар, з контр-рэвалюцыйнымі лёзунгамі: „бей жидов, спасай Россию“ і г. д.; выступленьне супроць колектывізацыі сельскай гаспадаркі, імкненьне сарваць справу ў тых раёнах БССР, дзе больш шпаркім тэмпам праходзіла колектывізацыя (агітуючы супроць паездкі на працу ў раёны з хуткім тэмпам колектывізацыі, пасылка лістоў з такім зьместам, што колектывізацыя даўдзе да таго, што ня будзе штаноў, абвінавачваньне партыі ў час перагібаў пры колектывізацыі і распаўсюджаньні анекдотаў контр-рэвалюцыйнага зьместу). Гэтымі-ж групамі вяліся выступленьні супроць тэмпаў, зрывалася ўдарніцтва і соцпаборніцтва. Вёўся тэрор над насьценгазэтай.

Пролетарскай грамадзкасьцю Акадэміі на чале з партыйнай арганізацыяй выкрыты гэтыя контр-рэвалюцыйныя вылазкі і канкрэтныя іх носьбіты і зроблены адпаведныя рашучыя вывады.

Але гэтыя факты яшчэ і яшчэ раз кажуць аб тым, што клясавая барацьба разам з разгорнутым наступленьнем соцыялізму па ўсім фронце ня толькі ня спыняецца, але ўсё больш і больш абвастраецца, набываючы новыя формы, аб чым сьведчыць і прыклад Бел. С/Г. Акадэміі.

* * *

У заключэньне неабходна адзначыць, што контр-рэвалюцыйны нацыянал-дэмократызм у БССР праз ідэю нацыянальнага адраджэньня Беларусі і беларускай культуры веў змаганьне за капіталізм, за буржуазную культуру, за кулацкі шлях разьвіцьця сельскай гаспадаркі БССР. Нацдэмократызм, які бачыць вышэйшы ідэал „свабоднай Беларусі“ ў моцнай кулацкай гаспадарцы, знаходзіць агульную мову з контр-рэвалюцыйным вялікадзяржаўным шовінізмам, які на даным этапе зьяўляецца галоўнай небяспекай. Былы Дырэктар Навукова-Дасьледчага Інстытуту Г. Гарэцкі шчыра насаджвае ідэі Кандрацьева ў навукова-дасьледчай працы пад шырмай нацыянальнай самабытнасьці.

Тэорэтык прышчэпаўшчыны Кісьлякоў знаходзіць абаронцу сваіх работ у асобе проф. Хаўке, вялікадзяржаўнага шовініста, выступаючага супроць колектывізацыі, супроць уключэньня колгасаў у агульна-коопэрацыйную сыстэму. На базе змаганьня супроць колектывізацыі ўстанаўліваецца цясьнейшы блёк паміж вялікадзяржаўнымі і беларускімі шовіністамі. Той-жа блёк мы бачым паміж Вінэрам і Пелехавым, з аднаго боку, і Г. Гарэцкім, з другога боку.

На фоне разаблачонага шкодніцтва яшчэ больш ясным становіцца вялізарнейшае значэнне тых мерапрыемстваў, якія Партыя праводзіць па фарсыраванні падрыхтоўкі пролетарскіх кадраў. Цяпер і сьляпому відавочна, якую ролю адыгрывалі правыя, выступаючы супроць рэарганізацыі ВНУ з іх гутаркай аб стаўцы на старыя інжынэрныя кадры.

Разгром і ліквідацыя беларускай контр-рэвалюцыйнай арганізацыі не азначае, вядома, што іх ідэалёгічны ўплыў зьнішчаны, асабліва гэта можна сказаць аб навуковым фронце. Уплыў гэтай контр-рэвалюцыйнай ідэалёгіі мажліва зьнішчыць толькі супраўдным разгортваньнем і правядзеньнем у жыццё бальшавіцкай самакрытыкі, якая ў с.г. Акадэміі толькі разгортваецца.

Да гэтага часу распаўсюджаны лібэральныя адносіны да буржуазна-профэсарскай „вучонасьці“, някрытычны падыход да яе, прымірэнчыя адносіны да ідэалістычных выказваньняў, якія прыкрываюцца „навуковасьцю“. Ленін казаў аб неабходнасьці камуністам „весьці вайну супроць сучасных „образованных“ рэакцыянэраў“.

Той, хто толькі гаворыць аб барацьбе і не вядзе яе па сутнасьці зьяўляецца памочнікам у распаўсюджваньні буржуазнай ідэалёгіі, хаваючыся за фразамі аб барацьбе. За апошні час можна пачуць такую думку ад асобных таварышоў: „Лепш ня пісаць, а то наробиш памылак, тады ругаць будуць“. Гэта нішто іншае, як асаблівая форма опартунізму. Побач з жорсткай крытыкай, якая не павінна заставацца камня на камені ад шкодных контр-рэвалюцыйных тэорыяў, апранутых у тогу „аполітычнасьці“, „нэўтральнасьці“, неабходна разгарнуць станоўчую распрацоўку цэлага раду проблем, якія стаяць на чарзе ў пэрыод завяршэньня пабудовы фундаманту соцыялізму. Акадэмія павінна паставіць перад сабой канкрэтную задачу перабудаваць навуковую працу такім чынам, каб яна канчаткова вызвалілася ад „акадэмізму“, „аполітычнасьці“, нэўтральнасьці, „каб яна была політычнай у тым сэнсе, што ўсе тэорыі кандрацьеўшчыны і нацдэмаўшчыны будуць зьнішчаны да канца, што кожны навуковы працаўнік будзе актыўным будаўніком соцыялістычнай с/гаспадаркі. Задача гэта павінна быць і будзе вырашана пры дапамозе і пад кіраўніцтвам партыі, пры дапамозе вырасшага актыву пролетарскіх навуковых працаўнікоў. Прыдзецца вельмі многа папрацаваць над тымі вынікамі навуковых прац, якія заставіла старая даследчая праца. Нам у спадчыну перадана шмат ненавуковага, шмат сьмяцця. Прыдзецца папрацаваць над вынікамі, якія рабіліся па соцыяльнаму заказу кулака. Але-ж гэта толькі палова задачы. Другая — найбольш важная — звязана з гіганцкімі задачамі, якія мы ставім перад сабой — „дагнаць і перагнаць“ у тэхнічна-эканамічных адносінах перадавыя капіталістычныя краіны, патрабуе колёсальнага разгортваньня навукова-даследчай працы, ажыццяўляючы лёзунг „тэхніка — масам“. Па меры пасоўваньня ўперад мы ўсё менш і менш зможам абпірацца на капіталістычную тэхніку, а павінны будзем абпірацца на соцыялістычную навуку і тэхніку. Задача аўладаньня навукай высоўваецца на першы плян. Перад ёю вырысоўваюцца гіганцкія горызонты творчай працы. Яна справіцца з гэтымі задачамі толькі пры ўмове, калі павернецца тварам да задач соцыялістычнай рэканструкцыі. Скінуўшы з сабе тогу „акадэмізму“, „аполітычнасьці“ і „нэўтральнасьці“, рашуча змагаючыся з рэшткамі кандрацьеўшчыны, нацдэмаўшчыны, навука вялізарнейшымі крокамі пойдзе ўперад.

Лёзунг „пяцігодка ў чатыры гады“ павінен ўпарта праводзіцца і на навуковым фронце. Навука на службу соцыялістычнай рэканструкцыі сельскай гаспадаркі.

Г. Бондар

Крызіс сельскай гаспадаркі Нямеччыны¹⁾

(Падагуленьне ўражаньняў і матэрыялаў, атрыманых у час паездкі па буйных гаспадарках Нямеччыны)

Эканомічны заняпад, перажываемы зараз усімі буржуазнымі краінамі, ёсьць ня што іншае, як частка ўсеагульнага крызісу капіталізму, узьнікшага яшчэ ў пэрыод імперыялістычнай вайны. Сучасны прамысловы крызіс суладзе і цесна, арганічна пераплятаецца з абвостранай фазай аграрнага крызісу. Гэта яшчэ больш паглыбляе заняпад капіталістычнай гаспадаркі і рабіць крызіс сусьветным і зацяжным. Эканомічны крызіс, закладзены ў самой сыстэме капіталістычнай гаспадаркі, пераходзіць у цэлым радзе краін у крызіс політычны.

У капіталістычных краінах існуюць вялізарныя перашкоды для разьвіцьця сельскай гаспадаркі. Тыя вытворчыя магчымасьці, якія маюцца як у прамысловасьці, так і ў сельскай гаспадарцы, далека не скарыстоўваюцца. Па даных Бэрлінскага Кон'юнктурнага Інстытуту машынабудаўнічая прамысловасьць на працягу 1930 году было нагужана толькі на палову. Уся прадукцыя нямецкай прамысловасьці скарацілася на адну чацьвертую частку, а ў некаторых галінах нават на палову ў параўнаньні з мінулымі гадамі. З вытворчага працэсу выкінута зараз 25% усіх рабочых і служачых Нямеччыны. Беспрацоўе дасягнула нячувзлых памераў. На кожных трох занятых у вытворчасці—адзін беспрацоўны. У буйных прамысловых гарадох на кожным квартале сустракаем, часцей за ўсё мужчыну, які просіць 5 пфэнігаў. На запытаньне, чым выклікана гэта, чуеш адказ: „я ня маю працы“.

Праяжджаючы па вёсках, будучы ў абшарнікаў і дробных сялян, усюды і ад кожнага прыходзіцца чуць скаргі на нізкія цэны, на неамагчымасьць збываць сельска-гаспадарчыя прадукты. Як у прамысловасьці, так і ў сельскай гаспадарцы вялікая перавытворчасць. Наяўнасьць лішкаў прадукцыі тлумачыцца не адсутнасьцю попыту на іх, бо значная частка насельніцтва не даядае, а рэзкім памяншэньнем пакупальнай здольнасьці насельніцтва.

Сучасны эканомічны крызіс уносіць расьцэранасьць у голавы буржуазных эканомістаў і політыкаў. Паводле слоў Бэрлінскага Кон'юнктурнага Інстытуту: „ні ў адной з галін народнай гаспадаркі... ня відаць пакуль ніякіх прызнакаў палепшаньня. Сучасны крызіс носіць характар нявіданых да гэтых часоў у Нямеччыне цяжкасьцяў“.

¹⁾ Гэты артыкул зьяўляецца разьдзелам падрыхтоўваемай да друку працы па с/г. Нямеччыны.

Становішча сельскай гаспадаркі Нямеччыны пагаршаецца, з аднаго боку, цяжарам падаткаў, а з другога—процантамі па запазычанасці. Данія доследаў па Усходняй Прусіі гавораць за тое, што падаткі за апошнія тры гады павялічыліся ў 2 разы. Акрамя гэтага, Нямеччына знаходзіцца пад уціскам замежнага фінансаванага капіталу. Нямеччына, паводле даных Кон'юнктурага Інстытуту, па адных толькі рэпарацыях і процантах па пазыках павінна плаціць 125 мільёнаў рублёў золатам у месяц. Усё гэта ёсць вынік пляну Юнга і вялікай запазычанасці, за якую прыходзіцца разлічвацца нямецкаму народу за кошт мускулаў пролетарыату і за кошт голаду і абяднення шырокіх працоўных мас.

Як ніколі, у сучасны перыод, праяўляецца асноўная супярэчнасць капіталістычнага ладу, гэта—супярэчнасць паміж грамадскім характарам вытворчасці і прыватным характарам прысваення. Гэта прывяло да канцэнтрацыі багацця на адным канцавым і да абяднення, да голаду—на другім. Гэта прывяло да згуртавання вялізарнейшых капіталаў і сродкаў вытворчасці ў руках невялікай горсткай буржуазіі і да росту беспрацоўя, да разбурэння мільёнаў дробных тавара-вытворцаў.

Аграрная буржуазія Нямеччыны сконцэнтравала ў сваіх руках большую частку усіх годных сельска-гаспадарчых зямель.

Згодна апошняму падліку Нямеччына мае наступнае разьмеркаванне зямлі па асобных соцыяльных групах (у процантах):¹⁾

Г р у п ы	Лік гаспа- рак у гру- пе (у тысяч.)	% гаспада- рак у групе	У іх зям- лі %
Ніжэй 2 га	3.027,0	59,4	6,2
Ад 2 да 5 га.	894,5	17,6	11,4
„ 5 „ 20 „	956,0	18,6	35,8
„ 20 „ 100 „	200,0	4,0	26,4
Вышэй 100 га	18,5	0,4	20,2
	5.096,0	100	100

З гэтай табліцы відаць, што больш паловы ўсіх гаспадарак з плошчаю да 2-х га, але ўся гэта вялізарная група ўладае ўсяго па Нямеччыне 6,2% зямлі! Па некаторых правінцыях гэта група яшчэ больш абезьземелена. Так, па Усходняй Прусіі група да 2-х га складае 52,3% ад усіх гаспадарак, а зямлі ў яе распараджэнні ўсяго 2,5%. Калі ўзяць усе гаспадаркі да 5 га, дык яны па Нямеччыне складаюць 77%, больш ³/₄, а маюць яны ўсяго 17,6% зямлі. Па Усходняй Прусіі гэта разыходжанне яшчэ большае, у групе да 5 га 67,1% ад усіх гаспадарак, а зямлі ў іх толькі 7 процантаў. Гаспадаркі буйныя, абшарніцкія, якія маюць зямельнай плошчы звыш 100 га, складаюць групу менш паловы процанту па ўсёй Нямеччыне, а сконцэнтравалі ў сваіх руках каля чацвёртай часткі зямельнай тэрыторыі. Калі-ж аб'яднаць дзве групы і ўзяць разам усе гаспадаркі, маючыя звыш

¹⁾ Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1930.

20 га, дык яны складаюць 4,4% ад усіх гаспадарак Нямеччыны, а ўладаюць 46,6% усёй зямельнай тэрыторыі.

Гэтыя даныя гавораць за тое, што ўдзельная вага буйных капіталістычных прадпрыемстваў у сельскай гаспадарцы надзвычайна вялікая. І гэта ў той час, калі з 5 мільёнаў усіх гаспадарак Нямеччыны, 3 мільёны маюць зямельны надзел да 2 га і пазбаўлены нават таго зямельнага мінімуму, без якога немагчыма самастойнае гаспадараньне. Само сабою зразумела, што падобнае становішча вельмі выгодна аграрнай буржуазіі. Яна ў асобе гэтых „гаспадароў“ мае заўсёды пад рукамі танную рабочую сілу, з якой можна выціскаць дадатковую вартасць. Будучы прывязаны да сваёй парцэлы, такі селянін уяўляе сабою пажаданую для абшарніка рабочую сілу, якая не патрабуе, пры адсутнасці працы, дадатковых сродкаў не яе ўтрыманьне.

Лік гаспадарак да 2-х га павялічыўся ў параўнаньні з 1907 годам на палову мільёна. Гэтаму садзейнічаў і выданы ў 1919 годзе ў Нямеччыне закон аб унутранай колёнізацыі. Сутнасьць гэтага закону зводзілася да продажу абшарнікам, на добраахвотных пачатках, зямельных лішкаў. Правядзеньне закону па адшуканьні колёнізацыйных фондаў было ўскладзена на саюз буйных земляўласьнікаў. У выніку правядзеньня гэтага закону аграрная буржуазія ня толькі нічога ня страціла, але нават выйграла. Распрадаўшы горшыя кавалкі зямлі, яна атрымала вялізарныя капіталы і танную рабочую сілу ў выглядзе дробных колёністаў, абцяжараных плацжамі за набыты невялікі кавалак зямлі. Едучы па Нямеччыне, можна ўсюды сустрэць маленькія, часьцей не дабудаваныя дворыкі пасяленцаў. Характэрна тое, што „гаспадары“ гэтых дворыкаў амаль заўсёды працуюць дзе-нібудзь на прадпрыемстве, альбо батракамі ў абшарнікаў і толькі ў час палявых работ прыяжджаюць, і то часьцей сем'і, на гэты свой кавалак зямлі. На запытаньне аб выплаце заўсёды чуеш адказ: „не, яшчэ ня выплаціў“, хаця з часу, калі ён пачаў карыстацца зямлей, прайшло ўжо больш дзесяці гадоў.

Вышэй намі прыведзены даныя мобілізацыі зямельнай уласнасьці па асобнымі соцыяльнымі групамі вясковага насельніцтва. Лічбы разьмеркаваньня зямлі па групах часткова характарызуюць соцыяльную структуру сельскай гаспадаркі Нямеччыны. На жаль, офіцыйная нямецкая статыстыка не дае іншых паказальнікаў дыфэрэнцыяцыі вясковага насельніцтва. Аднак, я распалагаю данымі разьмеркаваньня розных відаў жывёлы па асобных соцыяльных групам Усходняй Прусіі. Гэтыя даныя прадаставіў мне эканоміст усходня-прускай сельска-гаспадарчай палаты Бэкер. Паколькі соцыяльная структура сельскай гаспадаркі Усходняй Прусіі мала чым адрозьніваецца ад усёй Нямеччыны, таму гэтыя даныя будуць у некаторай ступені характарызаваць усю Нямеччыну. Разьмеркаваньне-ж жывёлы Усходняй Прусіі па соцыяльных групам наступнае (у процантах):

Г р у п п ы	Коняй	Кароў	Сьвіней	Авец	Птушак
Да—2 га	1,5	11,6	25,3	12,9	32,4
Ад 2— 5 га	6,8	8,6	8,8	2,5	10,7
„ 5— 20 „	27,7	26,2	24,3	17,1	27,1
„ 20—100 „	34,7	28	23,8	31,0	22,0
„ 100 і больш „	29,3	24,8	17,8	36,5	7,8

Як бачым буйныя капіталістычныя гаспадаркі, у якіх знаходзіцца на кожную больш 100 га зямлі і якіх ва ўсёй Нямеччыне менш паловы процанту (0,4), сконцэнтравалі ў сваіх руках 29,3% коняй, 24,8% кароў, 17,8% сьвіней, 36,5% авец. Узяўшы-ж разам дзве верхнія групы, ад 20 га і вышэй, атрымаем, што, займаючы ўсяго каля пяці процантаў ад усіх гаспадарак, гэта абшарніцка-кулацкая група ўладае 64% коняй, 53,6% кароў, 67,5% авец, 41,6% сьвіней і 29,8% птушак. Група да 2-х га складае 59,4% ад усіх гаспадарак, а ўладае толькі 1,5% коняй, 11,6% кароў, 25,3% сьвіней. Больш паловы ўсіх гаспадарак Нямеччыны ня маюць коняй! Гэта вялізарная армія знаходзіцца ў залежнасці ад абшарнікаў і кулакоў, якія бязьлітна экспloatуюць саміх такіх „гаспадароў“ і іх сем'і.

Сельская гаспадарка Нямеччыны яшчэ не дасягнула даваеннага ўзроўню. Нават у апошнія гады ў сувязі з вострым прамысловым і аграрным крызісам, яна ня толькі не разьвіваецца, але занепадае. Досыць прывесці некалькі лічбаў, каб убачыць поўную дэградацыю сельскай гаспадаркі Нямеччыны. Так, пасеўная плошча ў цэлым і па асноўных культурах была (у тыс. га): ¹⁾

Г а д ы	Уся пасеў- плошча	Пад жытам	Пад пшані- цай	Пад аўсом	Пад бульбай
1913	21.486	5.259	1.676	3.924	2.802
1924	20.225	4.260	1.466	3.524	2.760
1927	20.687	4.698	1.748	3.475	2.799
1928	20.618	4.634	1.727	3.519	2.848
1929	20.580	4.726	1.600	3.558	2.835

Побач з памяншэннем пасеўнай плошчы маецца значнае скарачэнне агульнага збору хлябоў. Аб гэтым ясна гавораць наступныя лічбы (у тыс. тон.) ²⁾

Г а д ы	Жыта	Пшаніца	Бульба
1913	10.130	4.036	44.013
1924	5.730	2.427	36.402
1928	8.522	3.853	41.269
1929	8.155	3.349	30.077

Дэградацыя сельскай гаспадаркі сказалася ня толькі ў скарачэнні пасеўнай плошчы, ня толькі ў памяншэнні збору хлябоў, але і ў па-

¹⁾ Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1930.

²⁾ Там-жа.

ніжэньні ўраджайнасьці. Так, ураджайнасьць асноўных культур за апошнія гады характарызуецца наступнымі лічбамі (у цэнті. з га). ¹⁾

Г а д ы	Жыта	Пшаніца	А в ё с	Ячмень	Бульба
1913	19,3	24,1	22,0	22,0	157,1
1924	13,5	16,6	16,0	16,6	131,9
1925	17,1	20,7	16,2	18,1	148,5
1926	13,5	16,2	18,2	16,6	108,8
1927	14,5	18,8	18,3	18,5	134,1
1928	18,4	22,3	19,9	22,0	144,9
1929	17,3	20,9	20,7	20,5	141,4

Хаця ў параўнаньні з іншымі краінамі ўраджайнасьць сельскай гаспадаркі Нямеччыны высокая, аднак, яна яшчэ не дасягнула даваеннага ўзроўню.

Становішча жывёлагадоўлі толькі дапаўняе той сумны малюнак, які маецца ў палявой гаспадарцы. Калі мы возьмем асноўныя віды жывёлы, дык пабачым, што яны ня толькі не ўзьняліся на даваенны ўзровень, але нават адбываецца ў апошнія гады скарачэньне. Дынаміка пагалоўя жывёлы характарызуецца наступнымі данымі (у тысяч. галоў): ²⁾

Г а д ы	Кові	Каровы	Сьвіньні	Авечкі	Козы
1913	3.806	18.474	22.533	4.988	3.163
1924	3.855	17.326	16.894	5.735	4.359
1928	3.717	18.414	20.105	3.634	2.890
1929	3.617	18.032	19.944	3.479	2.625

У чым асноўная прычына заняпаду сельскай гаспадаркі Нямеччыны? Асноўнай прычынай дэградацыі сельскай гаспадаркі зьяўляецца нізкае спажыцьцё прадуктаў асноўнымі масамі насельніцтва. Так, душавое спажыцьцё хлябоў паменшылася ў параўнаньні з даваеным часам на 30% , бульбы на 20% . Вельмі нізкае спажыцьцё асноўных прадуктаў сельскай гаспадаркі гаворыць за тое, што жыцьцёвы ўзровень нямецкага рабочага ўсё яшчэ ніжэй даваеннага. Крызіс сельскай гаспадаркі ў значнай ступені абумоўлены і нізкай пакупальнай здольнасьцю насельніцтва. Для такой індустрыяльнай краіны, як Нямеччына, ўзровень зароботнай платы зьяўляецца рашаючым фактарам у справе павялічэньня спажыцьця і ў прыватнасьці прадуктаў сельскай гаспадаркі. Пры нізкім-жа ўзроўні зароботнай платы, і тым колесальнейшым беспрацоўі, якое зараз маецца ў Нямеччыне, усякія спробы ўзьняць

¹⁾ Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1930.

²⁾ Там-жа.

сельскую гаспадарку, шляхам падвышэння пошлін на продукты, ніякіх рэальных вынікаў не дадуць.

Цэны на ўсе сельска-гаспадарчыя продукты ў Нямеччыне стаяць ніжэй даваеннага ўзроўню і маюць тэндэнцыю да далейшага падзення. Гэта прыводзіць да разарэння ня толькі дробныя гаспадаркі, абцяжараныя падаткамі і плацэжамі па пазыках, а і абшарнікаў-арандатараў. Як вядома, цэны маглі-б стабілізавацца толькі пры ўмове дрэнных ураджаяў як ў самой Нямеччыне, так і ва ўсім сьвеце. Аднак, 1930 г. быў годам параўнаўча ўраджайным, а гэта прыводзіць якраз да яшчэ большага паглыблення аграрнага крызісу.

Для характарыстыкі таго, які жых ахопліваў буржуазію добры ўраджай мінулага году, дастаткова прывесці вытрымкі з нямецкай газеты „Das Tagebuch“ за 14 ліпеня 1930 г. „Усё яшчэ“, — піша газета, — па-ранейшаму ў нямецкіх царквах кожны тыдзень моляць госпада-бога аб добрым ураджай. Але гэтыя малітвы гучаць ня больш, як прывычнай і трагічнай хлуснёю. У той час як вусны бармочуць старажытныя малітвы, сэрца здрыгаецца пры думцы аб магчымасці іх ажыццяўлення. З непакоем і нянавісцю глядзіць гаспадар на празмернае абільле пасьпяваемай жатвы... У той час як, з аднаго боку, ёсць мільёны людзей, ня ведаючых як пракарміць сябе, маюцца і другія людзі, якім добры ўраджай здаецца зданню, якая пагражае яшчэ ніжэй спусьціць цэны і нанесці ўдар па яго становішчу.

Яскравым паказчыкам аграрнага крызісу зьяўляецца банкруцтва гаспадарак. Тэмп банкруцтва відаць з наступных лічбаў продажу з таргоў зямельных участкаў:

Г а д ы	Колькасць гаспадарак	Плошча ў га
1923 . .	5	9
1924 . .	84	1.517
1925 . .	336	6.444
1926 . .	868	29.668
1927 . .	1.059	31.971
1928 . .	1.373	43.538
1929 . .	2.452	103.851

Аграрны крызіс выклікаў масавае разарэнне дробнага сялянства. Ён нанёс вялікі ўдар па гэтаму сацыяльнаму валу, які, трымаючыся за сваю парцэлу, абараняе капіталістычную ўласнасць. Крызіс, які з дня ў дзень паглыбляецца, разьвівае процэс дыферэнцыяцыі сялянства. Дробныя сялянскія гаспадаркі Нямеччыны з зямельным надзеям да 5 га, а іх усяго 75%, якія да гэтага часу падтрымлівалі сваё „са астойнае“ існаваньне і якія разьлічвалі ўзьняцца пры капіталізме на больш высокі ўзровень, у выніку аграрнага крызісу разараюцца і скатваюцца ў шэрагі пролетарыяту, папаўняюць армію беспрацоўных. Вера ў прыватную ўласнасць падрываецца, бо тысячы сялянскіх гаспадарак штодзённа прадаюцца з аукцыёну.

Ня гледзячы на агульныя ўмовы гніення капіталізму, буйныя абшарніцкія і кулацкія гаспадаркі ў меншай ступені церпяць ад кры-

зісу. Яны шукаюць выхаду ў рацыяналізацыі вытворчасці, за кошт нажыму на батрацкія масы, шляхам ужывання ў шырокіх разьмерах жаночай і дзіцячай працы. Аплата працы жанчын у сельскай гаспадарцы Нямеччыны, як правіла, у 2 разы ніжэй за аплату працы мужчыны, а праца падлеткаў ніжэй у тры-чатыры разы. Менш траціць абшарніцкая гаспадарка яшчэ і таму, што яна скарыстоўвае перавагі буйнай гаспадаркі над дробнай. Цана вытвару ў буйнай гаспадарцы ніжэй, ей значна таньней абыходзяцца продукты прамысловасці, меншы процант па пазыках і г. д. Акрамя гэтага, на буйныя гаспадаркі адносна менш падае цяжар падаткаў. Усё гэта ўзятае разам да некаторых ступені паралізуе, зьмягчае аграрны крызіс у адносінах да буйных капіталістычных гаспадарак.

Каб супроцьстаяць руйнуючай сіле аграрнага крызісу, буйныя абшарніцкія гаспадаркі ўтвараюць акцыянерныя кампаніі. Так, ва Усходняй Прусіі ўтворана сельска-гаспадарчая акцыянерная кампанія, якая аб'яднае 16 гаспадарак з агульнай плошчай у 46 тысяч га. Гэта кампанія вядзе сумесныя закупкі і збыт, бяруцца агульныя крэдыты, утвараецца абмен жывёлай і насенным матэрыялам, уся гэта дзейнасьць рэгулюецца цэнтральным праўленьнем. Падобныя концэрны існуюць і ў іншых правінцыях Нямеччыны. Усё гэта крыху зьмякчае ўдары аграрнага крызісу па буйных капіталістычных гаспадарках.

Зусім катастрофічнае становішча дробных і сярэдніх гаспадарак. Цэны вытвару ў іх вышэй, чым у буйных гаспадарках. Удасканаленыя машыны і складаны інвэнтар, ужываемы ў буйных гаспадарках, дробным гаспадаркам не даступны. Узрастаючая з бегам часу запанычанасьць, рэнта, падаткі лажацца ўсім сваім цяжарам на дробнае і сярэдняе сялянства. Калі прамысловы крызіс больш за ўсё разарае дробныя прадпрыемствы, дык таксама аграрны крызіс больш руйнуюча адбіваецца на дробнай сялянскай гаспадарцы.

Ці разумее гэта становішча буржуазія? А калі разумее, дык што яна прапануе для выхаду з вострага аграрнага крызісу? Буржуазія не знаходзіць для сялянства іншага выхаду, акрамя таго, які яна ўжывае ў прамысловасці. Гэта абмежаваньне вытворчасці, затрыманьне разьвіцьця вытворчых сіл у сельскай гаспадарцы. Аднак, і гэта прапануемае буржуазіяй „вырашэньне“ аграрнага крызісу ня ўказвае выхаду для шырокіх сялянскіх мас з таго тупіку беднасьці і галечы, у які яна папала.

Нямеччына зьяўляецца клясычнай краінай, дзе капіталістычная рацыяналізацыя больш за ўсё праводзіцца за кошт нажыму на рабочую клясу. Вялізарная эксплёатацыя рабочых мае месца ня толькі ў прамысловасці, але і ў сельскай гаспадарцы. Як прамысловы, гэтак і аграрны капітал папаўняецца выключна за кошт выжыманьня дадатковай вартасці.

Эксплёатацыя сельска-гаспадарчых рабочых ідзе як шляхам уданьня рабочага дня, так і праз яго ўшчыльненьне, рацыяналізацыю. Офіцыйна даўжыня рабочага дня ў сельскай гаспадарцы Нямеччыны ў сярэднім раўняецца 9,5 гадзінам, фактычна-ж яна значна большая. Так, лічыцца, паводле ўмоў, што ў летні час рабочы павінен працаваць 11 гадзін у дзень, тады як на справе ён працуе з цёмнага і да цёмнага, г. ёсьць ня менш 16-17 гадзін.

Заработная плата сельска-гаспадарчых рабочых вельмі нізкая. У сярэднім на Нямеччыне прыпадае мужчыне 30 пфэнігаў у гадзіну. Аплачваецца, вядома, толькі за офіцыйна вызначаныя ўмовай гадзіны, а не за ўвесь час, які фактычна прыходзіцца працаваць. Калі па вы-

працоўцы праца жанчын і падлеткаў нічым не адрозніваецца ад мужчынскай, дык па заработнай плаце гэта розніца ў два, тры разы. Гэтым і тлумачыцца імкненне аграрыяў і капіталістаў да большага ўнядрэння ў вытворчасць жаночай працы і падлеткаў і выцяснення мужчынскай.

У цэлым радзе сельска-гаспадарчых работ шырока ўжываецца і праца дзяцей. Прычым, арыгінальна, што аплата дзіцячай працы ні кім не рэгулюецца. Яна ўстанаўляецца самім абшарнікам і часта значна ніжэй пражытачнага мінімуму.

Амаль, як правіла, заработная плата выдаецца палова грашыма і другая палова натурай. Цікава адзначыць тое, што буйныя аграрыі Нямеччыны імкнуцца прымацаваць рабочага ў сваёй гаспадарцы на некалькі гадоў. У падобным выпадку, паводле іх слоў, „рабочы больш радзее гаспадарцы“. Дасягаецца гэта наступным шляхам. Пры залічэнні на працу робіцца ўмова. Абшарнік прадастаўляе рабочаму, альбо невялічкі кавалак зямлі, ці карову. Гэты невялічкі зямельны вучастак рабочы выплачвае на працягу некалькіх гадоў і, будучы прымацаваны да гаспадаркі, ён прымушаны служыць верай і праўдай свайму абшарніку. І гэтая з надворнага выгляду „добрадзель абшарніка“ ператвараецца ў сваю процілегласць, бо рабочы і яго сям'я, як іх не эксплёатуй, так ці інакш, да выплаты павінны заставацца ў гэтай гаспадарцы. Падобны тып рабочага, з сваёй парцэлай, вельмі выгоды абшарнікам і ўласцівы ўсім капіталістычным краінам.

Аплата працы, згодна ўмовы паводле ўстаноўленых тарыфаў, трактавалася як мінімальная, на справе-ж абшарнікі лічаць яе максымальнай і ў тых выпадках, калі рабочы не давыконвае ўстаноўленай нормы, ён падвяргаецца штрафам, яго заработная плата памяншаецца самім аграрыем. Эксплёатацыя сельска-гаспадарчых рабочых узмацняецца яшчэ і шляхам увядзення прэмій за лепшую і хутчэй выконваемую працу. У падобных выпадках заработная плата больш сільных і спрактыкаваных рабочых крыху павялічваецца, але за тое вельмі зніжаецца аплата працы пераважнай большасці рабочых. У сельскай гаспадарцы, таксама як і ў прамысловасці, буйныя аграрыі імкнуцца правесці дыфэрэнцыяцыю сярод сваіх рабочых. Вылучаюцца больш адданыя, лепш аплачваемыя рабочыя і супроцьстаўляюцца ўсёй астатняй масе ніжэй аплачваемых. Першая горстка рабочых арыстократаў дапамагае абшарніку па магчымасці больш выжымаць дадатковай вартасці з пераважнай большасці менш кваліфікаваных рабочых. Акрамя гэтага, супроцьстаўленне адной групы рабочых другой утварае ўмовы немагчымасці ўтварэння адзінага фронту рабочых супроць аграрыяў.

У Нямеччыне існуе саюз сельска-гаспадарчых рабочых, але працы сярод мас ён амаль зусім не вядзе і нічога ня робіць для павялічэння аплаты і палепшання ўмоў працы. Гэта тлумачыцца тым, што вярхі гэтага саюзу адарваны ад мас і знаходзяцца ў непасрэднай сувязі з саюзам буйных аграрыяў. Цікава адзначыць, што ня гледзячы на вялікія змены ва ўмовах працы сельска-гаспадарчых рабочых, якія адбыліся ў апошнія гады, усё законадаўства, рэгулюючае працу ў сельскай гаспадарцы, засталася старое. Тое, што было вызначана законамі, выданымі ў 1918-19 гадох, і што спрыяе абагачэнню аграрыяў цалкам скарыстоўваецца ў сучасны перыод. Аграрыі імкнуцца да таго, каб у новых умовах, пры машынізацыі і капіталістычнай рацыяналізацыі было захавана старое законадаўства, у якім замацаваны яшчэ паўпрыгонніцкія адносіны ў вёсцы. Так, напрыклад, забараняецца кідаць працу ў перыоды палявых прац, як пасеў і ўборка

ўраджаю, абшарнікі вызваляюцца ад ўзносаў на страхаваньне ад беспрацоўя і г. д.

Тое беспрацоўе, у якім знаходзіцца сельска-гаспадарчы пролетарыят, паглыбляецца яшчэ і тым, што ў апошнія гады выданы законы супроць адыходу ў гарады. На гарадзкіх біржах працы зусім не рэгіструюцца сельска-гаспадарчыя рабочыя, нават больш таго, усе ўзятыя на вучот здымаюцца і накіроўваюцца ў вёску. Існаваньне такіх законаў садзейнічае бязьлітаснай эксплёатацыі сельска-гаспадарчых рабочых з боку аграрнага капіталу, у рукі якога яны пападаюць. Як бачым, у так званай вольнай буржуазна-дэмакратычнай рэспубліцы існуюць паднявольныя формы працы. Тры мільёны сельска-гаспадарчага пролетарыяту Нямеччыны знаходзіцца ў бязвыходным становішчы. Аграрны крызіс штодзённа выкідае тры тысячы рабочых на вуліцы. Беспрацоўе і голад вось пэрспэктыва нямецкага рабочага.

Капіталістычная рацыяналізацыя сельскай гаспадаркі адбываецца за кошт націску на рабочыя масы. Усе мерапрыемствы аграрыяў, накіраваныя на роўнамернае разьмеркаваньне працы на працягу году, усім сваім цяжарам лажацца на плечы сельска-гаспадарчага пролетарыяту. Выроўніваньне крывой занятасьці рабочай сілы адбываецца шляхам павялічэньня рабочага дня, шырокага ўжываньне звышмернай працы, працы дзяцей, скарыстаньне дзён адпачынку, сьвят—шляхам інтэнсыфікацыі працы. У выніку ўсяго гэтага пэўная праца ўкладваецца ў больш кароткі час і тым самым памяншаецца патрэба ў найме дадатковай рабочай сілы ў пэрыод летніх сельска-гаспадарчых прац.

Для таго, каб пераканацца ў празьмернай эксплёатацыі сельска-гаспадарчых рабочых, падамо некалькі прыкладаў нагрузкі на аднаго чалавека. Так, адзін рабочы на скотным двары павінен абслугоўваць ня менш 25 дойных кароў, альбо 80 штук маладняку. У сьвінагадоўлі: пры адкорме адзін рабочы павінен абслугоўваць 300 галоў, пры разьвідзеньні 80 матак з парасятамі. На ўвесь год на рабочага даецца 4 кані, на якіх ён павінен працаваць і даглядаць. Праўда, у летні час, калі характар працы патрабуе разьбіўкі коняў па-парна даецца дапамога, часьцей за ўсё падлеткаў.

Мэханізацыя сельскай гаспадаркі Нямеччыны суправаджаецца выцясьненьнем занятай рабочай сілы і большай напружанасьцю працы тых рабочых, якія застаюцца ў гаспадарцы. Наогул становішча сельскай гаспадаркі Нямеччыны цалкам пацьвярджае словы Маркса аб тым, што: „Як у гарадзкой прамысловасьці, у сучасным земляробстве павышэньне прадукцыйных сіл і павялічэньне інтэнсыўнасьці працы купляецца цаной разбурэньня і зьнясіленьня самой рабочай сілы“.

Сучасны крызіс сельскай гаспадаркі Нямеччыны і інш. капіталістычных краін лішні раз паказвае на практыцы, што толькі соцыялізм можа адчыніць прастор і неабмежаваныя магчымасьці для разьвіцьця земляробства, што выхад з тупіку, у які заведзена капіталізмам сусьветная сельская гаспадарка толькі ў пролетарскай рэвалюцыі.

Капітуляцыя перад кандрацьеўшчынай пад шыльдай марксызму

Навукова-Дасьледчы Інстытут с/г. эканоміі ў Маскве, дзе ў свой час акапаліся махровыя контр-рэвалюцыянэры тыпу Кандрацьева, Чаянава, Чалінцава і г. д., зьяўляўся іх апорным пунктам ня толькі для падрыхтоўкі сваіх навуковых кадраў, але і для арганізацыі сіл змагаючыхся за нізрынуцьце савецкай улады і рэстаўрацыю капіталізму.

Вынікі шкодніцкай работы кандрацьеўшчыны адбіваюцца і ў работах, належачых у паасобных выпадках пярэ куністаў. У якасьці канкрэтнага прыкладу магчыма ўказаць на работы т. Пінчука.

Мы маем на ўвазе яго артыкул у часопісе „Савецкае будаўніцтва“ (май 1927 г.), яго рэцэнзію на работу Ждановіча (На аграрным фронте, № 9 1929 г.) і рэцэнзію на кніжку Кісьлякова „Паселкі“ (На аграрным фронте, № 7-29 г.). На ўсіх гэтых работах, хаця яны напісаны ў розныя часы, ляжыць адбітак ідэёлага багажу, узятага ім з кандрацьеўскай школы. У артыкуле „эканамічная ацэнка культуры картофеля в условиях Беларуссии“ (да слова сказаць: ва ўсім артыкуле, які займае 12 старонак, ні разу не ўпамінаецца БССР) т. Пінчук зьдзіўляе нас надта вытрыманым выхалашчваньнем клясавага зьместу дасьледуемых ім эканамічных зьявішч, але за гэтай надклясавасьцю прабіваецца яўна кулацкая ідэалёгія.

У 13 табліцах, якія павінны даць аналіз прыбытковасьці пасеваў бульбы ў розных раёнах БССР, т. Пінчук дае сярэднія даныя на адну гаспадарку па раёнах, не зрабіўшы нават спробы даць клясавы аналіз, прыбгаючы да ўлюбенай анты-марксыцкімі плынямі статыстыкі сярэдніх лічбаў, маючых сваёй мэтай замазаць, затушаваць сапраўдныя клясавыя адносіны.

Праўда, у адной з 13 табліц даецца разьбіўка гаспадарак па пасевах, але з яе т. Пінчук умудрыўся зрабіць кулацкі вывад: „параўноўваючы гэтыя даныя, мы бачым, што на дзесяціну пасеву культуры бульбы траціцца ў два з лішнім разы больш працоўнай сілы як людзкай, так і конскай (!), чым на зернавыя хлябы і толькі па велічыні затрачываемай людзкай сілы бульба ўступае ільну, але за то выйграе ў велічыні конскай сілы, што мае вялікае значэньне ў сялянскай сельскай гаспадарцы, асабліва малазямельнай, дзе паўсюду скарыстаньне конскай сілы недастатковае“ („Савецкае будаўніцтва“, № 5, 1927 г., стар. 37).

Не застанаўліваючыся тут на крытыцы гэтага вываду, як усхваляючага дробную сялянскую гаспадарку, як трудаінтэнсыўную (такую крытыку мы дадзім у далейшым), не застанаўліваючыся такса-

ма на „дробязях“, як прымяненне тэрміну „праца коняй“, мы толькі падкрэсліваем тут, што гэты вывад адрозніваецца антымарксыцкім формальным „бясклясамым“ падыходам да аналізу эканомічных зьявішч.

Чаянаўская спадчынасьць дае сябе адчуваць і ў далейшым, калі Пінчук дае азначэньне катэгорыі чыстага прыбытку ў сялянскай гаспадарцы, калі ён пераходзіць да аналізу пытаньняў арганізацыі гаспадаркі, політыкі цэн, мэтодаў зьнішчэньня аграрнага перанасяленьня, калектывізацыі і г. д.

Катэгорыі „чысты прыбытак“ Пінчук дае такое азначэньне:

„У нашым разуменьні чысты прыбытак будзе выражацца, як вартасьць, якая ствараецца працай сям'і (!), прычым у гэту вартасьць уваходзіць вартасьць рабочай сілы (у марксыцкім разуменьні), ¹⁾ якой адзначаецца ў асноўным рыначная цана рабочай сілы і вартасьць, якая складаецца дадатковай працай у сельскай гаспадарцы“ (т. стар. 37.)

Гэта азначэньне годна для любога кандрацьеўскага падручніка, бо:

а) някрытычна, мэханістычна пераносіць катэгорыі капіталістычнай гаспадаркі (чысты прыбытак) на сялянскую гаспадарку „наогул“ і яшчэ ва ўмовах СССР.

Буржуазнасьць такога мэтодологічнага падыходу вельмі відавочна,

б) Опэруючы чаянаўскімі катэгорыямі „праца сям'і“ т. Пінчук, пратасквае сямейна-працоўную тэорыю з усімі, як далей пакажам, эканоміка-політычнымі вынікамі.

в) чысты прыбытак у т. Пінчука адзначаецца вартасьцю рабочай сілы і вартасьцю, якая ствараецца прыбыткавай працай у сельскай гаспадарцы. Але адкуль узяўся „вартасьць рабочай сілы“ (ды яшчэ „ў марксыцкім разуменьні“) у сялянскай гаспадарцы? Відавочна гутарка ідзе аб кулацкай гаспадарцы. Калі гутарка ідзе аб чыстым прыбытку, як капіталістычнай катэгорыі, дык сапраўды ў марксыцкім разуменьні чысты прыбытак раўняецца аднэй толькі дадатковай вартасьці.

Што т. Пінчук зьяўляецца прыхільнікам сямейна-працоўнай тэорыі, выдаць таксама з аналізу ім раду іншых эканомічных катэгорыяў. Так, пераходзячы да пытаньня арганізацыі гаспадаркі, т. Пінчук піша: „Паколькі ў сучасны момант *унутрыгаспадарчыя фактары*, ¹⁾ а таксама агрыкультурная і эканомічная політыка савецкай улады выклікаюць разьвіцьцё ў сялянскай сельскай гаспадарцы інтэнсыўных і таварных культур, трэба чакаць, што ў бліжэйшыя гады пасеўная плошча пад бульбай, а таксама і прадзільнымі культурамі і травамі будзе мець тэндэнцыю да пашырэньня (стар. 40).

Ітак, унутрыгаспадарчыя фактары (так і прэ вучнем Чаянава)—з аднаго боку, „агрыкультурная і эканомічная політыка савецкай улады“ з другога боку—вось што па т. Пінчуку вызначае структуру і дынаміку разьвіцьця нашай сялянскай гаспадаркі.

Якая роля соц. гораду? Па т. Пінчука роля яго зводзіцца да аднаго з фактараў і прытым па сутнасьці другараднага парадку. Ці могуць „унутрыгаспадарчыя фактары“ дробна-таварнай сялянскай гаспадаркі забясьпечыць сапраўды соцыялістычны шлях разьвіцьця сельскай гаспадаркі? Какі так, то мы маем тэорыю „самацёку“

¹⁾ „Се лев, а не собака,“—казаў К. Пруткоў. „Зразумейце па-марксыцку, а не па-чаянаўску,“ —папярэджвае т. Пінчук.

²⁾ Курсіу наш. У далейшым у цытатах з раб. т. Пінчука курсіу ўсюды наш—Г. А. і Л. О.

ў сацыялістычным будаўніцтве. Калі не, дык гэта значыць, што сацыялістычны шлях разьвіцьця сельскай гаспадаркі немагчымы.

Што гэта тэорыя „ўнутрыгаспадарчых фактараў“, уласьцівая сялянскай гаспадарцы і вызначаючая ў асноўным у т. Пінчука эвалюцыю сялянскай гаспадаркі, зьяўляецца рэакцыйнай тэорыяй, наўрад ці патрэбна гэта даказваць. Т. Сталін па поведзе гэтае тэорыі гаворыць наступнае:

„Соц.-дэмакратычныя тэорэтыкі тыпу Давіда і Герца, прапаведуючыя гэту тэорыю, імкнуліся пры гэтым „опереться“ на той факт, што дробны селянін выносьлівы, церпялівы, гатоў прыняць на сябе любыя рашэньні, толькі каб адстаяць свой кусочак зямлі, што з погляду гэтага ў барацьбе з буйнай гаспадаркай у земляробстве дробна-сялянская гаспадарка праяўляе ўстойлівасьць. Няцяжка зразумець, што такая „ўстойлівасьць“ хужэй усякай няўстойлівасьці. Няцяжка зразумець, што гэта антымарксыцкая тэорыя мае сваёй мэтай толькі адно: усхваленьне і ўмацаваньне капіталістычных парадкаў“ (Сталін „Пытаньні ленызму“, стар. 621).

Неабходна прывесці яшчэ адну цытату, каб паказаць, што т. Пінчук заняў пазыцыю яўна антымарксыцкую па пытаньні аб фактах разьвіцьця дробна-сялянскай гаспадаркі.

„Ці магчыма сказаць, што наша дробна-сялянская гаспадарка разьвіваецца па прыцыпе васьпраіздзтва. Не, гэтага нельга сказаць. Наша дробна-сялянская гаспадарка ня толькі не ажыццяўляе ў сваёй масе штогодна пашыранага васьпраіздзтва, але, наадварот, яна не заўсёды мае магчымасьць ажыццяўляць нават простае васьпраіздзтва“ (Сталін. „Да пытаньня ленызму“ — ст. 616 — выд. 1931 г.), і далей: „Гэта ўнутраная супярэчнасьць знаходзіць сваё вырашэньне ў узбуйненьні гаспадаркі. Але, як яе ўзбуйніць?.. Для гэтага існуе два шляхі. Існуе шлях капіталістычны, які складаецца ў узбуйненьні сельскай гаспадаркі шляхам *насаджэньня* (падкр. намі — А. і О.) у ёй капіталізму...“

Існуе другі шлях, шлях сацыялістычны, які складаецца ў *насаджэньні* колгасаў і саўгасаў у сельскай гаспадарцы“... (Сталін) і далей т. Сталін гаворыць: „Стала быць пытаньне стаіць так: або адзін шлях, або другі шлях, або назад да капіталізму, або *ўперад да сацыялізму*.“

Ніякога трэцяга шляху няма і ня можа быць. Тэорыя „роўнавагі“ ёсьць спроба намеціць трэці шлях. І іменна таму, што яна разьлічана на трэці (ня існуючы) шлях, яна зьяўляецца ўтопічнай, антымарксыцкай“ (Сталін — 167).

Тэорыя „ўнутрыгасп. фактараў“ т. Пінчука, якраз і зьяўляецца і тэорыяй ўстойлівасьці дробнай сялянскай гаспадаркі, тэорыяй, прапаведваючай магчымасьць трэцяга шляху, і значыць, гэтая анты-марксыцкая тэорыя мае сваёй мэтай адно: „усхваленьне і ўмацаваньне капіталістычных парадкаў“ (Сталін).

Такая-ж стаўка на капіталістычныя элементы ў т. Пінчука, калі ён пераходзіць да аналізу сутнасьці і ролі земляўпарадкаваньня.

Тав. Пінчук піша: „Неабходнай умовай арганізацыі правільнага плодасьмену зьяўляецца аб'яднаньне ўсіх дробных палосак гаспадаркі, ці ажыццяўленьне так званага земляўпарадкаваньня“ (стар. 40) ці ў другім месцы на стар. 45 ён піша: „пераход да правільнага плодасьмену магчымы толькі пры ўпарадкаваньні і земляўпарадкаваньні праз зьвэрстваньне існуючай у даны час дробнапалосіцы“.

Якая эканомічная сутнасьць такога земляўпарадкаваньня, т. Пінчук? Так, зьвэрстваньне дробнапалосіцы таксама магчыма двума шля-

хамі: як шляхам стварэння хутароў, атрубоў, дробных пасёлкаў, так і шляхам калектывізацыі.

Паколькі тав. Пінчук ня звязвае гэту праблему з калектывізацыяй, дык, відавочна, што звёрстваньне мысліма толькі другім шляхам, шляхам капіталістычным.

Трэцяга не дано т. Пінчук!

Кандрацьеўскае разуменьне паказвае т. Пінчук і тады, калі ён пераходзіць да праблемы спецыялізацыі сельскай гаспадаркі.

Ставячы пытаньне: арганізацыя якіх севазварота ва ўмовах БССР будзе найбольш рацыянальнай, т. Пінчук адказвае: „Той ці іншы тып севазваротаў абумоўліваецца натуральна-гістарычнымі і эканамічнымі фактарамі, а так як гэтыя фактары ў розных раёнах неаднолькавы, дык і гэтыя севазвароты, павінны быць розныя. Уводзячы той ці іншы севазварот, неабходна выходзіць з *асноўнага напрамку* сельскай гаспадаркі данага раёну (стар. 40). Па-першае, што мае на ўвазе т. Пінчук, калі ён гаворыць аб розных эканамічных фактарах у розных раёнах. Вышэй мы бачылі, што па т. Пінчуку разьвіцьцё сялянскай гаспадаркі азначаецца ўнутрыгаспадарчымі фактарамі, а таксама агрыкультурнай і эканамічнай політыкай савецкай улады. Наўрад ці будзе т. Пінчук супярэчыць таму становішчу, што політыка савецкай улады выходзіць з адзінага прынцыпу пабудовы соцыялізму ў нашай краіне. Гэта, аднак, не выключае, а наадварот, мяркуе неабходнасьць рознастайнасьці форм і мерапрыемстваў па ажыццяўленьні гэтай політыкі ў розных рэспубліках і раёнах СССР. Адсюль відаць, што пад рознымі эканамічнымі фактарамі т. Пінчук разумее толькі ўнутрыгаспадарчыя фактары, а не агрыкультурную і эканомполітыку савецкай улады. Значыць, раней т. Пінчук міласьціва ўключыў агрыкультурную і эканомполітыку савецкай улады, як адзін з фактараў, адзначаючых разьвіцьцё сялянскай гаспадаркі. Цяпер-жа політыка савецкай улады адкідваецца зусім і застаецца ў сьвеі няпрыкрытай аголенасьці *чаянаўская тэорыя ўнутрыгаспадарчых фактараў*.

Па-другое, ўнутрыгаспадарчыя, то бш „эканамічныя фактары“, па т. Пінчуку, розныя толькі па розных раёнах. Выходзіць, што ў адным і тым-жа раёне ня можа быць розных тыпаў севазвароту ў кулацкай і бядняцкай гаспадарцы, бо ў гэтых гаспадарках, па т. Пінчуку, эканамічныя фактары аднолькавы.

Не гаворачы ўжо аб гэтай таемнасьці сьцьвярджэньня т. Пінчука аб неаднолькавасьці „эканамічных фактараў“ у розных раёнах, т. Пінчук па сутнасьці тут аднаўляе тэорыю контр-рэвалюцыйнага нацыяналізму аб „самабытнасьці“ Беларусі, аб неабходнасьці „пабудовы мясцовай беларускай сельска-гаспадарчай эканоміі“ (Кісьлякоў),— ён аднаўляе тут яўна кандрацьеўскія ідэі ў адносінах задач савецкай улады і ў галіне раэнаваньня і спецыялізацыі сельскай гаспадаркі.

Тав. Пінчук прапануе пры вырашэньні праблемы спецыялізацыі сельскай гаспадаркі выходзіць толькі з складзенага у тым ці іншым раёне асноўнага напрамку сельскай гаспадаркі, зусім ня ўлічаючы, ня звязваючы гэтай праблемы з задачай соцыялістычнага будаўніцтва ў цэлым, — аднаўляе кандрацьеўскае разуменьне ўзаемаадносін паміж прогнотам і дырэктывай, зводзячы ролю плянаваньня толькі да вучоту *складзенага ўжо напрамку* і абмежаваньня ролі пролетарскай дзяржавы ў раэнаваньні сельскай гаспадаркі прыстасаваньнем да ўжо складзенага напрамку ў галіне сельскай гаспадаркі. Актыўная роля пролетарскай дзяржавы ігноруецца, замест яе дана тэорыя „самацёку“ ў галіне спецыялізацыі сельскай гаспадаркі.

Гавораць аб зьвёртваньні палосак, аб спецыялізацыі сельскай гаспадаркі, аб якім шляху разьвіцьця, на якую гаспадарку арыентуецца т. Пінчук. Па сутнасьці сам т. Пінчук дае адказ на гэта пытаньне. Ён піша, што „ў раёнах з прамысловай пераапрацоўкай бульбы (Менічына, Магілёўшчына і частка Палесься) гаспадарка пры пасеўнай плошчы бульбы прыкладна каля адной дзесяціны, будзе мець магчымасьць даваць бульбу на рынак“ (стар. 4). Калі ўлічыць, што сам т. Пінчук адзначае, што ў Беларусі пасеўная плошча бульбы складзе 11% усёй пасеўнай плошчы, можна адразу ўпэўніцца ў тым, што ён арыентуецца на гаспадарку з 10-11 дзесяцінамі *пасеву*.

У другім месцы ён піша: „масавы пераход сялянскіх гаспадарак да бульба-травопольных севазваротаў (з бульба-ільняным варыянтам), ня гледзячы на значныя іх пераважнасьці, адразу будзе некалькі цяжкім, бо, акрамя некаторай сваёй структурнай складанасьці, гэтыя севазвароты патрабуюць значнага капітала-ўкладаньня ў выглядзе рабочай сілы(!), насеньня, угнаеньня і с/г. прылад. Пагэтану пераход да іх будзе лягчэй адбывацца праз больш простыя севазвароты, як, напрыклад, чатырохпольны“ (стар. 41).

Не застаўляючыся на такіх „марксыцкіх“ сьцвярджэньнях, як „капіталістычнае ў выглядзе рабочай сілы“, што т. Пінчук аднаўляе чаянаўскую тэорыю „варыянтаў“, адначым толькі тую азбучную ісьціну, што ня ўвязваючы праблемы арганізацыі гаспадаркі з праблемай калектывізацыі, т. Пінчук арыентуецца на такія гаспадаркі, якія могуць сапраўды зрабіць вялікія капіталаўкладаньні, г. зн. на кулацкія гаспадаркі.

Ня будзем застаўлявацца таксама на тым факце, што т. Пінчук пры аналізе прычыны распаўсюджваньня пасеваў бульбы да вайны ў Беларусі, не ўспамінае аб вялікай ролі буйнага панскага земляўладаньня.

Пярэйдзем цяпер да крытыкі разуменьня т. Пінчуком сутнасьці мэтадаў жываньня аграрнай перанаселенасьці ў БССР.

Тав. Пінчук абсалютна не зразумеў эканамічнай сутнасьці аграрнага перанасяленьня і пагэтану прышоў да тыпова-кандрацьеўскіх вывадаў у адносінах шляхоў жываньня аграрнага перанасяленьня.

Тав. Пінчук у распаўсюджваньні пасеваў бульбы, труда-інтэнсыфікацыі бачыць шлях жываньня аграрнага перанасяленьня. Ён піша: „бульба-пераапрацоўваючая прамысловасьць мае яшчэ большае значэньне, як стымул да інтэнсыфікацыі сельскай гаспадаркі, дапамагаючы пашырэнню бульбы і скарыстаньню зернавых, а гэта *рацыяналізуе зернавую гаспадарку* і падрыхтоўвае яе да плодзьменну (стар. 44), ці ў іншым месцы у *ывадах* свайго артыкулу ён піша: „Беларусь, як найбольш аграрна перанаселеная з усіх рэспублік СССР, павінна па *скораным тэмпам* пайсьці па шляху *інтэнсыфікацыі сельскай гаспадаркі, праз пашырэнне пасеўнай плошчы інтэнсыўных культур*. У натуральна-гістарычных умовах найбольш адпаведнай зьяўляецца культура бульбы (стар. 45).

Разуменьне трудаінтэнсыфікацыі, як шляху жываньня аграрнага перанасяленьня ў дробнай сялянскай гаспадарцы, выходзіць з няправільнага разуменьня асаблівасьцяў гэтага зьявішча, як выніку праніканьня капіталістычных адносін у сельскую гаспадарку, дзе вельмі вялікія яшчэ былі перажыткі фэўдальна-прыгонніцкіх адносін, якія тармазілі разьвіцьцё капіталізму ў сельскай гаспадарцы. Ленін кваліфікуе аграрнае перанасяленьне, як „штучнае перанасяленьне“, штучнае ў сэнсе спадчыннага ўтрыманьня тых прыгонных адносін, якія даўно

перажылі сябе і *не змаглі-б* пратрымацца без экзэкуцыі, расстрэлаў, карацельных экспэдыцый і г. д. Усякае сур'ёзнае палепшаньне ў становішчы масы, усякі сур'ёзны ўдар прыгонным перажыткам нямінуча падарвалі-б гэтае перанасяленьне вёскі" (том IX, стар. 664).

Як рассасваецца аграрнае перанасяленьне ва ўмовах СССР— т. Пінчук выходзіць з таго становішча, што ўвядзеньне інтэнсыўных культур „рацыяналізуе“ сельскую гаспадарку, зьяўляецца панацый ад усяго нядобрага, робіць яе ўстойлівай.

Мы маем тэорыю ўстойлівасьці дробнай сялянскай гаспадаркі, усхваленьне дробных гаспадарак, як гаспадарак з вялікай трудаінтэнсыўнасьцю, неразуменьне, што гэта барбарскае раскраданьне чалавечай сілы зьяўляецца вынікам наяўнасьці дробнай, пакрышанай сялянскай гаспадаркі з усімі выцякаючымі адсюль вынікамі.

„Бесканцовае раздрабленьне сродкаў вытворчасьці і абасабленьне саміх вытворцаў. Вялізарная растрата чалавечай сілы. Узростаючае пагоршаньне ўмоў вытворчасьці і уздаражаньне сродкаў вытворчасьці— неабходны закон парцэлярнай уласнасьці. Для гэтага спосабу вытворчасьці няшчасьце ў ураджайныя годы“ (Кап. т. ч. II, стар. 336).

Ва ўмовах панаваньня капіталізму аграрнае перанасяленьне можа быць жыта на аснове капіталістычнага разьвіцьця сельскай гаспадаркі, ператварэньня поўпролетарскіх мас сялянства ў пролетарыяў, якія живуць выключна ад продажу сваёй рабочай сілы таму, хто можа „зрабіць значныя капітала-ўкладаньні ў выглядзе рабочай сілы, насеньня, угнаеньня і г. д.“ (Пінчук).

Ва ўмовах СССР, паколькі т. Пінчук ня звязвае праблему зжыцьця аграрнага перанасяленьня з праблемай індустрыялізацыі і калектывізацыі, дык зусім відавочна, што ён ставіць стаўку якраз на капіталістычны шлях разьвіцьця с.г., як мэтад зжываньня аграрнага перанасяленьня СССР.

Зноў-жа, т. Пінчук, трэцяга шляху няма!

У канцы артыкулу т. Пінчук усё-такі ўспомніў аб калектывізацыі. Прывядзем гэта месца поўнасьцю. Константуючы, што „зусім адсутнічае коопэрацыйная вытворчасць і пераапрацоўка бульбы (бульб. коопэрацыя)“ Пінчук гаворыць далей: „Ня прыходзіцца шмат казаць, наколькі важнае значэньне мае гэта коопэрацыя ў справе падняцьця малазямельнай сялянскай гаспадаркі, у калектывізацыі яе. Прыкладам можа служыць бульба-коопэрацыя цэнтральнага прамысловага раёну (Яраслаўская, Кастрямская, Уладзімірская і інш. губ.), ахопліваючыя да 25.000 сялянскіх гаспадарак пераважна малазямельных“. І ў сувязі з гэтым т. Пінчук высювае наступную задачу: „Неабходна прапагандаваць яе (бульбакоопэрацыю—А. і О.) сярод сялянскага насельніцтва, а таксама знайсці грашовыя сродкі для аказваньня дапамогі ў выглядзе крэдыту насельніцтву (якому? —А. і О.), жадаючаму стварыць бульба-коопэратыўныя аб'яднаньні (стар. 46).

Вышэйпаказаныя цытаты гавораць аб тым, што т. Пінчук гаворыць не аб той коопэрацыі, якая зьяўляецца шляхам да калектывізацыі сельскай гаспадаркі, соцыялістычнай рэканструкцыі с.г. вытворчасьці, а аб коопэрацыі, якая па Чаянаву павінна ўзмацняць індывідуальную гаспадарку, як індывідуальнае, што ў яго, як і ў Кандрацьева лезунг „калектывізацыі“ рэальна зводзіцца да коопэраваньня“ (Кандрацьеў). Што гэта іменна так, відаць з таго, што, па-першае, т. Пінчук бярэ праблему „коопэрацыі“ ў незалежнасьці ад праблемы соцыялістычнай індустрыялізацыі.

Па-другое, з таго, што ён прапануе прапандаваць ідэю коопэрацыі сярод сялянскага насельніцтва, „аказання крэдыту насельніцтву, жадаючаму стварыць коопэратыўныя аб'яднаньні“.

Наўрад ці прыходзіцца сумнявацца ў тым, што такая коопэрацыя, у якой удзельнічае ўсё насельніцтва, зьяўлялася-б апорным пунктам кулацтва для эканомічнай і політычнай барацьбы супроць дыктатуры пролетарыяту, пунктам садзейнічаючым закабаленьню мільёнаў сярэдніх і бядняцкіх мас кулацтвам.

Эканомічная і політычная праграма кандрацьеўшчыны, разгорнутая т. Пінчуком, ня была-б закончана, калі-б адсутнічаў пункт аб політыцы цэн, правадзімай партыяй і савецкай уладай. Тав. Пінчук і гэтага пытаньня ня кінуў бяз увагі.

Раючы інтэнсыфікацыю сельскай гаспадаркі, як меру рацыяналізуючую зернавую гаспадарку, т. Пінчук піша: „Неабходнай прадпосылкай для разьвіцьця гэтага значэньня бульба-пераапрацоўваючай прамысловасьці зьяўляецца спрыяючы ўзровень цэн на бульбу, які забяспечвае рэнтабельнасьць вытворчасьці бульбы ў сельскай гаспадарцы. Сучасныя цэны на бульбу, хаця і вышэй даваенных, але параўнальна з цэнамі на іншыя сельска-гаспадарчыя продукты, яны менш спрыяючыя. Як ужо паказвалася, у мэтах зьніжэньня сабекошту адзінкі прадукцыі крухмальнай прамысловасьці і мяркуецца зьніжэньне цэн на бульбу з 30 к. у 1925/26 г. да 18 к., 1929,30 г. за пуд. Напэўна, у сувязі з паляпшаючымся становішчам народнай гаспадаркі ў цэлым, з падняцьцем вытворчасьці працы належыць чакаць зьніжэньня цэн як на сельскагаспадарчыя тавары, так і прамысловыя, да чаго і накіравана эканомічная політыка савецкай улады. Але ўсе-ж такі пры зьніжэньні цэн на бульбу неабходна захоўваць вялікую асьцярожнасьць, каб гэта зьніжэньне не адбілася адмоўна на вытворчасьці данай культуры“ (стар. 44). Інакш кажучы, у той час, калі партыя і савецкая ўлада ўзялі рашучы курс на зьніжэньне цэн, т. Пінчук лічыць неабходным папярэдзіць „асьцярожней на паваротах“.

Тав. Пінчук у даным пытаньні адзначыў настроі кулацкіх элемэнтаў вёскі, зацікаўленых у так званай „справядлівай цане“ для збытаемай прадукцыі.

Інакш кажучы, т. Пінчук сумесна з усімі кандрацьеўцамі змагаецца за павышэньне цэн на с.г. продукты, пужаючы дэградацыяй сельскай гаспадаркі, скарачэньнем пасеваў і г. д.

У аснове ўсёй сыстэмы поглядаў, разгорнутых у гэтым артыкуле т. Пінчука, ляжыць кандрацьеўскае разуменьне савецкай эканомічнай сыстэмы, як адной з форм таварна-грашовай гаспадаркі. Адсюль у яго падыход да эканомічных зьявішч ня з пункту погляду патрэбнасьці соцыялістычнага будаўніцтва, а з пункту погляду ўнутры-гаспадарчых фактараў індывідуальнай (чытай кулацкай) сялянскай гаспадаркі.

Даючы эканомічную ацэнку культуры бульбы ва ўмовах Беларусі, т. Пінчук пагэтаму выходзіць, па-першае, з аналізу чыстага прыбытку, атрымліваемага сялянскай сям'ёй, па-другое, з даваеннай ролі, якую адыгрывалі пасевы бульбы і бульба-пераапрацоўваючая прамысловасьць (т. Пінчук малюе радужныя пэрспэктывы разьвіцьця вінакуранай прамысловасьці).

Адсюль пры вырашэньні праблемы спецыялізацыі і раёнаваньня сельскай гаспадаркі, праблемы цэн на бульбу і г. д. т. Пінчук выходзіць не з задачы соцыялістычнай рэканструкцыі с.г. Наадварот, як верны вучань кандрацьеўска-чаянаўскай школы, ён выходзіць толькі з ужо ўстанавіўшайся спецыялізацыі, з даваенных прапорцый у разь-

меркаваньні працы паміж асобнымі галінамі народнай гаспадаркі; адсюль і адпаведная політыка цэн.

У аснове ўсёй гэтай мэтадологіі ляжыць небезьвядомая мэханістычная тэорыя роўнавагі, зьяўляючаяся тэарэтычнай зброяй контрэвалюцыйнай кандрацьеўшчыны і правага ўхілу ўнутры партыі.

Усе гэтыя кандрацьеўскія ідэі практыкай соцыялістычнага будаўніцтва былі зьмецены, бо наша плянавае рэгуляваньне зусім ня зводзіцца да прадугледжаньня аб'ектўных тэндэнцый рынку, а выказвае волю пролетарыяту, які паставіў сабе задачу пабудаваць соцыялізм.

Неабходна зразумець, што „політыка ёсьць канцэнтраванае выяўленьне эканомікі“, што „політыка ня можа ня мець прышынства над эканоміяй. Разважаць інакш, значыць, забываць азбуку марксызму“ (Ленін—3, выд., том XXVI, стар. 126).

Гэтыя словы, накіраваныя ў свой час супроць Бухарына і Троцкага, могуць быць з посьпехам прыменены і адносна т. Пінчука, не зразумеўшага суадносін паміж момантамі прогнозу і дырэктывы ў галіне плянаваньня.

Надта цікава супадзеньне пункту погляду т. Пінчука з ідэямі, разьвіваемымі ў кніжцы „Сельская гаспадарка БССР і мерапрыемствы па яе аднаўленьні“, выд. у 1925 г. пад рэдакцыяй Прышчэпава пры ўдзеле небезьвядомых І. А. Кісьлякова, Ждановіча і Шыцькоўскага (характэрна, што гэты Шыцькоўскі запрошаны т. Пінчуком чытаць лекцыі па с/г. эканоміі з С/Г. Акадэміі).

Такім чынам, мы бачылі, што ў вышэйпрыведзенай працы т. Пінчук цалкам і поўнасьцю стаіць на пазыцыі кандрацьеўшчыны. Падрабязныя погляды т. Пінчук разьвівае ў сваіх рэцэнзіях на кнігі Ждановіча і Кісьлякова.

Так, у часопісе „На аграрным фронце“ № 9, за 1929 г. т. Пінчук у рэцэнзіі на кніжку Ждановіча: „Да пытаньняў абумоўліваньня разьвіцьця рыначнага сьвінаводзтва ў Беларусі“ піша: „Прадстаўнікі марсыцкай школы тэарэтычнай эканоміі стаяць на тым пункце погляду, што гаспадарчая сыстэма пераходнага пэрыоду СССР карэнным чынам адрозьніваецца ад гаспадаркі буржуазнай грамады, бо ў першай попелч з існуючымі яшчэ катэгорыямі грамады (грошы, цана, рынак) існуе новая катэгорыя, уласьцівая толькі арганізаванай грамадзе — плян. Апошні, дапамагаю ўсякіх рычагоў — дзяржпрамысловасьці, транспарту, фінансаў, крэдыту і г. д. пранікае на рынак, падпарадкоўвае яго сабе.

Значыцца, рынак, адыгрываючы яшчэ рэгулюючую ролю ў гаспадарчай сыстэме СССР, падпарадкоўваецца дзяржаўнаму пляну, выступаючаму ў ролі гегемона ў рэгуляваньні гаспадаркі. Адначасова з узростам соцыялістычнага сэктару народнай гаспадаркі СССР узмацняецца рэгулюючая роля пляну і пасьлабленьне гэтай ролі з боку рынку. Адсюль з няўхільнасьцю выцякае адміраньне фэтышызму рыначных адносін. „Толькі асаблівыя сымпаты аўтара“, піша далей т. Пінчук, пераходзячы да крытыкі Ждановіча, „да буржуазных адносін не дазваляюць яму зразумець гэтай ісьціны і застаўляюць яго сьцьвярджаць, што рынак у нашых умовах мае такую ж уладу, як і ў краінах капіталістычнага сьвету. Гэтым самым аўтар хоча паказаць, што ў гаспадарчай сыстэме СССР нічога асаблівага ў параўнаньні з буржуазнай гаспадаркай не адбылося“. Просім прабачэньня ў чытача за тое, што мы прывялі занадта даўгія вытрымкі з ацэнкі т. Пінчука. Мы прывялі іх для таго, каб паказаць, што пры ўсёй блытаніне і хаосе ідэй, пануючых у гэтых цытатах, пры ўсіх іх супярэч-

насьці, мы маем тут усе-такі азначаную канцэпцыю разуменьня савецкай гаспадаркі, зьяўляючайся ўпаўне лёгічным працягваньнем вышэй разабранага артыкулу. Кідаецца перш за ўсё ў вочы той факт, што т. Пінчук на пазыцыі тэорыі двух рэгулятараў, бо па т. Пінчуку ў СССР поплец з існуючымі яшчэ катэгорыямі таварнай грамады існуе новая катэгорыя—плян, прычым узаемаадносіны паміж імі зводзяцца да таго, што плян праз сыстэму рычагоў пранікае на рынак. Па-другое, т. Пінчук ня бачыць дваістасьці прыроды нашых рыначных адносін, увесь час утоесамлівае рынак са стыхіяй, што зьяўляецца характэрным для кандрацьеўскай школы. Адсюль, бачачы, што плян скарыстоўвае рыначную форму, ня бачыць барацьбы пляну са стыхіяй. Што павінны азначаць катэгорыі: грошы, цана і рынак, якія працягваюць сваё існаваньне. Гэта азначае ў пераводзе на язык клясавых адносін, што праблема „хто—каго“ ўжо ў гэты пэрыод была вырашана ў карысьць соцыялізму, т. Пінчук не разумее, што рыначная стыхія параджае капіталістычныя адносіны; не разумее, што капіталізм, параджаемы стыхіяй рыначных адносін, прадстаўляе сабой другі тып васьпраіздзтва вытворчых адносін, адсюль па т. Пінчуку ні аб якой сур'ёзнай барацьбе з капіталістычнымі элемэнтамі за плянаваньне ў савецкай сыстэме, за соцыялізм ня можа быць і гутаркі. Паступовае пранікненьне пляну праз сыстэму рычагоў на рынак прывядзе да паслабленьня гэтай рэгулюючай „ролі з боку рынку“. Так уяўляе сабе т. Пінчук плян набудовы соцыялізму праз мірнае ўрастаньне капіталізму ў соцыялізм. Перад намі тыпова мэханістычная мэтодолёгія ў прымяненьні да аналізу савецкай гаспадаркі з усімі выцякаючымі адсюль права-опартуністычнымі вывадамі ў адносінах палітыкі партыі.

Тэорыя гэта ўпушчае з віду тое, што за так званымі „скрынкамі“ стаяць клясы, што рух гэтых „скрынак“ адбываецца ў парадку заядлай клясавай барацьбы, барацьбы на жыцьцё і сьмерць, барацьбы па прынцыпу „хто—каго“ (Сталін). Тав. Пінчук не зразумеў сапраўднай законамернасьці савецкай гаспадаркі, ня можа даць сапраўды марксыцка-ленінскай крытыкі кандрацьеўшчыны, бо спрэчка ў яго з кандрацьеўшчынай ідзе толькі аб колькаснай ролі пляну і стыхіі, а не аб якасным баку. Калі ўзяць Юроўскага, дык ён прызнае савецкую эканоміку адной з форм таварна-грашовай гаспадаркі, прызнаючы, аднак, і тое, што ў СССР форма таварнай гаспадаркі падпадае некаторай модыфікацыі пад уплывам таго факту, што сродкі вытворчасьці належыць пролетарскай дзяржаве. Значыць, няверна, што кандрацьеўцы ня бачаць нічога асаблівага ў савецкай сыстэме ў параўнаньні са звычайнай буржуазнай гаспадаркай, як гэта паказвае рэцэнзэнт Ждановіча, т. Пінчук: гэта замазваньне сапраўдных контр-рэволюцыйных поглядаў кандрацьеўшчыны. Кандрацьеўцы бачылі асаблівасьці савецкай сыстэмы і змагаліся за закон кошту супроць дыктатуры пролетарыяту, супроць пляну, якія па іх поглядахс кажалі і не даюць вольна дзейнічаць рыначным законам конкурэнцыі, цэн і г. д. Што Ждановіч і рэцэнзэнт яго т. Пінчук мэтодолёгічна аднолькава падыходзяць да аналізу савецкай гаспадаркі—гэта відаць з наступнага палажэньні, якое выстаўляецца т. Пінчуком у гэтай рэцэнзіі. „Ставіць сучаснае разьвіцьцё сельскай гаспадаркі ў СССР—піша т. Пінчук—толькі ў залежнасьць ад разьвіцьця рынку, цэн, як гэта робіць аўтар, і гэтым устанаўліваць аналёгію ў разьвіцьці сучаснай сельскай гаспадаркі Саюзу і даваеннай Расіі будзе па меншай меры немагчыма. Тут з боку аўтара праяўляецца ўжо констатаванае намі ігнораваньне ролі на арганізацыю сельскай гаспадаркі дзяржаўнага пляну, ролі дзяржаўных мерапрыемстваў“

(стар. 136). Так, з паданай цытаты відаць, што т. Пінчук ставіць разьвіцьцё савецкай гаспадаркі ў залежнасьць ад рыначнай стыхіі і ад пляну, прычым яны рэгулююць савецкую гаспадарку. Значыць, розьніца паміж т. Пінчуком і Ждановічам толькі ў тым, што ў Ждановіча адзін рэгулятар—рынак, а ў т. Пінчука два роўнапраўных рэгулятары — рынак і плян.

Ніколі мы не адмаўлялі наяўнасьці ў нашай гаспадарцы элемэнтаў стыхійнасьці, але рэгулятарам заўсёды зьяўляўся і зьяўляецца плян, змагаючыся з стыхіяй і яе перамагаючы, што ў практыцы клясавай барацьбы азначае суцэльную колектывізацыю і ліквідацыю кулацтва, як клясы на гэтай базе, азначае пабудову соцыялізму ў нашай краіне.

У т. Пінчука ў пытаньні рэгуляваньня савецкай гаспадаркі тыповая тэорыя „роўнавагі“, тэорыя роўналежнага руху дзьвюх скрынак.

Зразумеўшы, такім чынам, сутнасьць нашых рознагалосьцяў і барацьбы з кандрацьеўцамі, т. Пінчук ня мог ускрыць і даць правільную ацэнку кніжцы Ждановіча, як кандрацьеўшчыне ў цэлым. Зусім гармоніруе і зьяўляецца лёгка на паступовым, калі Пінчук дае такую ацэнку імкненьню кандрацьеўцаў, якія па т. Пінчуку зводзіліся да „спробы кандрацьеўшчыны“ ўнесці свае корэктывы да асноўнага курсу гаспадарчага разьвіцьця СССР*.

Сапраўды, гэта крытыка не кандрацьеўшчыны, як контр-рэвалюцыйнай, варожай марксызму плыні, а гэта крытыка якойсьці „кандрацьеўшчыны“ ў двухкосьсях, як піша т. Пінчук, кандрацьеўшчыны, якая ставіць сабе мэтай толькі „ўнесці папраўкі да асноўнага курсу гаспадарчага разьвіцьця СССР“. Ня бачачы праблемы „хто — каго“, т. Пінчук мімаволі прымушаны крытыкаваць Ждановіча і кандрацьеўшчыну ў цэлым, не як політыку кулацтва, распачна змагаючыся з савецкай уладай за рэстаўрацыю капіталізму, а як вынік неразуменьня, моў, асаблівасьцяў савецкай эканомікі. Гэта крытыка не ваяўнічага марксызму, а крытыка, змазваючая ўсю політычную вастрату спрэчак. Спрэчка паміж Ждановічам і т. Пінчуком ідзе, як спрэчка паміж людзьмі, стаячымі, як мы ўбачым, на адной ідэалёгічнай пазыцыі, якія спрачаюцца толькі аб колькасным значэньні пляну гісторыі.

Не даючы сапраўднай разгорнутай крытыкі, абмяжоўваючыя выхаваньнем асобых месц крытыкуемых аўтараў, т. Пінчук па сутнасьці змазвае контр-рэвалюцыйную сутнасьць програм, разгорнутых кандрацьеўцамі: Ждановічам, Кісьляковым. У гэтым мы ўпэўнімся пры разглядае яго ацэнкі на кнігу Кісьлякова „Пасёлкі“. У пачатку аргыкулу ён дае такую агульную характарыстыку работы Кісьлякова: „Жаданьне аўтара злучыць дыялектычна-матэрыялістычную канцэпцыю Маркса, Энгельса, Леніна з ідэалістычнай канцэпцыяй Маха-Пуанкарэ ні да чаго іншага, як да вульгарнага эклектызму, прывесці ня можа“ (На аграрным фронце № 7. 1929 г., стар. 138). Кісьлякова ваяўнічага контр-рэвалюцыянэра, процістаўляючага марксызму разгорнутую ідэалёгічную канцэпцыю, ідэаліста Кісьлякова, заяўляючага, што „вельмі шкодна ганяць дасьледчую думку на худыя палі абстракцыі, „прызываючага“ на шлях эмпірычна-статыстычнага дасьледваньня“. — т. Пінчук абвінавачвае толькі ў эклектызьме. Аб рабоце Кісьлякова т. Пінчук піша, што яна „ня можа прэтэндаваць на ідэалёгічную вытрыманасьць“¹⁾.

Кісьлякова, які рэкомэндуе чытачам кнігу Пуанкарэ „Навука і гіпотэза“, як глыбокую па зьмесьце і бліскучую па выкладаньні“, што „мы

¹⁾ Азначым яшчэ адну памылку т. Пінчука. Ён ужо ў 1929 г. заявіў, што Кандрацьеўшына атрымала дастатковы адпор з боку марксыцкай школы. Т. Пінчук, відаць, цытаваныя намі яго рэцэнзы прылічвае да гэтай самай „марксыцкай школы“.

можам падняцца вышэй толькі дзякуючы матэматычнай індукцыі, якая адна можа навучыць нас чаму-небудзь новаму і г. д. Кісьлякова, аб'яўляючага катэгорыю прычынасьці паняцьцем прымітыўным" (стар. 9), што строга навуковае выкладаньне ня ведае — „прычына“, а толькі „законаўпарадкаваньне залежнасьці“, што прычинная законаўпарадкаваньне зьяўляецца спэкуляцыйнай містыкай“ і г. д. Кісьлякова, які прапагуандуе, як гэта легка можна ўбачыць, сугуба неокантыянскія ідэалістычныя ідэі, — Пінчук абвінавачвае ў эклектызьме і ліша, што работа Кісьлякова „ня можа прэтэндаваць на ідэалёгічную вытрыманасьць“, несправядліва абвінавачвае Кісьлякова ў жаданьні злучыць дыалектычны мэтад Маркса — Леніна з ідэалістычнай канцэпцыяй Маха¹⁾.

Няправільнасьць крытыкі, якая даецца т. Пінчуком кнігі Кісьлякова „Пасёлкі“, не выпадкова. Толькі стоячы на марксыска-ленінскіх пазыцыях можна даць сапраўдную разгорнутую крытыку буржуазных поглядаў Кісьлякова. Між тым т. Пінчук па раду пытаньняў сам становіцца на пункт погляду Кісьлякова. Чаго варта, напрыклад, такое палажэньне, высуўваемае т. Пінчуком. „Відавочна аўтар (г. зн. Кісьлякоў—А. і О.) недастаткова разумее значэньне слова „тэхніка“. Напомнім яму, што тэхніка ёсьць ступень панаваньня чалавека над сіламі прыроды. Форма-ж зямляўладаньня ёсьць паняцьце *юрыдычнага* парадку, звязанае з вядомай грамадзкай формацыяй, значыць, яно павінна быць аднесена да соцыяльнага“ (стар. 139). Тав. Пінчук выявіў, па-першае, мэханістычнае разуменьне катэгорыі вытворчых сіл, якія хаця сапраўды паказваюць ступень панаваньня чалавека над прыродай, яе якія зусім ня тожсамы тэхніцы. Вытворчыя сілы складаюцца, акрамя сродкаў вытворчасьці, таксама з рабочай сілы ў вядомым злучэньні гэтых элемэнтаў вытворчасьці, г. зн. ужо дапушчаюцца і вядомыя грамадзкія формы, азначаныя грамадзкія ўмовы вытворчасьці. Тав. Пінчук тут стаў на пункт погляду мэханістаў, калі утвораў вытворчыя сілы і тэхніку. Па-другое, т. Пінчук выявіў тыпова-буржуазна-юрыдычную думку, калі трактуе зямлякарыстаньне і зямляўладаньне, як юрыдычныя катэгорыі, і на падставе гэтага ён адносіць зямлякарыстаньне і зямляўладаньне да соцыяльных катэгорый. Значыць, соцыяльныя катэгорыі ў т. Пінчука выступаюць, як юрыдычныя. Гэткая трактоўка катэгорыі зямлякарыстаньня і зямляўладаньня зьбіжаюць пазыцыю т. Пінчука з пазыцыяй т. Кісьлякова. У гэтым лёгка ўпэўніцца, хаця-б на падставе наступнай цытаты, узятай намі з кніжкі Кісьлякова „Пасёлкі“: „Жыцьцё не адкрэсьліла пэўнай і сталай сувязі паміж рознымі соцыяльна-эканамічнымі групамі сялянства, пастолькі

1) Сам т. Пінчук разумее арыгінальна дыалектычны мэтад Маркса, як „ўключаючага ў сабе і канкрэтнае і абстрактнае, — дэдукцыю і індукцыю“. Далей т. Пінчук нявінна цытуе Леніна які, па яго думцы, характарызуе ўсеагульнае, „якое ўключае ў сябе багацьце асаблівага індывідуальнага асобнага“, не прымячаючы, што Ленін нізводзіць дыалектычны мэтад Маркса да дэдукцыі і індукцыі. Да таго-ж т. Пінчук зусім не разумее суадносін паміж канкрэтным і абстрактным, з аднаго боку, дэдукцыяй і індукцыяй, з другога, бо гэтыя суадносіны ён зводзіць да тожскасьці.

Мы тут ня можам абыйсьці маўчацьнем факт скрыўленьня цытаты з IX Ленінскага зборніку. Прывядзем сапраўдны тэкст. Ленін гаворыць аб усеагульным, „якое *ваплівае*“ (курсіў наш — А. і О.) у сябе багацьце асаблівага, індывідуальнага, асобнага. Т. Пінчук слова „ваплівае“ замяніў словам „ўключае“. Ці ведае т. Пінчук, як называюцца такія прыёмы цытаваньня.

Да ведама т. Пінчука.

У XII Ленінскім зборніку на 325 стар. Ён можаце прачытаць наступнае: „асобнае ёсьць агульнае“, агульнае існуе толькі ў асобным, праз асобнае. Усякае асобнае ёсьць (так ці інакш) агульнае.

кваліфікацію форм можна не прив'язувати до соціально-економічних груп* (стар. 10).

З вищеподаних цитат ми бачимо, що Кісьлякоу і його рецензент т. Пінчук вихалашчують клясаву зміст соціально-економічних категорій. Типова неокантіанські-правову характеристику даних категорій т. Пінчук просто списав у Кісьлякова. Апошні пише: „Форми землекористання формуються під впливом не тільки ступені розвитку виробничих сил (концепція чисто економічна), а і тих соціальних форм, у якія вводяться дані розвитку, на підставі того ці іншого розуміння народного господарства ідеалу і зв'язаного з даним соціального регулювання“ (стар. 9). Значить, т. Пінчук, коли Ви заявляєте, що панящие землекористання і землевладання категорії юридичного порядку, і навіщо яні категорії соціальні, дик Ви не адмажовуєтесь ад Кісьлякова, паколькі Ви абудва вихалашчуєте клясаву зміст даних категорій, паколькі Ви разглядаєте їх, як норми „соціального регулювання“. Кісьлякоу і Ви, т. Пінчук, услед за ім не зрозуміли того основного моменту, що форми землевладання і землекористання формуються не у виникненні того ці іншого розуміння народного господарства ідеалу ці юридичного регулювання, а зв'язуються виразом складаних соціально-економічних відносин; що всяка система громадської господарки має тільки власні форми землевладання і землекористання. Правовий характер, які приймають дані форми при означенні економічної структури громади, зв'язуються парадоксальним означенням економічного змісту, виступає, як громадська-необхідна форма з допомогою даного змісту. Парадоксальна і абсурдна спеціально-соціально-економічним змістом, правова форма, навіщо може адогравати і адогравати реакційну ці революційну роль, затримлюючи ці стимулюючи розвитку свій соціально-економічний зміст. Дане азбучне палажєнє марксизму аб диалектичних взаємовідносинах форми і змісту Ви сказали, коли трактуєте дані категорії, як категорії юридичного порядку.

Приведемо некалькі агульно-відомих цитат з Маркса на даним питанні:

„У світі реальним поділення праці і все аспікуючі категорії Прудона суцільно тільки громадські відносини, які абразують у сумісності те, що у даний час називається *власністю*: не дані відносин буржуазна власність зв'язуються тільки метафізичною ці юридичною ілюзією (К. Маркс і Ф. Енгельс, т. 5, стар. 288).

Кажучи аб Прудоне, єн пише: „Для Прудона справа ішла па сутність тільки аб існуючу, сучасну буржуазну власність“.

На питання: „Що яна таке, адказ мог быць знайдзены тільки у критичному аналізі „політичної економі“, ахоплюючій усю зв'язність *маємасних відносин*, не у юридичним їх виразі, ні у якійсь *суадносін волі* асоб, а у їх реальній сутності, г. зн. у якійсь *адносін виробництва*“ (Нищета філософії. Гіт 1920 г., стар. XXVIII) Значить, характеризуючи землевладання і землекористання, як юридичні категорії, т. Пінчук падобно Прудону „уціснює усю зв'язність економічних відносин у звичайне юридичне представлення *власності*“ (К. Маркс, там-жа).

Стоячи па тих-жа методологічних позиціях, що неокантіанець Кісьлякоу, т. Пінчук пападає у абдымкі соціального напрямку у політичній економії (Петри, Штольцмана. Амона і Рубіна), які дають таку-ж юридичну трактовку виробничим відносинам: *У буржуазній*

грамадзе, піша Петры, асновай на свабоднай конкурэнцыі, прававыя і грамадскія вытворчыя адносіны не супадаюць; гэтыя разумы выказваюць адно і тое-ж грамадзкае зьявішча, але ўзятае ў розных аспэктах. У першым выпадку яно бярэцца, як прыватны выпадак прымянення абстрактных норм, у другім—як канкрэтныя прававыя адносіны, як азначанае, устаноўленьне гульні прыватных інтарэсаў соцыяльных адносін" (Ф. Петры—Соцыяльны зьмест тэорыі цэннасьці Маркса, стар. 33).

Такую-ж прававую характарыстыку вытворчых адносін дае контр-рэвалюцыянер Рубін, які піша: „адсутнічаньне ўнеэкономічнага прымушэньня арганізацыі працавой дзейнасьці паасобных членаў грамады не на пачатках публічнага права, а на аснове права прыватнага і так званага вольнага дагавору, ёсьць характэрнейшая рыса эканамічнай структуры сучаснай грамады" (Рубін. „Нарысы", выд. III, стар. 98).

Не застаўліваючыся на асобных драбніцах крытыкі т. Пінчуком Кісьлякова, крытыкі ня толькі ня ўскрываюць сапраўды ўсёй канцэпцыі Кісьлякова, Ждановіча, але па сутнасьці замазваюць антымарксыцкую сутнасьць гэтых тэорыяў, мы павінны ў заключэньне азначыць, што па раду асноўных пытаньняў, як мы бачылі, т. Пінчук стаў на антымарксыцкія пазыцыі. Ніколі марксызм не стаяў на пазыцыях сямейна-працоўнай тэорыі, тэорыі цвёрдасьці дробнай сялянскай гаспадаркі, не трактаваў зямляўладаньне і зямлякарыстаньне, як юрыдычныя катэгорыі, не падзяляў мэханістычных поглядаў па пытаньні аб суадносінах паміж плянам і стыхіяй і г. д. Марксызм заўсёды ваяваў з такімі пунктамі погляду, як з рэакцыйнымі, буржуазнымі.

На вялікі жаль, Таварыства аграрнікаў-марксыстаў зусім абыйшло маўчаньнем вышэйназванае работы т. Пінчука. Яшчэ хутчэй старшыня гэтага Таварыства т. Ганін на адным адказным сходзе характарызаваў работы т. Пінчука бальшавіцкі-вытрыманымі. Асабліва ён хваліў разгледжаньне намі рэцэнзіі т. Пінчука, якія, па словах т. Ганіна, „расчахвосьцілі" Кандрацьёўшчыну.

Спадзяемся, што Т-ва аграрнікаў-марксыстаў выправіць сваю памылку і на аснове разгортваньня бальшавіцкай самакрытыкі дасьць рашучы адпор поглядам, якія несумяшчальны з ваяўнічым марксызмам-ленінізмам.

МАТЭРЫЯЛЫ І ДОКУМЕНТЫ

Аб задачах і тактыцы партыі ў кіраўніцтве сялянскім і нацыянальна-вызваленчым рухам у ЗБ

(Пастановы ЦК КПЗБ)

1. Паглыбленне політычнага крызісу фашыстоўскай дыктатуры і нарастанне рэвалюцыйнай сытуацыі ў Польшчы, а таксама набліжэнне моманту нападу фашыстоўскай Польшчы і міжнароднага імперыялізму на СССР выклікае рэзкае абвастрэньне клясавай барацьбы і новыя формы гэтай барацьбы супроць буржуазна-абшарніцкай эксплёатацыі, супроць фашыстоўскай окупацыі. Сыгналам гэтага зьяўляюцца ў першую чаргу падзеі на Зах. Украіне, дзе барацьба шырокіх працоўных і эксплёатаваных мас сялянства прыняла формы масавага стыхійнага падпалу абшарніцкіх, кулацкіх і асадніцкіх гаспадарак, разгрому поліцэйскіх вучасткаў і ўрадавых устаноў, а ў паасобных выпадках узброенага адпору фашыстоўскім карным экспэдыцыям. У Зах. Беларусі барацьба гэтая ня прыняла такіх рэзкіх форм. Аднак, значнае абвастрэньне выступленьняў сялянскіх мас супроць падатковых экзэкуцый, шарваркаў і фашыстоўскай зямельнай політыкі, значнае напружаньне забастовачнай барацьбы сельска-гаспадарчых і сезонных рабочых у шэрагу раёнаў, паасобныя крывавыя сутычкі сялянскіх мас з поліцыяй (Алекшыцы), факты адпору фашыстоўскаму тэрору ў часе выбараў і паасобныя факты падпалаў абшарніцкіх і найбольш зьненавіджаных агентаў фашызму (Палесьсе, Лідчына, Беласточчына) — зьяўляюцца *яскравымі паказчыкамі росту рэвалюцыйных настрояў і актыўнасьці мас, а таксама абвастрэньня форм сялянскага і нац. вызваленчага руху.*

2. Эканамічнае і політычнае становішча ў вёсцы стварае ўсе неабходныя прадпасылкі для бурных рэвалюцыйных выбухаў і вострых форм барацьбы. Паглыбленне аграрнага крызісу, які выражаецца ня толькі ў зьніжэньні цэн на збожжавыя продукты, але і на продукты жывёлаводства, далейшае ўзмацненьне часова паслабленага на час выбарчай кампаніі падатковага прэсу, паскараюць у нябывалым тэмпе процэс руйнаваньня і паўпэрызацыі шырокіх мас сялянства, якія задыхаюцца пад ярмом безьзямельля, беспрацоўя і голаду, узрастаючага ярма нядоімак і павіннасьцяй, квотніцтва і прыгоннай эксплёатацыі. Клясавы антагонізм паміж эксплёатаваным сельска-гаспадарчым пролетарыятам, напоўгалоднымі і пазбаўленымі магчымасьці стасаваць свае рабочыя рукі масамі вясковай беднаты, з аднаго боку, і ўзмацняючай свае драпежніцкія апэтыты кучкай абшарнікаў, кулацкай і асадніцкай верхавіны вёскі, з другога, усё больш завастраецца і агаляецца, знаходзячы свой выраз у больш вострых формах клясавай барацьбы

ў вёсцы. Узмацненне нацыянальнага прыгнечання і фашыстоўскага тэрору, праявіўшыся ў зьнішчэньні ўсіх легальных масавых арганізацый нацыянальна-вызваленчага руху, у абвастрэньні полёнізатарскага націску, у масавых арыштах і грашовых штрафах, у нападах і сваволі поліцыі і фашыстоўскіх арганізацый дзейнічаюць у тым-жа напрамку. Цынічны гвалт і мэтоды голага тэрору ў часе выбарчай кампаніі яшчэ больш узмацнілі гэтыя антагонізмы і нянавісьць шырокіх мас да фашыстоўскай окупацыі.

3. Разам з гэтым, адным з важнейшых фактараў уздыму рэволюцыйнай хвалі ў Заходняй Беларусі зьяўляецца шпаркі тэмп соцыялістычнага будаўніцтва ў БССР, вялізарныя посьпехі ў галіне соцыялістычнай перабудовы вёскі на падставе калектывізацыі і ліквідацыі кулацтва, як клясы, у галіне палепшаньня становішча шырокіх мас сялянства, а таксама ў галіне будаўніцтва пролетарскай па зьмесьце і нацыянальнай па форме культуры. Ва ўмовах надзвычайна сільна ўзросшых сымпатыі мас да СССР і яскрава выяўленага імкненьня іх да аб'яднаньня з БССР, выяўленьня шалёных падрыхтоўкі польскага фашызму да нападу на СССР і роля ў гэтых рыхтаваньнях беларускага нацыянал-фашызму ў ЗБ, контр-рэволюцыйнага нацыянал-дэмакратызму ў БССР, дзейнічаюць як адзін з найбольш моцных фактараў рэволюцыйнай актыўнасьці мас на барацьбу супроць фашыстоўскай окупацыі, ў абарону СССР.

Раскрытая ў БССР змова контр-рэволюцыйнай арганізацыі беларускіх нацыянал-дэмакратаў, якія складалі непарыўную частку беларускага нацыянал-фашыстоўскага фронту, і арганізацыйна зьвязаныя з групай Луцкевіча-Астроўскага, асабліва яскрава выяўляе той факт, што беларускі нацыянал-фашызм зьяўляецца адной з важнейшых апор фашыстоўскай окупацыі ў ЗБ і актыўным арганізатарам вайны супроць СССР у мэтах панявольеньня БССР. Гэта роля беларускага нацыянал-фашызму, усё шчыльней зрастаючага з польскім фашызмам і ўсё больш непасрэдна кірававанага праз фашыстоўскую дыктатуру, вынікае з супольнасьці клясавых інтарэсаў беларускай буржуазіі і кулацтва з буржуазіяй пануючай нацыі, дзякуючы агульнай пагрозе іх панаваньню з боку бурна нарастаючай рэволюцыйнай хвалі ў Польшчы і ЗБ, з боку аграмадных посьпехаў соцыялістычнага будаўніцтва ў СССР, у прыватнасьці ў БССР.

4. Вынікі выбарчай кампаніі сьведчаць аб скарачэньні соцыяльнай базы фашыстоўскай окупацыі ў Зах. Беларусі. Уплыў прыватных пасаў фашызму да мас — у выглядзе соцыял-, нацыянал- і народніцка-фашыстоўскіх партый — рэзка скараціўся. Пасьпяховае дэмакаваньне фашыстоўскіх манэўраў у мэтах распаду нацыянальна-вызваленчага руху, яскравыя факты падтрыманьня з боку беларускага нацыянал-фашызму фашыстоўскага ўраду значна перашкаджаюць беларускаму нацыянал-фашызму магчымасьць маскавацца ў рэволюцыйную вопратку. Усё гэта разам з глыбокім эканамічным крызісам і моцным, ўдарамі, нанесенымі парлямэнцка-дэмакратычным ілюзіям, звужае манэўраныя магчымасьці фашызму, усё больш затыкае рэзэрвовыя клапаны для выхаду накіпўшайся рэволюцыйнай энэргіі ў масах і стварае прадпасылкі для нямінуючых рэволюцыйных выбухаў.

5. Перспэктыва высокага рэволюцыйнага напружаньня ў вёсцы, стыхійных рэволюцыйных выбухаў, вострых форм барацьбы, аж да партызанскіх выступленьняў, у варунках уздыму рэволюцыйнай хвалі і нарастаньня рэволюцыйнай сытуацыі ў Польшчы, у варунках навішай пагрозы вайны супроць СССР, ставіць перад нашай партыяй, як

неадкладную актуальную задачу, усямернае ўзмацненне кіраўніцтва барацьбой сялянскіх мас і шырокім нацыянальна-вызваленчым рухам, узмацненне арганізацыі гэтай барацьбы, ахопу яе нашым уплывам і накіраваньне ў рэчышча барацьбы за зваленьне фашыстоўскай дыктатуры. Чым шырэй і глыбей наш уплыў у масах, чым мацней сувязь з масамі, чым грунтоўней наш арганізацыйны ахоп, чым больш канкрэтна і непасрэдна наша кіраўніцтва штодзённымі бойкамі мас, тым лягчэй і хутчэй партыя зможа стаць на чале ўсякіх стихійных форм барацьбы, тым вышэй будуць формы барацьбы мас, тым шырэй будзе разгорттвацца фронт рэволюцыйнага наступу, тым больш гарантый, што партыя наша не паўторыць памылак, праробленых у часе падзеяў на Зах. Украіне.

6. Уся партыя павінна яскрава ўявіць сабе тое, што ступень і формы стихійных выступленьняў мас могуць быць рознастайнымі, нечаканымі для нас; форм гэтых нельга ўкласьці ў раней устаноўленыя схэмы і формулы. Задача нашай партыі — стаць на чале рознастайных форм стихійнага руху мас, апанаваць яго і ўзьняць на вышэйшую ступень арганізаванай барацьбы. Было-б буйнейшай політычнай памылкай, мяжуючай з здрадай справе пролетарскай рэволюцыі, ігнораваньне гэтых форм барацьбы і нэўтральныя адносіны да іх; найглыбейшым незразуменьнем рэволюцыйнай сытуацыі было-б ня бачыць у гэтых формах барацьбы праяўленьня рэволюцыйнай актыўнасьці мас. Барацьба сялянскіх мас, барацьба супроць окупацыі і нацыянальнага прыгнечаньня павінна быць шчыльна ўвязана з барацьбой пролетарыату за ўладу і яго штодзённай барацьбой. З гэтай мэтай неабходна, каб кожнае абвастрэньне барацьбы сялянскіх мас знайшло безадкладны водгук у выступленьнях рабочае клясы і наадварот. Выступленьні сялянскіх мас за зямлю, супроць падаткаў, супроць окупацыі неабходна спалучаць з эканамічнымі і політычнымі стачкамі, дэманстрацыямі і т. п. у гарадох, з забастоўкамі батракоў і сэзонных рабочых. Узмацоўваючы гегемонію пролетарыату ў кіраўніцтве сялянскім і нацыянальна-вызваленчым рухам, партыя павінна зьвярнуць асаблівую ўвагу на ўзмацненне работы па арганізацыі сельска-гаспадарчых рабочых і пашырэньні свайго ўплыву сярод іх, як неабходнага варунку ажыццяўленьня гэтай задачы.

Партарганізацыі больш чым калі-небудзь павінны ўзмацніць сувязь з масамі, чуласьць да ўсіх драбнейшых процэсаў, якія адбываюцца ў масах, і безадкладна рэагаваць на іх, разьвіваючы ўсякае выступленьне мас на грунце іх штодзённых патрэб у барацьбу супроць фашыстоўскай дыктатуры і контр-рэволюцыйнай вайны супроць СССР, якую фашызм падрыхтоўвае.

Выходзячы з вышэйпаказанага, разьвіваючы рашэньні V зьезду КПП і IV пленуму ЦК КПЗБ, ЦК ставіць перад партарганізацыямі на бліжэйшы пэрыод наступныя задачы:

1. *Разгарнуць шырокую кампанію супроць інтэрвэнцыі ў абарону СССР.* Барацьба супроць інтэрвэнцыі, у абарону СССР і БССР павінна быць падставаю ўсіх акцый, якія разьвівае наш партыя. У ходзе гэтых акцый партыя павінна яскрава і выразна паказаць масам, што ўсякае новае ярмо, якое накладвае на іх фашыстоўскі ўрад (падаткі, шарваркі, павіннасьці і г. д.), усякае праяўленьне абвастрэньня фашыстоўскага рэжыму, нацыянальнага прыгнечаньня і тэрору, непасрэдна зьвязана з узмацненьнем арганізацыі вайны. Вайна нясе сьмерць і калецтва мільёнам рабочых і сялян, новае ярмо падаткаў і павіннасьцяў. У Зах. Беларусі, якая зьявіцца тэатрам будучай вайны, вайна

азначае зруйнаванне і знішчэнне сотняў тысяч бядняцкіх і сярэдняцкіх гаспадарак, рэквізіцыю іх інвэнтару і маёмасці, мілітарызацыю ўсяго насельніцтва для абслугоўвання фашыстоўскай арміі (абозы, рыццё акупаў, збудаванне драцяных загарадак, ахова мастоў, чыгунак і г. д.), палявыя суды і пагромы, карныя экспедыцыі, гвалтаванне і сваволье фашыстоўскай арміі і банд паліцыі, жандэрмэрыі і вайсковых фашыстоўскіх арганізацый. Партыя павінна растлумачыць масам, што папярэдзіць ліха вайны магчыма толькі шляхам актыўнай барацьбы супроць фашыстоўскай дыктатуры і вайны, якую яна рыхтуе, шляхам ператварэння імперыялістычнай контр-рэвалюцыйнай вайны ў вайну грамадзянскую і звалення фашыстоўскай дыктатуры шляхам узброенага паўстання. На падставе гэтага партыя павінна выясніць масам усю шкоднасць пасыўнага чакання вайны, якое толькі аблягчае фашыстоўскай дыктатуры яе падрыхтоўку і арганізацыю.

Неабходна асабліва выразна і яскрава паставіць перад масамі ролю беларускага нац. фашызму ў арганізацыі вайны супроць СССР і ўзмацнення фашыстоўскай окупацыі на Зах. Беларусі, а таксама ролю яго ў барацьбе супроць пролетарскай рэвалюцыі ў Беларусі на баку нямецкага, французскага і польскага імперыялізму ў перыяд 1917—20 гг.

2. Безадкладна прыступіць да замацавання і пашырэння сувязяў сярод сельска-гаспадарчых і сезонных рабочых, бяручы, як пункты апоры, мясцовасці, якія былі ахоплены забастовачным рухам у мінулую летнюю і вясеньню кампанію. Партарганізацыі павінны дасканалы вывучыць досвед мінулых сельска-гаспадарчых забастовак, варункі работы і патрабаванні батракоў і сезонных рабочых, выкарыстоўваючы зімовы перыяд для падрыхтоўкі сельска-гаспадарчых забастовак вясной на больш шырокай базе бягучага году.

Выходным пунктам у гэтай кампаніі павінна паслужыць заключэнне новых колектыўных умоў у сельскай гаспадарцы, дзеля чаго партарганізацыі павінны безадкладна прыступіць да формулявання патрабаванняў сельска-гаспадарчых і сезонных рабочых і стварэння камітэтаў акцый з прыцягненнем да гэтага самой рабочай масы. Трэба правесці рашучую барацьбу з ППС — і ББС'аўскай профсаюзнай бюрократыяй, якая прадае за сьпіной мас інтарэсы сельска-гаспадарчых рабочых; выбіраць дэлегатаў для непасрэднага ўдзелу у перагаворах з абшарнікамі і не прызнаваць здрадніцкіх умоў заключаных соцьял-фашыстамі, і рашэнняў арбітражных камісій. У ходзе кампаній неабходна прыступіць да рэарганізацыі рэвалюцыйнага профруху сельска-гаспадарчых рабочых, аб'яднаючы іх на шырокую сетку фольварачных камітэтаў і камітэтаў сезонных рабочых.

3. Цэнтральнай кампаніяй для мобілізацыі сялянскіх мас павінна і надалей быць барацьба супроць падатку, павіннасьцяй і экзэкуцыі. Падрыхтаваны партыяй грунт для барацьбы з падатковым уціскам пры дапамозе шырокай агітацыі і папулярызацыі лозунгу „ні граша фашыстоўскаму ўраду голаду, беспрацоўя, тэрору і вайны“, павінен быць выкарыстаны для арганізацыі масавага аднаўлення ад плацяжу падаткаў, нядоімак, пазычак і штрафаў і паўсямернага адмаўлення ад выканання шарваркаў і адпору экзэкуцыям. Арганізацыю неплацяжу падаткаў неабходна паставіць, як канкрэтную задачу дня, у вёсках і раёнах, якія маюць ужо традыцыі гэтай барацьбы і дзе, дзякуючы як аб'ектыўным умовам, гэтак і заўчасна шырока праведзенай агітацыі, варункі для гэтага даспелі. Адначасна з арганіза-

цыяй адмаўленьня ад плацяжу падаткаў неабходна організаваць масы на актыўны адпор экзэкуцыям і фашыстоўскаму тэрору, зрыў драпежніцкіх ліцытацый сялянскай маемасьці. Асаблівую ўвагу належыць звярнуць на тое, каб ахопленыя неплацяжом падаткаў вёскі і раёны ня былі ізоляванымі, а барацьба гэта была пашырана на суседнія вёскі раёны і знайшла моцны водгук солідарнасьці ва ўсёй ЗБ, а ў першую чаргу сярод прамысловага пролетарыяту ў форме мітынгаў, дэманстрацый і політычных стачак у адказ на расправы з боку фашызму з змагаючыміся сялянскімі масамі. Па меры таго, як адмаўленьне ад плацяжу падаткаў прыме шырокія памеры ва ўсёй ЗБ, а таксама ў выпадку буйных вострых рэволюцыйных боек, ахопліваючых падставовыя асяродкі Польшчы і Заходнюю Украіну, партыя павінна прыступіць да арганізацыі паўсямяснага адмаўленьня ад плацяжу падаткаў і актыўнага масавага адпору экзэкуцыям.

Барацьба супроць падаткаў павінна быць шчыльна ўвязана з барацьбой супроць дарагоўлі на рэчы першай неабходнасьці (напр.: павялічэньне звыш чым у два разы цэн на запалкі і г. д.), супроць спекуляцыі і ліхварства, выкарыстоўваючага аграрны крызіс і падатковы ўціск для зьніжэньня загатоўчых цэн на продукты бядняцкай і сьрадняцкай гаспадаркі і панявольеньня працоўных мас вёскі.

Адначасова неабходна разгарнуць шырокую барацьбу за дзяржаўную дапамогу за кошт абшарнікаў і капіталістых для сотняў тысяч беспрацоўных у вёсцы і галадуючых, арганізуючы дэманстрацыі і галодныя паходы і іншага віду масавыя выступленьні сялянскіх мас пад гэтымі лёзунгамі.

4. На падставе разгорнутай барацьбы супроць падаткаў неабходна ўзмацніць і абвастрыць формы барацьбы з усёй фашыстоўскай зямельнай політыкай, за зямлю бяз выкупу, арганізуючы адпор мас пры правядзеньні комосацыі і ліквідацыі сэрвітутаў. Неабходна організаваць адмаўленьне ад выхаду на хутары, самавольнае карыстаньне сэрвітутамі, масавую—цэлымі вёскамі—рубку лесу і будаўнічых матэрыялаў як у сэрвітутных, так і іншага роду абшарніцкіх і дзяржаўных лясах, а з наступленьнем вясны масавы выпас жывёлы на ліквідаваных сэрвітутных выпасах і сенажацях.

У выпадку налажэньня праз адміністрацыю штрафаў і контрыбуцый за самавольнае карыстаньне абшарніцкімі і дзяржаўнымі лясамі, адпор пры комосацыі, невыкананьне шарваракаў, за політычныя выступленьні сялянскіх мас, а таксама пры ўвядзеньні кругавой парукі для ўплаты падаткаў, пазык і г. д.; пры ўскладаньні на сялян аховы абшарніцкай і дзяржаўнай маемасьці, неабходна організаваць адмаўленьне ад плацяжу штрафаў і контрыбуцый і актыўны адпор пры спагнаньні іх, адмаўленьне ад выстаўленьня варты і г. д.

5. У процэсе разгортваньня гэтай барацьбы неабходна прыступіць да стварэньня шырокай сеткі сялянскіх камітэтаў барацьбы, як асноўнай формы арганізацыі сялянскіх мас у даных умовах. Сялянскія камітэты павінны быць арганізаваны явчным парадкам паўсюды, дзе разгортваецца барацьба сялянскіх мас супроць падаткаў, шарваркаў, экзэкуцый, комосацый, ліквідацыі сэрвітутаў, за школу на роднай мове, супроць фашыстоўскага тэрору і г. д. Задача гэтых камітэтаў—кіраваць штодзённай барацьбой сялянскіх мас, абапіраючыся на шырокія масы сялянскай беднаты і сьрадняцтва. Задача партарганізацый—кіраваць дзейнасьцю сялянскіх камітэтаў шляхам стварэньня ў іх трывалых і актыўных куніст. фракцый, і накіроўваць штодзённую барацьбу

сялянскіх мас у агульнае рэчышча рэвалюцыйнай барацьбы супроць фашыстоўскай дыктаруры. Дзеля гэтага павінна быць выкарыстана таксама існуючая сетка выбарчых і іншых камітэтаў у вёсцы. Парт-арганізацыі павінны імкнуцца, каб сялянскія камітэты ня спынялі свайго існавання па сканчэнні данай частковай акцыі, працягвалі дзейнасць і разгортвалі далейшую барацьбу на падставе патрэб і балячак працоўных мас, устанаўліваючы сувязь з іншымі сялянскімі камітэтамі для пашырэння фронту барацьбы і коардынацыі яе (раённыя і акруговыя канфэрэнцыі камітэтаў барацьбы і г. д.).

6. Пасьпяховае ажыццяўленьне гэтых задач непарыўна звязана з арганізацыяй дружных масавай самаабароны з найбольш актыўных элементаў пролетарыяту, сялянскай беднаты і сярэдняцтва. Арганізацыя дружны масавай самаабароны павінна быць пастаўлена ў цэнтры ўвагі ўсіх вясковых арганізацый партыі і КСМ, у асаблівасці-ж ў мясцовасцях, якія ахоплены шырокай масавай барацьбой супроць падаткаў і фашыстоўскай зямельнай політыкі. Неабходна ўстанавіць шчыльную сувязь паміж асобнымі дружнымі самаабароны акаляючых вёсак і арганізаваць іх супольныя выступленьні для арганізацыі адпору мас карным экспедыцыям, экзекуцыям пры налётах поліцэйскіх і фашыстоўскіх банд на асобныя вёскі і г. д.

У шчыльнай ўвязцы з арганізацыяй дружных масавай самаабароны павінна быць надана асаблівая ўвага распрацоўцы і ажыццяўленьню канкрэтных мерапрыемстваў для кіравання і ахопу партыйным кіраўніцтвам партызанскага руху, які можа выбухнуць як у варунках вайны, гэтак і ў выніку абвастрэння форм барацьбы супроць окупацыі на фоне масавага рэвалюцыйнага руху ва ўсёй Польшчы. Партарганізацыі павінны ўявіць сабе, што на абвостраныя формы барацьбы сялянскіх мас фашыстоўскі ўрад адкажа ўдзяцяроным тэрорам, яскравы прыклад чаго мы бачым у карных экспедыцыях на ЗБ у перыяд 1923—24 гг., а таксама ў мінулым годзе ў Заходняй Украіне. Арганізацыя адпору мас узброеным сілам фашызму зьяўляецца дзеля таго ў сучасны момант адной з галоўнейшых задач нашай партыі.

7. Партыя павінна максымальна разгарнуць барацьбу на падставе штодзённых патрэб мас супроць узмацняючага нацыянальнага ўціску і фашыстоўскай окупацыі пад лёзунгам самавызначэння аж да аддзялення і аб'яднання Зах. Беларусі з БССР. Барацьба гэта павінна разгортвацца на падставе шырокай кампаніі супроць разгрому арганізацый нацыянальна-вызваленчага руху, рэвалюцыйнай прэсы, супроць узмацняючага націску полёнізацыі, супроць актыўных саюзнікаў фашыстоўскай окупацыі—беларускіх нацыянал-фашыстаў. У сучасны момант увагу неабходна згуртаваць супроць новага паходу на ТБШ—гэтай адзінай масавай арганізацыі нац-вызваленчага руху, паходу, які ідзе як па лініі разгрому арганізацый ТБШ, гэтак і новых спроб Луцкевіча-Астроўскага, каб апанаваць яго...

Адначасна неабходна разгарнуць шырокую кампанію за школу на роднай мове, барацьбы з фашызмам, клерыкалізмам, полёнізацыяй і нацыянал-фашызмам у школе. У развіццё рашэнняў IV пленуму, ЦК адзначае, што ў сучаснай стадыі развіцця рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі формы гэтай барацьбы неабходна завастрыць, і таму лчыць немэтазгоднымі формы, якія зводзяцца толькі да падавання дэкларацый аб адчыненні школы на роднай мове.

Неабходна арганізаваць у школах масавае адмаўленьне ад навучаньня на польскай мове, патрабаваць выкладаньня на роднай мове, а таксама арганізаваць масавыя выступленьні супроць фашыстоўскага і нацыянал-фашыстоўскага настаўніцкага персоналу. Цэнтр цяжару ў гэтай барацьбе павінен ляжаць у шырокіх масавых выступленьнях рабочых і сялян у форме мітынгаў і дэманстрацый, у адмаўленьні даваць сродкі на ўтрыманьне фашыстоўскіх і полёнізатарскіх школ, дапасоўваючы гэта з адпаведнымі выступленьнямі вучнёўскай моладзі і дзяцей. Гэта акцыя павінна быць таксама шырока разгорнута ў мясцовых самаурадах, дзе трэба ўносіць адпаведныя прапановы і рэзолюцыі.

Абвастраючы формы барацьбы супроць нацыянальнага ўціску, партыя павінна ўсямерна пасіліць барацьбу супроць беларускіх нацыянал-фашыстоўскіх арганізацый, пранікненьня агентаў нацыянал-фашызму ў рады арганізацый нацыянальна-вызваленчага руху, хістаньняў унутры яго, адбываючых ціск нацыянал-фашызму на асобныя зьвеньні гэтага руху, а таксама з нацыянал-опартуністычнымі ўхіламі ў партыі і праявамі нацыянал-опартунізму на практыцы. Неабходна разгарнуць больш шырока выступленьні пролетарыяту, у прыватнасьці польскага і яўрэйскага, для барацьбы супроць узмацняючага нацыянальнага ўціску і окупацыі; неабходна таксама дабіцца больш шырокага прыцягненьня рабочых у арганізацыі нацыянальна-вызваленчага руху.

8. Партыя павінна ўсямерна выкарыстаць бушаваньне ў нізавых арганізацыях нацыянал- і народніцка-фашыстоўскіх партый для адрыву ад іх мас і стварэньня рэвалюцыйных масавых арганізацый. З гэтай мэтай неабходна зьвярнуць асаблівую ўвагу на нізавыя опозыцыі ў радах Строньніцтва Хлопскага, як найбольш масавай народніцка-фашыстоўскай арганізацыі на ЗБ. Партыя павінна наладзіць сувязь ў гэтых опозыцыях, стварыць там сталыя апорныя пункты, каб абпіраючыся на іх, арганізаваць масавы выхад цэлых нізавых арганізацый з Строньніцтва Хлопскага альбо масавыя расколы ў арганізацыях гэтых партый, на пляцформе рэвалюцыйнай барацьбы супроць фашыстоўскай дыктатуры і яе агентаў—правадыроў нацыянал- і народніцка-фашыстоўскіх партый.

9. Узмацняючы барацьбу з соцыял-нацыянал-народніцка-фашыстоўскімі партыямі, як найбольш небясьпечнымі ворагамі ў барацьбе за масы, партыя павінна адначасова ўзмацняць барацьбу з непасрэдна фашыстоўскімі арганізацыямі ў вёсцы (Стралец, арганізацыі ББ, гаспадарчыя арганізацыі фашызму і г. д.), напружваючы ўсе сілы для разлажэньня, разьбіцьця і ізоляваньня іх ад мас. У гэтай галіне дзейнасьць нашай партыі была вельмі невыстарчальнай, шмат якія арганізацыі лічаць, што непасрэдна-фашыстоўскія арганізацыі ўжо здэмаскаваны перад масамі і не прадстаўляюць ніякай небясьпекі. Гэта ў корані памылковая ўстаноўка не забавіла даць адмоўныя вынікі, спрыяючы ў радзе месц узмацненьню непасрэдна-фашыстоўскіх арганізацый на вёсцы.

10. Вельмі слабы ўплыў нашай партыі сярод польскага і літоўскага сялянства вымагае рашучага пералому ў гэтай галіне работы. Падставой прычынай гэтага зьяўляецца нацыянальная абмежаванасьць і сэктанцкая замкнёнасьць нашых вясковых арганізацый, якія не прабуюць нават выйсьці з сфэры беларускага і украінскага сялянства. Сэктанцкая замкнёнасьць жывіць таксама існуючыя антыбатрацкія настроі, крыніцай якіх зьяўляецца націск кулацкай стыхіі на асобныя зьвеньні нашай партыі. Партыя павінна рашуча змагацца з усімі праявамі

шовінізму, нацыянальнай замкнёнасьці і сэктанства, якія пагражаюць асабліва вострымі вынікамі, дзякуючы непасрэднай небясьпецы вайны, калі слабасьць нашага ўплыву сярод мас польскага працоўнага сялянства стварае спрыяючыя ўмовы для вырашчваньня нацыяналістычных і шовіністычных настрояў для мобілізацыі мас на вайну супроць СССР і распальваньня нацыянальнай розьні.

ЦК высоўвае, як ударную задачу перад АК Беластоку, Горадні, Вільні і Ліды ў бліжэйшы час пранікнуць у асяродзішча польскага і беларускага каталіцкага сялянства, а перад АК Вільня, Сьвенцянны— у асяродзішча літоўскага сялянства і організаваць барацьбу гэтых мас на падставе іх штодзенных патрэб.

11 ЦК ставіць перад усімі організацыямі задачу стварыць нарэшце рашучы пералом у галіне арганізацыі рэволюцыйных фракцый у органах мясцовых самаўрадаў і кіраўніцтва іх дзейнасьцю на падставе рашэньняў IV пленуму ЦК КПЗБ. ЦК абавязвае ўсе АК і РК у кожнай сваёй справаздачы спэцыяльна інфармаваць аб тым, што зроблена для ажыццяўленьня гэтай дырэктывы.

12. ЦК завастрае ўвагу ўсіх мясцовых арганізацый аб ўзмацненьні з іх боку кіраўніцтва нізавымі масавымі арганізацыямі, аб неабходнасьці неадкладнага політычнага і арганізацыйнага рэагаваньня праз свае комфракцыі на ўсялякія скрыўленьні рэволюцыйнай лініі ў гэтых арганізацыях, а ў асаблівасьці-ж на барацьбу з нацыяналі- і народніцка-фашыстоўскімі агентамі рэагатамі ўнутры іх.

13. ЦК яшчэ раз падкрэсьлівае неабходнасьць ўзмацненьня кіраўніцтва з боку АК раённымі вясковымі арганізацыямі і ажыўленьня работы вясковых арганізацый як партыйных, гэтак і комсамольскіх. Пералом дасягнуты ў гэтай галіне ў некаторых акругах у час выбарчай кампаніі, павінен быць замацаваны і пашыраны. ЦК констатуе недапушчальную слабасьць работы ў райкомах былой Віленскай акругі. Пастаўлена рубам IV пленумам пытаньне аб вылучэньні вясковага актыву з-па сярод сельска-гаспадарчых рабочых і вясковай беднаты дагэтуль таксама яшчэ не пастаўлена на мясцох ва ўсю шырыню.

Пэрспэктыва бурнага разьвіцьця рэволюцыйнай хвалі ў вёсцы і абвастрэньня форм гэтай барацьбы — патрабуе ўзьняцьця ініцыятыўнасьці, актыўнасьці і самадзейнасьці мясцовых арганізацый, што непасрэдна звязана з вылучэньнем і выхаваньнем новых кадраў, моцна звязаных з масамі, з правільнай арганізацыяй дзейнасьці вясковых ячэек і ўзмацненьнем кіраўніцтва імі з боку РК і АК. Разам з гэтым ЦК завастрае ўвагу партарганізацый ва неабходнасьці пашырэньня сеткі вясковых партарганізацый, у асаблівасьці-ж у мясцовасьцях, якія маюць асабліва важнае значэньне з ваеннага пункту погляду і мясцовасьцях, якія могуць быць ачагамі партызанскага руху.

Падрыхтаваць свае рады да варункаў вайны і абвостраных клясавых боек—асноўная задача нашай партыі, на ажыццяўленьне якой неабходна накіраваць усе сілы.

14. Аграмадныя недахопы і рад буйнейшых памылак, якія выявіліся ў рабоце нашых вясковых арганізацый, патрабуюць напружаньня ўсіх сіл партыі на перамаганьне гэтых недахопаў і выпраўленьне памылак на падставе бальшавіцкай самакрытыкі. Узмацняючы барацьбу з правым опартунізмам, як галоўнай небясьпекай на даным пэрыодзе, неабходна таксама бязьлітасна змагацца з праявамі лева-опартуністычных загібаў і сэктанцтва. Адной з прычын гэтага зьяў-

ляецца вельмі марудны тэмп усьведамленьня лініі партыі вясковымі партарганізацыямі, шмат з якіх живуць яшчэ ўстаноўкамі данымі партыяй дваццады таму назад.

Усьведамленьне ўсімі вясковымі арганізацыямі лініі партыі і бязьлітасная барацьба з усімі праявамі памылак як правага, гэтак і левага характару, на падставе шырока разгорнутай самакрытыкі, партарганізацыі павінны паставіць як ударную задачу, без ажыццяўленьня якой немагчыма з посьпехам кіраваць насьпяваючымі буйнейшымі баямі.

Рэдкалегія:

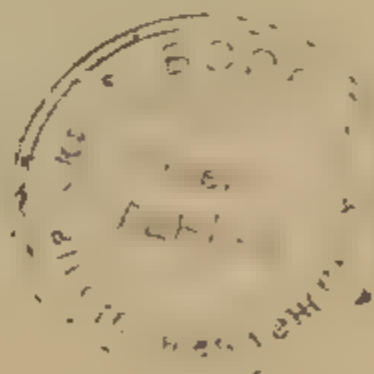
Будзінскі
Гаруновіч
Рыўлін
Саевіч
Чарнушэвіч
Шаранговіч
Якаўлеў

З Ь М Е С Т

	Стар
А. Салагуб. Разгорнутая праграма беларускага нацыянал-фашызму.	3
Ю. Браткоўскі. „Незалежная“ Украіна на штыхох польскага фашызму	9
Ядвіга Сякерская. Мацней агонь па вялікадзяржаўнаму шовінізму	19
М. М. З. Супроць нацдэмаўшчыны і кандрацьеўшчыны ў навукова-дасьледчай і практычнай працы Бел. Дзярж. с/г. Акадэміі	28
Г. Бондар. Крызіс сельскай гаспадаркі Нямеччыны	52
Айзэнбэрг і Окур. Капітуляцыя перад кандрацьеўшчынай пад шыльдай марксызму	61

Матэрыялы і дакумэнты.

Аб задачах і тактыцы партыі ў кіраўніцтве сялянскім і нацыянальна-вызваленчым рухам у ЗБ	74
--	----

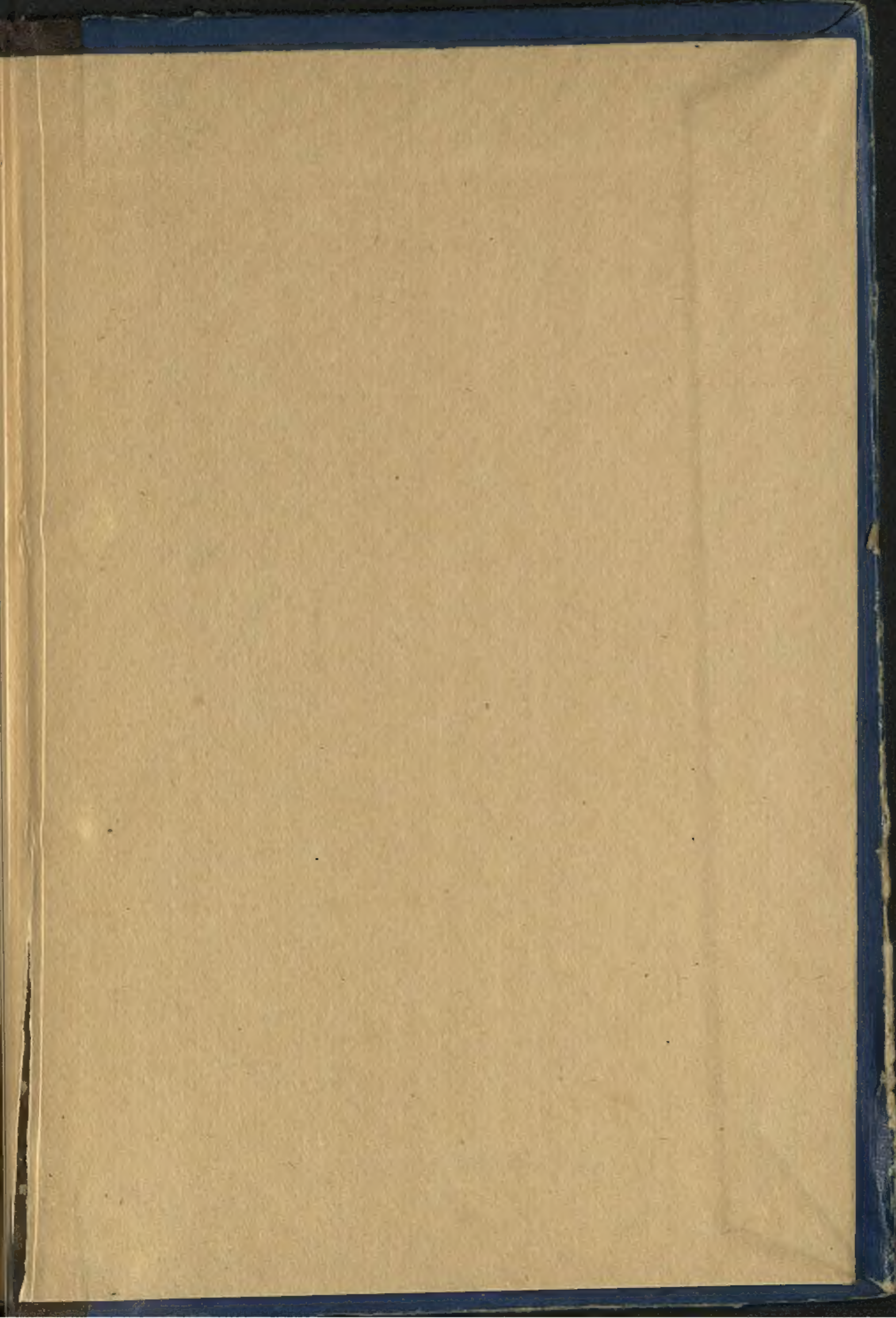

11

2

##3H1198900 (050)

1964 F.

#34/198900(050)

0000000 1992547